

7421 82

S B O R N Í K

"Charta 77 o míru "

"Za mír a život proti jaderné válce"

Vážené shromáždění,

předpokládáme, že jako ti, kterým není lhostejný osud člověka na této zemi a kteří přijímáte na sebe odpovědnost za tento osud, jste schopni lépe, než lidé, starající se jen sami o sebe, nazírat hloubku krize, v níž se dnešní svět a soudobé lidství ocitají. Jedním z projevů této krize je i to, čemu se chcete na svém kongresu věnovat a co by se dalo nazvat krizí míru.

Je mnoho oblastí světa, kde se sice neválčí, ale kde přesto nelze ani vzdáleně mluvit o míru. Není v nich totiž - například - mír mezi občanem a jeho státem, tento základ každé smysluplné lidské obce. Kde není ovšem tohoto vnitřního míru, tam není ani jistoty míru vnějšího: vláda, která neslouží občanovi, která je hluchá k jeho názorům a elementárním právům nebo je dokonce potlačuje a která se tak vymyká jakékoli veřejné kontrole, propadá zcela zákonitě - totiž ze samé podstaty moci - vyrůstající - touze dál a dál rozšiřovat okruh svého vlivu - a to znamená i svého vlivu směrem "ven". Potlačující veřejné mínění a občanské svobody, vztahuje se taková vláda stále zřetelněji jen k partikulárnímu horizontu svého vlastního zájmu a dbá stále méně zájmů obecně lidských, čímž se stává nevyhnutelně nebezpečnou pro všechny. Nejen ze své bytostně expanzivní povahy, ale i proto, že čím víc manipuluje své občany, o to snadněji může pak získávat jejich - třebaš nedobrovolnou - podporu pro cokoliv, pro co se rozhodne. Nutně přitom podléhá svůdnosti stavu, kdy vyčlenivši veškeré vlastní vojenské přípravy z veřejné diskuse, má v této oblasti nepoměrně volnější ruce, než kdyby se musela konfrontovat s veřejným míněním. Ale nejde jen o to: vláda, která popírá pravdu o skutečných poměrech v okruhu své svrchovanosti, nemůže budit důvěru jiných vlád - a to dokonce sni tehdy, kdy se upřímně a ve vlastním zájmu snaží s nimi dohodnout. Moc, která žije v trvalém napětí se společností, je de facto mocí ve stavu trvalé mobilizace - a ani to nemůže posilovat naději, že s ní lze počítat při tvorbě skutečného míru, tedy ne jen takového, jaký se jí hodí a jaký jí nejlépe vyhovuje.

Nejmocnější síly tohoto světa si navzájem nevěří a jejich vyjednávání jsou proto svízelnější, než by mohla být. Proč si však nevěří? Protože - vědouce toto všechno - mají k vzájemné nedůvěře tisíc a jeden důvod: lépe, než kdo jiný, například o sobě navzájem vědí, jak snadno mohou uzavřené dohody obcházet nebo jak touží dělit si svět na sféry svého vlivu, rozšiřovat je a potlačovat v nich - jednou nenápadně a nepřímou, podruhé zcela přímo a brutálně - přirozené zájmy jejich obyvatel a národů.

Nebude skutečného míru bez skutečné důvěry a nebude skutečná důvěra, dokud budou - i když zahaleny do vznešených slov - partikulární zájmy různých establishmentů hrát v politice větší roli, než skutečný prospěch všech lidí, národů a celého světa. Tato základní a hluboká odpovědnost za lidstvo v planetárním měřítku, - jako do politiky promítnutá odpovědnost za důstojnou a svobodný život každého člověka - se však v myšlení států, vlád a především velmocí zřejmě neprosadí, dokud si to na nich tisíce a milióny obyčejných lidí dobré vůle nevymutí. To se však těžko stane, dokud se cosi radikálně nezmění v samotné struktuře současného lidství, totiž dokud nevystoupí dnešní člověk ze zajetí své orientace na své omezené, privátní horizontem obezdné, k obecnému dění lhostejné a tudíž veskrze problematické a nakonec i ve své omezenosti ohrožené individuální štěstí.

Chápeme soudobé mírové hnutí jako jeden z pokusů o takovouto hlubokou proměnu v orientaci dnešního lidství. Proto se přirozeně i my - jako ti, jimž rovněž není lhostejný osud lidské obce - otevíráme dialogu a spolupráci s ním, vítáme ho a cítíme se být s ním spojení touž základní vůlí po lepším světě. Právě tato vůle nás ovšem zároveň nutí vždy znovu upozorňovat na různé hlubší aspekty problému míru, a to zvláště na ty, které si díky své specifické zkušenosti obzvlášť živě uvědomujeme.

Často se zdůrazňuje souvislost mezi mírem a lidskými právy. Nedomníváme se, že tu jde jen o nějakou - těsnější či volnější - souvislost dvou různých a víceméně samostatných veličin, ale že tu jde - jak lze tisícími konkrétními argumenty doložit - vlastně o věc jedinou, respektive o dvě dimenze téhož, jediného a nedělitelného problému: krize světa jako krize odpovědnosti mocných, vyrůstající z krize lidské odpovědnosti vůbec. Tato krize má

ostatně i další neméně důležité dimenze, jako je například prohlubující se propast mezi bohatými a chudými částmi světa nebo pokračující devastace přírody, životního prostředí a všech hodnot, které v sobě ukrývá země a které člověk tak nesmyslně a v rozporu se svými základními zájmy drancuje a ničí. Vydělovat kteroukoli z těchto dimenzí z celku toho, čeho dimenzí je, znamená tudíž jen obelhávat sebe sama a především své úsilí - jakkoli dobře míněné - odsuzovat k nezdaru.

Vítáme přirozeně všechna mezinárodní jednání o snížení stavu zbraní a radujeme se z každého jejich i nepatrného úspěchu i z každého nového pokusu jednotlivých stran přiblížit se stanoviskům strany druhé. Neskýváme však přitom své přesvědčení, že všechny dílčí úspěchy, na této rovině dosažené, nemohou být bohužel ničím víc, než jen příspěvkem k upevnění současného příměří jako určitého klidu zbraní, respektive ke zklidnění horkých hlav, vojenských snů a rozmachu vojenského průmyslu. Skutečný mír však tato jednání sama o sobě ještě vytvořit nemohou; připravují pouze pro něj jednu z příznivějších podmínek a jsou jedním z faktorů, které mohou - aniž nutně musí - vytvářet ovzduší, v němž bude snazší o skutečný mír usilovat. Snazší, ale stále nikterak lehké. Neboť základní příčiny truchlivého stavu dnešního světa nebudou případnými úspěchy na tomto poli zdaleka ještě odstraněny: život, to znamená život vpravdě lidský, důstojný, spravedlivý, svobodný, založený na vzájemném respektu, úctě i porozumění i na nesmlouvaném odhodlání čelit všemu, co ho kdokoli na světě ohrožuje, nemůže být ještě zajištěn tím, že se tisíce strašlivých zbraní sníží na obou hlavních stranách o několik set. Neboť i ve stínu těchto zbývajících stovek může člověk trpět stejně a možná i víc, než ve stínu oněch tisíců.

Charta 77 je občanská iniciativa, která je sice nezávislá na státní moci, které však nejde o to bojovat proti určité moci jako takové nebo ji dokonce vystřídat mocí jinou. Jde jí jen a jen o to, aby člověk žil pokud možno svobodně a lidsky, tedy opravdu jako člověk. Což lze říci i jinak: aby žil v míru. Ve skutečném míru. To znamená v míru sám se sebou, se svými bližními, se svou vládou, s občany jiných zemí. A v neposlední řadě v míru s těmi, kteří přijdou po něm. Tento ideál spojil přes tisíc občanů naší země - lidí různého smýšlení a různých životních osudů - ve společenství, které v zemi, kde se vaše shromáždění koná, už přes

šest let, navzdory všem překážkám, žije, přemýšlí a pracuje. Vyjadřovat se k otázkám míru chápe toto společenství jako svůj legitimní úkol. Přičemž za svou zvláštní povinnost považuje vždy přitom zdůrazňovat, že není míru bez svobody a že to, co se rozumí lidskými právy a co se rozumí mírem jsou jen vzájemně se podmínující parametry, aspekty či podmínky skutečně lidského života na zemi a že jakýkoli pokus zachránit jedno na úkor druhého - tedy i mír na úkor svobody - nezachrání nakonec ani jedno, ani druhé.

Charta 77 se neúčastní vašeho kongresu nikoli proto, že by nechtěla, ale proto, že nemůže. Zdraví vás tedy aspoň tímto způsobem a umožňuje vám nahlédnout trochu do uvažování svých signatářů aspoň tak, že k tomuto dopisu jako přílohu připojuje samizdatově vydaný sborník "Charta 77 o míru", sestavený u příležitosti vašeho kongresu a jako příspěvek k němu. Mimo některých dokumentů Charty 77, dotýkajících se mírové tematiky, zahrnuje tento sborník i několik samostatných a na sobě nezávislých esejí některých signatářů Charty 77 či lidí jí blízkých. Žádáme vás, abyste tomuto malému dokladu toho, že i v našem prostředí s jeho zvláštními starostmi se otázkami míru se vši vážností zabýváme, věnovali svou pozornost.

Jak se snad všichni můžeme shodnout, budoucnost této planety se týká každého z nás a každý z nás má už proto plné právo vědět, jak ti, kteří nás zastupují při mezinárodních odzbrojovacích jednáních, postupují a co na nich řeší. Navrhujeme proto závěrem tohoto dopisu vašemu shromáždění, aby do své rezoluce přijalo i výzvu všem vládám, aby svá jednání objektivně zpřístupnily všem lidem, to znamená aby všechny strany zásadně, nezkresleně a v celém rozsahu informovaly obyvatele svých zemí nejen o svých vlastních návrzích, ale i o návrzích druhých stran; aby je seznamovaly nejen se svou vlastní argumentací a vlastními statistickými podklady, ale - v autentické a nezcenzurované podobě - i s argumentací a statistickými podklady svých partnerů. Ztěžší si lze představit skromnější ústupek vlád veřejnosti - a přitom by to byl možná čin významnější, než leccos jiného: otevřel by postup všech vlád - v této tak důležité sféře jejich činnosti - plné kontrole světové veřejnosti. Splnění tohoto požadavku by bylo tak nejen ku prospěchu jednání samých, ale bylo by ještě i čímsi víc: důležitým krokem k veřejné kontrole dnes tak těžko kontrolovatelných společenských mocí. Jinými slovy: nešlo by jen o příspěvek k onomu příměří, o něž při

odzbrojovacích jednáních jde, ale o přímé vykročení na cestu skutečného míru, toho míru, který je věcí všech, protože je všemi spolutvořen a všemi spoluzaručován; který není k jednostrannému prospěchu či na úkor kohokoliv a který proto otevírá svobodný život všem. Tedy míru jako toho stavu světa a lidského ~~bytí~~, který je - jak pevně věříme - naším společným ideálem.

Přejeme vašim jednáním úspěch !

V Praze dne 15.6.1983

Jan Kozlík
mluvčí Charty 77

Marie Růt Křížková
mluvčí Charty 77

Anna Marvanová
mluvčí Charty 77

Bývalí mluvčí Charty 77 :

Dr. Václav Benda Jiří Dienstbier Dr Jiří Hájek Václav Havel

Dr Ladislav Hejčánek Marie Hromádková Marta Kubišová

Václav Malý Dr Radim Palouš Dr Bedřich Placák Miloš Rejchrt

Dr Jaroslav Šabata

Ing. Rudolf Battěk a Dr Ladislav Lis jsou ve vězení; Zdena Tominová v zahraničí

Příloha: Sborník "Charta 77 o míru"

8. 13/82 - Otevřený dopis mírovým hnutím

Mluvčí Charty 77 dostali a dostávají od občanů, zejména signatářů Charty 77, řadu podnětů k aktuálním otázkám ohrožení míru v Evropě a na světě vůbec. Též mírová hnutí jiných zemí se v posledních měsících často obracejí na Chartu 77 ve věci obrany míru. Kladný vztah k mírovému hnutí vyjádřil již dokument Charty 77 z 16.11.1981. Chceme znovu zdůraznit, že pociťujeme vážnost mezinárodní situace a že oceňujeme význam mírového úsilí řadových občanů. Jakožto podpisovatelé dokumentu, který se staví za dodržování lidských práv, jsme si vědomi, že bez mírové koexistence je jedno ze základních lidských práv - právo na život - ohroženo. Jsme však toho názoru, že mír je nedělitelný. Zabezpečit mír vyžaduje vyloučit násilí a hrozby násilím a zajistit respektování práva národů v mezinárodních vztazích stejně, jako skoncovat s násilím a bezprávím uvnitř státu a zabezpečit respektování práv člověka a občana státní mocí v každé zemi, tj. lidské svobody a důstojnosti co do přesvědčení, víry, shromažďování, projevu apod. To odpovídá i Chartě spojených národů a Závěrečnému aktu KBSE z Helsink. Proto jsou tyto obě iniciativy, jež podobně jako Charta 77 usilují o důsledné plnění mezinárodních paktů o lidských právech, vypracovaných v OSN a podepsaných a ratifikovaných řadou států a závěrečným aktem z Helsink slavnostně potvrzených, podstatným a platným příspěvkem v úsilí o zabezpečení míru a spolupráci. Připomínáme, že existují hodnoty, za něž se lidský život obětuje /a nejednou obětoval/. Nedomníváme se, že lze věřit v opravdovost mírových snah, kde jsou potlačována základní lidská a občanská práva či kde se k takovému potlačování mlčí nebo kde se dokonce schvaluje. Nezapomínejme, že se ve jménu míru páchaly /a páchají/ mnohé nedobré činy: např. v r. 1938 Daladier a Chamberlain ustoupili Hitlerově a Musoliniho nátlaku, umožnili další rozpínavost totalitních režimů a přispěli tak ke vzniku 2. světové války - to vše ve jménu zachování míru v Evropě, jak prohlašovali nejen sami, ale jak byli oslavováni nejednými novinami, ba i velkou částí veřejného mínění svých zemí.

Známe mnohé dokumenty současného velkého mírového hnutí, jež se rozvíjí v mnoha evropských i jiných zemích s cílem zachránit lidstvo před katastrofou jaderné války. S radostí vidíme, že se v mnohých z nich vyjadřuje pojetí nedělitelnosti míru podobně, jak je chápeme my. Také v podpisech pod těmito dokumenty se setkáváme s těmi, kdo oddanost tomuto hnutí ve zmíněném pojetí vyjádřili a vyjadřují i statečným vystupováním na obranu lidských práv a jejich obhájců všude ve světě - na severu i jihu, na západě i východě, v prvním, druhém i třetím světě. Společně s nimi jsme přesvědčeni, že právě toto úzké spojení a vzájemná závislost mírového soužití a spolupráce s důsledným respektováním norem lidského soužití, základních práv a svobod, lidské důstojnosti a morálních hodnot je jedinou cestou, kterou lze zabezpečit opravdový mír. Věříme, že tyto závazky bude současné mírové hnutí důrazně a účinně vyjadřovat a uskutečňovat. K nim se plně hlásíme a budeme rádi k jejich realizaci spolupracovat.

Tedy: jakkoli chápeme výjimečnost aktuálního ohrožení /vždyť po všech válkách v minulosti bylo možno očekávat nějaký život, tentokrát nikoli/, teprve v souvislosti se v š e m i lidskými právy je mír tím, co není eventuálně jen momentální strategií mocných nebo naivním přáním těch, kteří se za každou cenu chtějí držet života bez ohledu na lidskou odpovědnost hodnotám, jež život přesahují. Jako signatáři Charty 77, ale i jako obyvatelé Evropy, jejíž civilizace se od antického Řecka a křesťanství krom mnoha vln vyznačuje i smyslem pro tutou lidskou odpovědnost a povolanost, jsme zavázáni neopouštět základní požadavky lidských práv, k nimž takto - a jen takto - patří i právo na život, a tedy i mírové úsilí. Vzhledem k tomu, že ohrožení míru v Evropě a na světě je aktuální a že oficiální společenské struktury mohou být ve věci mírových aktivit podezírány z přílišné vázanosti na ty či ony postupy v rámci politických či mocenských uskupejí, soudíme, že by se těmito otázkami měla všude zabývat neoficiální občanská iniciativa. Měli jsme již příležitost k výměně názorů s některými představiteli na mírová hnutí různých zemí a zaměření a uvítáme i další setkání s tímto smyslem a obsahem.

V Praze dne 29. března 1982

Mluvčí charty 77: Dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis

č. 18/82 - Dopis Charty 77 mírovému hnutí v NDR

Charta 77 vyjadřuje plnou podporu vašemu mírovému úsilí a sdílí jeho konkrétní cíle. Soudí, jak ostatně vyjádřila ve svém dokumentu č. 13 z letošního roku, že by to všude na světě, doslova v každé zemi, měli být právě řadoví občané jednotlivě nebo v neoficiálních uskupeních, kteří by se měli brát za lidské právo žít ve spravedlivém míru, tj. nejen bezpeční před militarismem a nukleárními zbraněmi hromadného ničení, nýbrž bezpeční též díky vnějšímu i vnitřnímu pokoji, a to životem, v němž k občanství každého členu toho kterého státu patří odpovědnost, ba povinnost za dodržování všech lidských práv. Militarizace a militarismus, proti němuž společně stojíme, považujeme jako nebezpečný jev jak v mezistátní, tak ve vnitropolitické sféře. Jsme rádi, že takové neoficiální mírové hnutí zdola vzniklo právě u vás, v Německé demokratické republice, tedy části někdejší evropské velmoci, která se na militarizaci Evropy v první polovině 20.století nemálo podílela. O to víc si ceníme vašeho statečného úsilí.

Vímě, že vaši mírovou výzvu podepsal i nedávno zemřelý prof. Havemann. Vyslovujeme vám naši hlubokou soustrast s úmrtím tohoto statečného Němce. Tlumočte ji všem jeho blízkým.

Praha, dne 21.dubna 1982

Mluvčí Charty 77: Dr.Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis

Z dok. č. 20/82 - K výchově dětí a mládeže

.....Nejsou nic platné mírové výzvy, když se nastupující generace vychovává v duchu uniformní "jednoty", tak blízké militaristickým záměrům, když monopolní státní moc vykonává přebujelý byrokratický aparát s direktivně řídicí centralizovanou funkcí jak příkazovací, tak kontrolní i eventuálně trestní. Stát potom může navenek halasně hlásat mírovou politiku, avšak uvnitř připravovat prostřednictvím výchovy daleko spíše vojáky, místo aby stimuloval prostřednictvím státní administrativy takovou výchovu a vůbec péči o nastupující pokolení, která by vedla k podpoře a rozvoji neuniformních, samostatných, svobodných občanů.

č. 26/82 - 14. výročí srpna 68

Mezi základní lidská práva patří právo na život v míru. Dnes všude na světě roste napětí, aktivizují se staré a vznikají nové konflikty a roste tendence řešit je zbraněmi. Vůle ke spolupráci ustupuje orientaci na nové zbrojní systémy. Již jejich výstavba ohrožuje lidstvo ekonomicky, ekologicky i biologicky. Množství zbraní, jejich variabilita a technické parametry zvyšují nejistotu o úmyslech a možnostech potencionálních protivníků a tím i nebezpečí vypuknutí války - smrtelné katastrofy lidstva. Za těchto okolností je třeba učinit vše, co by toto nebezpečí zmírnilo a vedlo k obnovení důvěry a spolupráce mezi státy a národy.

Domníváme se, že k tomu má i naše republika možnosti, jak přispět k pozitivní změně nebezpečných tendencí.

Zásah vojsk Varšavské smlouvy před 14 lety a po něm mocenské řešení vzniklé krize přerušily násilně proces demokratické obrody socialistické společnosti u nás, znemožnily jejím produktivním tvůrčím silám řešit problémy a úkoly, odpovídající potřebám jejího rozvoje. Zároveň pobyt sovětských vojsk na našem území přispěl k rozložení sil obou bloků a k akceleraci závodů v zajišťování jednostranných vojenských výhod mezi oběma bloky. Násilné potlačení obrodného procesu vyvolalo navíc hlubokou krizi v mezinárodním dělnickém, pokrokovém a demokratickém hnutí, pocitovanou dodnes právě v jeho vztahu k tzv. reálnému socialismu. Ne náhodou události 21.srpna jsou znovu a znovu připomínány jako důvod k pochybám o upřímnosti a opravdovosti mírových návrhů SSSR a jeho spojenců.

Obracíme se proto na Federální shromáždění a federální vládu ČSSR, aby po 14 letech politiky rozdělování společnosti přikročily k politice sjednocování a využívání všech lidských sil a schopností k postupnému překonávání společenské krize, projevující se dnes už stále zjevněji i v hospodářství. Vždyť i vojenská vláda v Polsku se domnívá, že nepodaří-li se jí dosáhnout dohody o dorozumění ve společnosti, může sice obnovit disciplínu, ale nedokáže vyřešit žádný větší problém. Přitom je u nás veškerý společenský život znehybněn už více než deset let právě v důsledku neblahých událostí a následků 21.srpna 1968.

Taková politika by též podstatně přispěla k tomu, aby byl oživen proces uvolňování, vážně narušený uvedenými tendencemi zá-

vodů ve zbrojení, a aby se i jednání konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě mohlo pohnout ze slepé uličky, do níž se v Madridu dostalo.

Normalizací vztahů SSSR, ČSSR, FLR i NDR vůči NSR, uskutečněnou počátkem 70.let i podpisem Závěrečného aktu z Helsink 1975 pominuly okolnosti, uvedené ve smlouvě o dočasném pobytu sovětských vojsk v ČSSR jako jediný důvod tohoto pobytu. To umožňuje, ba vyžaduje, aby Federální shromáždění i federální vláda s odpovídajícími orgány SSSR zahájily jednání o přezkoumání této smlouvy a vyvodily z toho patřičné závěry. Odchod sovětských vojsk z území ČSSR a uplatnění plné suverenity republiky na něm by nesporně přispěly k obnově zdravých a přirozených přátelských vztahů mezi národy ČSSR a SSSR. Bylo by to také projevem dobré vůle a příspěvkem k uvolňování ve střední Evropě, kde rovněž delší dobu vážne příslušně jednání, které by se tak mohlo posunout vpřed. Rozhodně by to pomohlo úsilí o vzájemné porozumění a spolupráci mezi národy a státy v Evropě a bylo by to uvítáno mohutným mírovým hnutím, oživujícím celý kontinent.

Přirozeným důsledkem takové politiky by mělo být i zastavení otevřené i skryté persekuce, jejíž důvody přímo i nepřímo sahají stále do roku 1968, propuštění politických vězňů a odstranění kádrových překážek znemožňujících, aby schopnosti i zkušenosti a práce tisíce občanů mohly být využity na správných místech k řešení naléhavých úkolů naší společnosti, a aby i mladá generace mohla pro ně být podle svých schopností náležitě připravena.

Takovýto pozitivní vývoj by zabránil masovému odchodu občanů ze země - a na druhé straně by umožnil návrat tisíců našich občanů ze zahraničí a využití jejich schopností a zkušeností na překonávání obtíží našeho hospodářství i celé společnosti. K tomu je jen třeba, aby Federální shromáždění důsledně kontrolovalo, jak všechny státní orgány plní a dodržují Ústavu ČSSR a všechny zákony našeho právního řádu, jehož integrální součástí jsou i mezinárodní pakty o lidských právech /Vyhl. 120/1976 Sb./.

Byl by to významný první krok k nalezení východisek ze současného krizového stavu naší společnosti i k obnovení prestiže a důvěryhodnosti naší republiky na mezinárodní scéně.

V Praze dne 17.srpna 1982

Mluvčí Charty 77: Dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis

Člen kolektivu mluvčích Charty 77: Dr. Jiří Hájek DrSc

č. 25/82 - Otevřený dopis Charty 77 mírové radě IKV

Interkerkelijk vredesberaad
/Interchurch Peace Council/
Postbus 13744
2502 ES Gravenhage
Holandsko

Vážení a milí přátelé,

děkujeme Vám za dopis z 15.března 1982, který jsme obdrželi nikoliv poštou, nýbrž až v srpnu díky osobnímu kontaktu s Vaším zástupcem. Ve svém dopise usilujete o spolupráci s Chartou 77, čehož si velmi vážíme a považujeme to nejen za přátelské gesto, nýbrž za velmi významný pozitivní rys současného evropského dění.

Charta 77 sdílí v řadě podstatných bodů Vaše tužby. Je to především snaha garantovat obyvatelstvu tohoto kontinentu, dnes tak riskantně exponovanému, jedno z důležitých lidských práv - právo na život. Nikoli ovšem na jakýkoli život, ale na život bez válečného a jakéhokoli jiného brutálního násilí; na život, v němž se respektují základní hodnoty lidsky důstojného bytí, které evropská kultura již od samých počátků formulovala jako základní životní zřetele, ale které častc byly v dějinách Evropy zrazovány. Takto koncipované úsilí o mír má na mysli mír, důstojný člověka svou odpovědností za slušnost, poctivost, otevřenost, nezákeřnost, ochranou slabých, partnerskou spoluúčastí ve vztazích mezi lidmi, národy a státy.

Podobně jako my a někteří další z mírových obránců, kteří nám nabízejí pomocnou ruku, chcete rozvoj svého hnutí zakládat nikoli na oficiálních mocenských a politických strukturách, nýbrž na odpovědnosti prostých lidí, dosud stojících většinou na okraji politického dění, účastni nanejvýš prostředně i tam, kde existuje systém skutečně svobodně volených zástupců. Tato renesanční občanské odpovědnosti za věc obce, Evropana za věc Evropy a světa, svým významem výrazně převyšuje dokonce i boj

proti aktuálnímu ohrožení, z něhož mírová hnutí vznikla, neboť probouzí podstatný rys lidství: místo požadování práva na život, na svobodu, na možnost autentického rozhodování, na neoportunní, pravdivý výraz apod., vyzdvihuje se občanská povinnost brát se osobně za všechny tyto hodnoty, akcentuje se nezastupitelnost občana - jedince. Pouhá pasivní reklamace může se potom jevit jako projev konzumního způsobu života nebo dokonce zbabělého strachu o svou vlastní, soukromou zajištěnost. Proto - a jen takto - je buditelské úsilí takových mírových hnutí krokem ven ze současného zmatení, z ohrožení a běd, krokem k budoucnosti v duchu té mravně závazné pozitivní tradice dějin evropských národů. Myšlenka takové mravní odpovědnosti každého člověka za celkový stav věcí, myšlenka, že každý je povolán k tomu, aby nebyl lhostejný ani k současným osudům druhého trpícího bližního, ani k osudům budoucího možného nespravedlivého utrpení, a že každý, kdo tuto svou odpovědnost necítí a je nerealizuje, je spoluvinen za příkoří, bolest a útrapy jednotlivců či celého společenství, tato myšlenka je totožná s tím, oč usiluje Charta 77.

Právní podklad tohoto usilování, jež míří přes hranice od člověka k člověku, skýtají Evropanům přijaté a platné Helsinské dohody a přijaté a platné pakty o lidských právech, jakož i závazky, které státy přijaly jakožto členové OSN.

Vřele souhlasíme s výrokem z Vašeho dopisu: "Cíl spojených západoevropských mírových skupin pro vytvoření Evropy bez nukleárních zbraní nemůže a nesmí být vykládán jako Evropa strukturovaná současným způsobem minus nukleární zbraně." Této "rovnici" rozumíme nejen tak, že ono "minus" se týká i konvenčních, nikoli jen nukleárních zbraní, nýbrž že úsilí o mír cestou demonstrací, protestů a jiných aktivit pouze proti vojenskému ohrožení je úsilím o velmi problematický mír. Není pravého, důstojného mírově pokojného života bez základních hodnot, k jejichž střežení je člověk, pokud vůbec člověk, povoláván. Takže k citovanému výroku lze pro větší názornost připojit: snaha o lidsky důstojný mírový život bude všeobecně platnější /tedy na Západě i Východě, na Severu i Jihu/, přičte-li se /tedy plus/ k úsilí o odzbrojení ještě úsilí o dodržování mezinárodně přijatých konvencí a paktů o občanských a lidských právech. Neboť

největším nebezpečím pro vznik války je nerespektování důstojnosti a svobody druhého, zacházení s druhým nikoli jako s bližním /byť třeba mýlícím se nebo pobloudilým/, nýbrž jako s nepřítelem, s nímž je třeba se vyrovnat jen brutální násilnou cestou. Ba dokonce je možná ještě radikálnější formulace: z prosazování obecně významných základních lidských práv a povinností vyplývá i to, co lze nazvat opravdovým mírovým snažením, prýstícím z nezastupné odpovědnosti člověka za člověka, národa za bližší i vzdálenější příslušníky jiných národů a ras, lidé za společnost, přírodu, za svět.

V tomto duchu Vám, kdo poctivě usilujete o důstojný mír na našem kontinentě a na světě vůbec, podáváme přes všechny státní hranice obě ruce a jsme vděční za to, že věc lidských práv zahrnujete do svého usilování. Ubezpečujeme Vás, že i my jsme pro zrušení všech mocenských brutalit, které mají být argumentem tam, kde chybí pravda, a tedy chybí i věcné argumenty. I my jsme pro všeobecnou demilitarizaci, a tudíž zcivilnění Evropy, a to tak, aby např. neexistovala možnost kamuflovat odzbrojení převlečením vojáků do jiných uniforem, např. policejních či uniforem určitého politického aparátu /viz např. praktiky fašistických totalitních režimů/. Jsme s Vámi v odpovědnosti za mírovou, ale i spravedlivou Evropu.

Podobně jako Vy, také my přicházíme s naprosto věcným příspěvkem k mírovému hnutí: v dopise ze dne 17.8.1982, zaslaném Federálnímu shromáždění a federální vládě státu, jsme vyjádřili přesvědčení československé veřejnosti, že přezkoumání smlouvy o dočasném pobytu sovětských vojsk v ČSSR by bylo významným příspěvkem Československa k uvolnění mezi Východem a Západem, napomohlo by úsilí o vzájemné porozumění a spolupráci mezi národy a státy. Přispělo by zároveň i k hlubší výměně kulturních, občanských a lidských hodnot mezi národy střední Evropy, oživilo tradice kulturní výměny mezi národy našeho kontinentu a tak významně posunulo dějiny směrem k pokroku. A jak jsme přesvědčení, bylo by to uvítáno i mohutným mírovým hnutím, oživujícím celý svět.

Toto je již třetí dokument Charty 77 /první z 15.11.1981, druhý z 29.3.1982/, kterým se obracíme na mírová hnutí. Doufáme, že těmito kontakty začíná trvalá spolupráce, která podpoří všechny ty, kdo jsou v dané situaci v nevýhodě, kdo jsou za své pocti-

vé, avšak nekonformní snažení ohrožení nebo persekvování. Především jim jsme povinováni svým přispěním, ať už to vyžaduje jakákoli rizika. Prosíme Vás proto, abyste ke svému nynějšímu boji proti atomárnímu zbrojení připojili intenzivní úsilí za osvobození všech, kteří jsou vězněni či jinak pronásledováni za svůj postoj k lidským právům a k mírovým snahám o spolupráci v Evropě. To bude zajisté jeden z nejdůležitějších mírových činů, který spojí pevně Vaše snahy a Vaši aktivitu s naší.

V Praze dne 27.srpna 1982

Mluvčí Charty 77: Dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis

Z dok. 29/82 - K pokračování madridských jednání signatářů
ZA KBSE

..... Domníváme se proto, že přínosem právě naší země na KBSE by měl být důraz na to, že učinit slovo mír jednoznačným lze jen tehdy, budou-li státníci i řadoví občanů pojmát a utvářet mír nejen jako příměří mezi státy, nýbrž jako takový život uvnitř států, kde by prioritními hodnotami byly svoboda, lidská důstojnost, odpovědnost a obětavost pro druhé a úcta k pravdě. Mírové snahy státníků se stanou věrohodnými teprve tehdy, budou-li doprovázeny a předcházeny mírovým vztahem vlád k vlastním občanům, založeným na oboustranném respektu k zákonům a právům. Napětí mezi státy se může neutralizovat, nebudou-li latentním zdrojem konfliktů napětí mezi vládoucími a ovládanými a libovůle a nespolehlivost občansky nekontrolovatelné moci, která nerespektuje ani zákony, které sama vydává, a od níž se nelze tudíž nadít, že by dodržovala jakékoli dohody, natož mezinárodní. Domníváme se, proto, že by naše delegace v Madridu přispěla k "duchu konstruktivního dialogu", požadovaného naší vládou, kdyby pomohla tomu, aby závěrečný dokument mezinárodního zasedání obsahoval mimo jiné závazek všech zúčastněných vlád důsledně plnit Mezinárodní pakty o lidských právech a do dohodnuté lhůty uvést s nimi v plný soulad svůj právní řád i praxi svých orgánů, zejména bezpečnostních a justičních. Účinnosti takového dohodnutého závazku by jistě napomohlo ustavení koordinačního orgánu KBSE, jenž by sledoval plnění a byl ve styku s občanskými iniciativami, vzniklými a pň-

sobíciemi ve většině účastněných zemí jako projev skutečnosti, že nejen vláda, ale i lid těchto zemí se chce aktivně účastnit udržování a rozšiřování vymožeností, obsažených v ZA KBSE. Není pochyby o tom, že jedním z předpokladů pro "nepřetržité a dvojité rozvíjení celoevropského procesu, nastoupeného v Helsinkách", jak o něm hovořil představitel československé vlády ve VS OSN, je vytváření a zvyšování vzájemné důvěry mezi účastněnými státy. Mezi opatření, způsobilá k tomu, a ke zvýšení věrohodnosti mírových akcí i gest vlád v očích domácí a mezinárodní veřejnosti patří nesporně důkazy důsledného dodržování všech zásad i závazků, stanovených v ZA KBSE z Helsink. Nejvýrazněji a nejpůsobivěji prokáže skutečnou mírovou vůli vlád respektování práv i svobod vlastních občanů.

/Dále uvedeny konkrétní návrhy pro naši vládu: a/ propustit z vězení politické vězně a udána jména; b/ zastavit trestní stíhání, policejní šikanování a existenční diskriminaci občanů a jejich rodin za to, že požadují plnění ZA KBSE - udána jména; c/ důsledně plnit ústavní povinnosti podle čl. 29; d/ uvést v soulad naše zákony s duchem a závazky ZA KBSE, zvláště pak, aby Generální prokuratura uvedla v činnost ústavní soud, jak mu umožňuje Ústava ČSSR./

..... Jak uvedli mluvčí Charty 77 v dokumentech dřívějších i letošních, např. v dokumentu č. 15 z r. 1978, jakož i v dokumentech č. 12 nebo č. 22 z r. 1982, jsou účastníci této občanské iniciativy hotovi spolupracovat konstruktivně s příslušnými orgány při takovém díle, potvrzujícím opravdovost vůle československa přispět věci míru a bezpečnosti v Evropě i ve světě.

V Praze dne 22. října 1982

Mluvčí Charty 77: Dr. Radim Palouš, Anna Marvanová, Ladislav Lis

Člen kolektivu mluvčích Charty 77: Dr. Jiří Hájek

Mluvčí Charty 77, t.č. ve vězení: Dr. V. Benda, Ing. R. Battěk,

Prof.Dr. Jiří H á j e k DrSc:

Charta 77 a současné mírové hnutí

V posledních několika měsících se mluvčí i někteří signatáři Charty dostali do přímého styku s představiteli a účastníky nezávislého mírového hnutí /či hnutí za jaderné odzbrojení/ ze zemí západní Evropy. V téže době se k nám dostaly ze zahraničních časopisů některé články či dopisy podepsané pseudonymy autorů z Československa, /Václav Racek, Miroslav/ podle kontextu či podle redakčních poznámek pocházejících z kruhů Charty nebo jí blízkých, značně kritické vůči tomuto hnutí. Jejich kritika jako by vycházela z představ, které sít se o tomto hnutí pokouší v naší veřejnosti vytvořit oficiální zdejší propaganda - či na druhé straně přívrženci reaganovského neokonzervatismu. Naše rozhovory s těmito přáteli, kteří k nám vesměs přišli z vlastní iniciativy s velkým pochopením a sympatiemi; i studium literatury, kterou nám dali k dispozici, daly nám obraz daleko méně zjednodušený, barvitější, možno říci i plastičtější.

Jde o podstatně nový jev, jiný než byl rozmach hnutí proti atomové bombě počátkem 50.let a samozřejmě odlišný od toho, co někteří z nás poznali v 30.letech jako RUP /Rassemblement universal pour la paix/. Je to dáno současným poměrem sil ve světě i charakterem nebezpečí, před nímž toto hnutí varuje, proti němuž vystupuje. I když hrozba atomové války lidstvo pocítilo již okamžikem Hirošimy, byla v jeho vědomí postupně zneškodňována, odsouvána kamsi do neskutečně řadou let, v nichž fungoval jev, označovaný slovy "rovnováha strachu", udržovaná a stále obnovovaná dalšími koly závodů ve zbrojení. Jejich velmocenští protagonisté se přitom snažili udržet dojem, že nebezpečí z rostoucí vratkosti této nerovnováhy mají bezpečně pod kontrolou. Napomáhala tomu i průběžná jednání mezi nimi, svými výsledky ovšem pokulhávající daleko za závratným tempem techniky ničení a smrti. Koncem 70. a počátkem 80.let, kdy se ocitla odzbrojovací jednání na mrtvém bodě /neratifikování smlouvy SALT II o strategických zbraních, žádný výsledek ve vídeňských jednáních o snížení vojsk ve střední Evropě/ a naopak známé usnesení NATO 1979 o rozmístění nových amerických raket středního doletu v západní Evropě /jako protiváha sovětským raketám podobného typu/ signalizovalo další kolo zbrojení a bezprostřední zesílení nebezpečí právě pro Evropu - zvláště

když se v USA začaly objevovat úvahy odpovědných míst o možnosti "omezené jaderné války" a vítězství v ní - zvedl se v západoevropských zemích a zčásti i v USA odpor. Je příznačné, že nevychází jen z řad politické levice či z tradičních pacifistických kruhů. Velkou úlohu v něm mají církve různých vyznání a to i jejich vysocí hodnostáři. Je v něm řada bývalých vládních činitelů, diplomatů, politických, hospodářských i vojenských odborníků. Dynamiku mu ovšem dodává široká lidová základna, zahrnující značnou část mladé generace, pociťující bezprostřední ohrožení vlastních životních perspektiv; silným prvkem je tu i vědomí nebezpečí, jež samy válečné přípravy představují pro ekologické podmínky života. Hnutí se snaží upozornit veřejnost i vlády na hrozící nebezpečí jaderné války pro celé lidstvo - zvláště pro tu jeho část, která žije v prům. vyspělých zemích s poměrně vysokou životní úrovní zabezpečenou rozvinutou a složitou technikou zranitelnou obzvláště zásahem zbraní hromadného ničení. V souladu se stanovisky předních odborníků zdůrazňuje, že v jaderné válce nemůže být vítězů, nýbrž jen zničení a smrt obrovských rozměrů, vedoucí buď k zániku lidského rodu nebo k jeho pádu na úroveň fyzického, duševního, morálního i společenského živoření, rušícího rázem úsilí a dílo celých tisíciletí. Požaduje na vládách a politicky vlivných kruzích, aby rozvinuly vážné úsilí k zmenšení a k postupnému odstranění této hrozby opravdovým a účinným jednáním o odzbrojení, i vlastními iniciativními kroky snižování výzbroje i vojenských výdajů. Snaží se ve veřejnosti i v politických a vládních kruzích překonat dosavadní jednostranné, černobílé chápání světového dění i vlastní bezpečnosti z hlediska jednoho či druhého ze soupeřících bloků a na něm založené rovnováhy "vzájemného zastrašování" a nahradit je vědomím odpovědnosti vůči člověku, lidstvu, budoucnosti: v té souvislosti ukazuje na naléhavé řešení globálních problémů, vůči nimž je rivalita mocenských a ideologických soupeřů vyspělé části světa jen překážkou: potřeby většiny lidstva žijící v Třetím světě, perspektivy vyčerpání dosavadních zdrojů života lidstva i ohrožení jeho životního prostředí.

Nezávislé mírové hnutí tak apeluje ke všem národům i vládám. Staví se proti stoupencům násilného řešení mezinárodních otázek jak na Západě, tak na Východě, či na rozvojovém Jihu. Požaduje

oboustranné vyvážené konstruktivní kroky k omezení a kontrole zbrojení. Jeho požadavky tak odpovídají programu, který pro všechny mocnosti a jejich seskupení vypracovala v minulém roce nezávislá komise složená z předních odborníků i osobností se značnou autoritou pod předsednictvím nynějšího švédského předsedy vlády O. Palmeho.

Prakticky a konkrétně ovšem toto hnutí žije a rozvíjí svou činnost v zemích západní Evropy, v členských státech NATO nebo v neutrálních. Zde v rámci demokratických ústav /se všemi nedostatky, jež toto zřízení má a může mít/ dostává se mu možnosti působit na veřejnost i na vlády a toto působení, jak jsme se dozvěděli např. od holandských přátel, není zanedbatelné. Vůči jiným státům i vládám může hnutí podobného rázu vystupovat jen výzvami a doporučeními morálního charakteru. Vzniká tu jakási asymetrie. V zemích Varšavské smlouvy neexistuje mírové hnutí podobného rázu. Mírové výbory /nebo rady/ nevyrůstají zde ze základny spontánně vznikajícího lidového hnutí, nýbrž podobně jako jiné útvary a orgány podobného druhu jsou vytvářeny spíš "shora" za rozhodující účasti aparátu vládnoucí strany; jsou začleněny do struktur moci a jejich úkolem není tolik předávat politickému vedení náměty či návrhy nebo snad i kritiku ze strany lidového hnutí, nýbrž spíš mobilizovat veřejnost pro podporu politiky vlády, přijímané jako nejlepší cestu k zabezpečení míru. /Nejde tu o to, že bychom chtěli apriori popírat mírový charakter zahraniční politiky SSSR, ČSSR nebo jiné země Varšavské smlouvy - domnívám se např., že v nedávné pražské deklaraci těchto států je řada velmi kladných podnětů i návrhů zasluhujících podpory./

Jde o to, že mírové výbory u nás mají jiný charakter a jinou funkci než mírové hnutí na západě. Přijímají a priori každý zahraničně politický krok politického vedení země jako mírový, aniž jej zkoumají a aniž k takovému zkoumání /jež by dodalo o to větší přesvědčivosti jejich závěrům v očích obyvatelstva, k němuž hovoří/ mají možnost. To - jak víme - dodává manifestacím pořádaným pod jejich hlavičnou značně formální ráz. To ztěžuje i možnost spolupráce s nezávislým mírovým hnutím Západu.

Tato asymetrie je pak i důvodem a základem jednostranného obrazu činnosti nezávislého mírového hnutí v pohledu sdejších sdělovacích prostředků, reprodukujících jeho kritické postoje vůči

politice NATO a zamlčujících kritiku stanovisek a činů SSSR a jeho spojenců. Stejně však - i když z opačných pozic s odmítnutím - posuzují tyto postoje "jestřábi" NATO. Západní nezávislé mírové hnutí hledá proto kontakty k nekonformním skupinám zemí Varšavské smlouvy, mezi nimi i s Chartou 77. Mluvčí Charty zaujali k němu zásadně pozitivní stanovisko a rozvinuli je dál v dopisech adresovaných hnutí koncem března, koncem srpna a v listopadu 1982. Vždyť Charta 77 rovněž odmítá černobílé "blokové" posuzování a chápání věcí a místo ideologických schemat staví do popředí člověka s jeho právy jako občana - partnera a nikoli poddaného moci. V duchu tohoto aktivního členství a humanismu není lhostejná vůči otázkám míru a válečného nebezpečí - už proto ne, že mohla vzniknout a udržet se právě díky ovzduší vytvořenému Helsinkami 1975. Ostatně nejen Závěrečný akt z Helsink, ale samy Pakty o lidských právech, Všeobecná deklarace lidských práv, už Charta Spojených národů a hlavně život sám vyjadřuje úzké spojení věci lidských práv a věci míru, jejichž vzájemnou závislost. V tomto směru dodal poválečný vývoj /a nejvýrazněji právě Helsinky/ novou dimenzi, nové chápání slovům o nedělitelnosti míru, raženým už před II. světovou válkou. Konečně i Všeobecná deklarace a Pakt o občanských právech jmenují na prvním místě právo na život. Nemůžeme-li v individuálních situacích někdy říci, že jsou vyšší hodnoty než lidský život, jejíž je třeba někdy i za ně obětovat, těžko tím lze argumentovat tam, kde jde o život lidského rodu a s ním o všechny hodnoty, které by ztratily smysl na vylidněné a spálené planetě po jaderné válce.

Charta 77 má tedy k nezávislému mírovému hnutí velmi blízko. Její postavení a její možnosti ve společenském životě i v právním řádu naší země jí nedovolují být plně účinným partnerem tohoto hnutí u nás. Není a nemůže být mírovým hnutím. Může s ním však vést dialog směřující k prvním krokům k překonávání oné asymetrie. Zdá se, že věci prospěje, bude-li v tomto dialogu zdůrazňovat právě onu nedělitelnost míru a dimenzi lidských práv v ní. Vždyť to, co jsme říkali několikrát k Madridu o respektování těchto práv a svobod jako kritériu dodržování druhých zásad i závazků Závěrečného aktu konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, možno vztáhnout na mírovou činnost vůbec. Vnést

toto pojetí nedělitelnosti míru do všech současných jednání, diskusí a dialogů o míru mohlo by napomáhat tomu, aby i tam, kde tomu dnes není, vznikala pohnutá místa pro skutečné veřejné mínění, ověřující opravdovost mírových deklarací a gest vlád spolu s technickými prostředky i zařízeními mezinárodních kontrolních systému odzbrojovacích opatření.

Rozhovory s přívrženci mírového hnutí ze západních zemí i četba jejich literatury nasvědčují tomu, že u nich je dost pochopení pro toto pojetí míru v jeho plnosti i nedílnosti. Nemyslím proto, že je věcně správné nebo morálně oprávněné jim vytýkat nějakou dobu "appeasementu" mnichovských politiků či jejich /pochopivě smýšlejících/ pacifistických - vědomých či běžděčných - podporovatelů z konce 30. let. Ti, kdo tenkrát potírali "appeasement", mohli za reálnou alternativu považovat válku proti fašistickým mocnostem a počítat s vítězstvím demokracií v ní. Dnes ani nejpřísnější kritik současného míru opřené o "rovnováhu strachu" i nedokonalosti dnes již značně otřesené "détante", uvolnění symbolizované Helsinkami, nemůže za alternativu pokládat válku mezi oběma mocenskými bloky. Alternativou tu může být právě jen opravdový, plný mír ve své nedílnosti, nedopouštějící protiprávní násilí nejen mezi bloky, ale ani uvnitř bloků, ani ve vztazích moci k člověku kdekoli, na kteréžkoli straně dělících čar mezi Východem a Západem, Severem a Jihem. Ne nějaká vysněná idyla, nýbrž rozumná úprava, fair play v řešení rozdílu i rozporů, umožňující, aby lidská společnost místo plýtvání silami i zdroji dokázala své ohromné schopnosti zaměřit k účinnému řešení základních problémů života. Jde-li nám o to ve snaze o dodržování lidských práv a občanských svobod, musíme si nutně všimnout i tohoto úsilí v globálním rozsahu a mírové dimenzi. Zdá se, že pořadatelé chystaného světového mírového shromáždění v Praze v červnu t.r. projevují velký zájem o účast západních nezávislých mírových hnutí na něm, aby tím dosáhlo jeho reprezentativní světovosti. Myslím, že by bylo i v zájmu obránců lidských práv, kdyby taková účast byla plná, aktivní a dala právě v Praze - v 15. výročí Pražského jara roku 1968 - plně zaznít pojetí míru v jeho opravdovosti, nedělitelnosti. Možná, že by to napomohlo i k tomu, aby také u nás vzniklo skutečné mírové hnutí hodné toho názvu.

CO vlastně chceme, když chceme mír ?

Spinoza, pozoruhodný, ale po mnoha stránkách scestný filosof, si přes všechny podivnosti svého myšlení zachoval dodnes značnou aktuálnost především jako myslitel politický. Je příznačné, že právě muž, který měl ještě v živém podvědomí utrpení své rodiny, svých předků a rodáků, které vyvěralo z politické a náboženské represe, jež donutila jeho rodinu stejně jako mnoho rodin jiných k emigraci, vyjadřuje velmi významným způsobem dvojznačnost skutečnosti "míru", jakož i dvojznačnost lidského vztahu k této skutečnosti. Podle Spinozy není nic ubožejšího než "mír", který není lež zotročení, barbarstvím a netečností těch, kteří byli podrobeni. Je proto zapotřebí rozlišovat mír ubohý od míru pravého, skutečného. Když dnes účastníci mírových výzev a manifestací zdůrazňují že žijeme v nové situaci, kdy zachování míru se stalo podmínkou přežití lidstva /což ovšem v této všeobecnosti je zajisté pravda/, dostávají se vnitřně na scestí ve svých úvahách o tom, že každý mír /tedy i onen Spinozův "ubohý mír"/ je lepší než válka. Logická chyba /těch, kteří si jí nejsou vědomi/ přímo sofizma /těch, kteří toho užívají jako propagandistického triku/ spočívá v tom, že je tu zamlčena a dokonce zamlouvána budoucnost. Mluví se o míru - a neříká se, k čemu takový mír vede. Je tu totiž okolnost, která má pro nás všechny, ba pro celé lidstvo základní důležitost: "ubohý mír", falešný mír, zdánlivý mír vede k válce. Chceš-li válku, připravuj falešný, ubohý mír, můžeme opravit staré heslo.

Spinoza je jako žid zakotven ve starých židovských tradicích. Odtud také onen důraz na dvojznačnost míru. Skeptický pisatel knihy Kazatel ví o důležitosti časového, dějinného kontextu: "Všeliká věc má jistý čas, a každé předsevzetí pod nebem svou chvíli". /3,1/. A v tom smyslu je také čas milování a čas nenávidění, čas boje a čas pokoje /3,8/. V knize Přísloví najdeme formulaci, že "pokoj hloupých zmařuje je" /1,32/; a prorok Jeremiáš se obrací na předáky svého lidu se sžíravou kritikou: "...od proroka až po kněze všichni napořád provodí faleš. A hojí potřebí dcery lidu mého povrchu, říkajíce "Pokoj, pokoj, ještě není žádného pokoje" /6,13-14/. Někteří křesťané neváhají ustavičně skloňovat slovo mír ve všech pádech a jezdit za tím cílem po konferencích a kongresech, a zapomínají /anebo

nechtějí vědět/, že sám Ježíš dobře znal problematičnost všeho povídání o míru: "Což se domníváte, že bych přišel pokoj uvést na zemi? Nikoli, pravím vám, ale rozdělení." **Lk 12,51**; podobně **Mt 10,34-35**: "Nedomnívejte se, že bych přišel pokoj dát na zemi. Nepřišel jsem, abych pokoj uvedl, ale meč. Přišel jsem zajisté, abych rozdělil člověka.../. Najdeme dokonce tak příkrou formulaci, kteráaráží: "Oheň přišel jsem pustit na zemi, a co chci, jestliže již hoří?" **/Lk 12,49/**. Že všechno je zřejmé, že přes vysoké oceňování pokoje a míru je ti stále vyostřené povědomí toho, že mír není tím nejdůležitějším, že tu jsou vyšší kritéria a významnější hodnoty a nemůžeme být jednoznačně a samozřejmě ospravedlněn každý mír, zejména pak nikoliv mír za každou cenu. Paralelně s tím jde i povědomí, že ani zachovat život není a nesmí být tím posledním, oč člověku jde: "Kdož by koli hledal duši svou zachovati, ztratí ji... **/Lk 17,33/**.

Ale co to je tedy pravý, skutečný mír? Z čeho povstává? Jak jej lze získat? I tady má stará izraelská tradice jasnou odpověď: tím prvním je soud a spravedlnost. "I bude na poušti soud býdliti, a spravedlnost na poli úrodném přebývati. A zjeví se skutek spravedlnosti, pokoj; ovoce pravím, spravedlnosti, pokoj a bezpečnost až na věky." **/Kiz 32,16-17/**. Je jen jedna jediná cesta ke skutečnému pravdivému míru, tj. k míru, který vede k míru /a proto znamená pokoj a bezpečnost až na věky/, a ne k nějakému falešnému, ubohému míru, který vede k válce /ve všech jejích podobách/, který je proto jen něčím efemérním a v podstatě jen iluzí míru. Po mém soudu odpovídá toto stanovisko přesně tomu, co může a musí říkat i dělat každý, kdo trvá na dodržování zákonů a rovnosti všech občanů před zákonem, a kdo trvá na respektování lidských i občanských práv každého člověka a občana - to znamená také každý, kdo svým podpisem potvrdil svůj souhlas se základním prohlášením Charty 77.

Nejsme a nemůžeme být pro jakýkoliv mír, nýbrž jen pro mír, který je založen na spravedlivosti. Otázka míru je především otázka spravedlnosti. Kde není spravedlnosti, tam není žádného míru, ale připravuje se válka. Mýlí se ten, kdo se domnívá, že se vyhne válce, když dosáhne ubohého míru; a když pro takový ubohý, falešný mír demonstruje na velkých shromážděních a když řeční, aby přesvědčil co nejvíc lidí, že takový falešný mír, ubohý mír je třeba prosadit, protože je lepší než nic, lepší

než žádný mír, pak se stává svědkem lidí. Neboť takový mír není lepší než válka, nýbrž se rovná válce, protože k ní přímou cestou vede. A vede k ní dokonce rychleji než jakýkoliv válečný plán, protože proti válečným plánům mohou lidé protestovat, ale kdo se odváží protestovat proti míru, byť falešnému? Mír se stal pro mnohé lidi kouzelnou formulkou, ba zaklínadlem; vzývajíce mír, věří lidé, že zažehnají válku. Kdo najde dost odvahy, aby jim řekl, že tato oslepenost právě nahrává přípravě na válku? Kdo se vystaví obviněním, že je válečný štváč? A kdo najde dostatečný kritický odstup, aby v pravém světle uviděl, že mír, o kterém všichni mluví a v který všichni skládají naděje, je falešný, ubohý mír, který vede k válce?

To samozřejmě nemá být žádné zpochybňování míru, skutečného, pravého míru, ale pouze důrazné připomenutí, že žijeme ve světě, kde je věcí velmi nesnadnou a vysoce náročnou odlišit skutečné hodnoty od pahodnot a anti-hodnot, které je pouze navenek napadobují, parazitují na jejich dobré pověsti a získávají půdu a pozice tím, předstírají něco, čím nejsou. A proto je nejen zcela věcná ona otázka, která stojí v čele našeho uvažování, ale je také svrchovaně potřebná a nanejvýš nutná, máme-li se dnes orientovat v záležitosti politicky tak významné a stále víc exponované, jako je věc míru na této planetě. Přesněji vzato, jde o dvojí zaměřenost kritické interpretace, usilující o objasnění povahy mírových aktivit. Na jedné straně je důležité analyzovat skutečné subjektivní záměry těch, kdo volají po míru. Bez ohledu na to, zda jsme měli či neměli čelit nacistické výzvě ozbrojenou silou, je zcela jasné, že zcela jiný charakter by měla výzva českého politika, volajícího před Mnichovem po mírovém urovnání sporů a napětí mezi českým národem a domácími Němci, ale i hitlerovským Německem, než výzva nějakého německého politicky významného spisovatele, aby se přestalo s politickými provokacemi v českém pohraničí a s válečnými přípravami a vojenskými pohrůžkami na adresu Československa. V té době by oba byli většinou svých spoluobčanů zrádčování, ovšem nepochybně s oprávněností podstatně rozdílnou. Motivy po míru by tu v obou případech byly nutně odlišné.

Odlišnost by však v takovém případě nebyla omezena jen na subjektivní motivy, ale týkala by se také pronikavě rozdílné společenské a politické situace v obou zemích, zvláště však velmi různého pojetí, hodnocení a také reálného vztahu k tzv. "objektivní" dějinné chvíli a "reálnému" rozložení sil jako uvnitř zemí, stojících před konfrontací, tak v Evropě a ve světě. Vedle posuzování skutečných, ale subjektivních motivů usilování o mír je nutno vzít ohled na skutečnou politickou situaci, ve vztahu k níž se může i nejpřímnější mírová aktivita ukázat jako neinformovaná, špatně orientovaná a naivní, a naproti tomu střízlivá, realistická, ba dokonce cynické vidění věcí se může ve správné analýze a potom i s dějinným odstupem jevit jako správné nebo aspoň relativně nejsprávnější. Často vzpomínám na případ českého novináře, který se naprosto konformoval s německým okupačním režimem za války a byl potom odsouzen a popraven. Měl jsem možnost se poněkud seznámit /přes rodinné příslušníky/ s jeho motivy a s viděním situace, které jej přivedly až na popraviště. Počítal s tím, že Německo válku vyhraje a že je třeba učinit vše pro to, aby národ tuto katastrofu přežil. Historici samozřejmě odmítnou všechna "kdyby", ale je všeobecně známo, že nechybělo mnoho k tomu, aby to bylo ještě v průběhu války právě nacistické Německo, které by jako první užilo atomové bomby a tím rozhodlo výsledek. Český novinář-kolaborant by v takovém případě nejenom asi nebyl popraven, ale byl by i s odstupem času jinak posuzován. Morální složka jako motivace by nepochybně zůstala v mnohém směru stejná, ale jeho motivy politického charakteru by byly v rozsáhlé míře ospravedlněny.

Provokativnost naposledy uvedeného příkladu byla záměrná. Jde-li vskutku o smrtelnou hrozbu pro celé lidstvo anebo aspoň pro celé národy, pak se musíme zbavit všech předsudků, klišé a navyklých schemat a podívat se kriticky pod kůži každému převleku. Tam, kde jde o pravý skutečný mír, tam nepomůže žádná agitace, ale pouze střízlivé, přesné a všestranně odpovědné myšlení, jež nezjednodušuje skutečnost a nechce ji vidět ani líčit černobíle. Naznačme si proto alespoň na vybraných příkladech a ve vědomé neúplnosti některé aspekty otázky míru, jak se dnes klade v konkrétních historických podmínkách a v kontextech světové politiky, ale také ve spojitosti s rozmanitými vnitřními stránkami života jednotlivých společností a národů.

Současné mírové úsilí se zvlášť intenzivně soustřeďuje na otázky jaderného odzbrojení. Je to jistě pochopitelné, protože právě jaderné zbraně ohrožují milionové masy lidí, a to nejenom právě v okamžiku použití, ale ještě po dlouhá následující desetiletí v důsledku radioaktivního zamoření celého životního prostředí rozsáhlých částí zemského povrchu. Ale přesto je tento důraz hluboce problematický: znamená to, že se svět má vrátit ke starým prostředkům válčení, které nebyly tak nelidské? Jde pouze nebo alespoň na prvním místě o odpor k určitým formám válčení a nikoliv kě všemu válčení vůbec? Je možno brát vážně úsilí o mír, kterému nejde o odhalení a odstranění skutečných příčin vzniku válek, ale o jakési moderování jejich forem a jejich průběhu?

Ačkoliv přesné údaje jsou přísně utajovány a ačkoliv proto může jít jen o hrubé odhady, lze mít za to, že více než z 90 % jsou lidé a veškeré lidské bytosti na této planetě ohroženy jadernými zbraněmi, jež byly vyrobeny a jež jsou připraveny k použití v obou vojensky nejmočnějších státech světa, totiž v USA a SSSR. Přestože do tzv. jaderného klubu náleží ještě několik dalších zemí a přestože některé jiné země si pokoušejí i dnes do tohoto "klubu" otevřít přístup, zůstává jejich význam přinejmenším v současné chvíli okrajový až zanedbatelný. V důsledku toho na sebe musely obě supervelmoci vzít odpobědnost za vývoj světové politické situace. V praxi to vypadá tak, že si v jistém rámci rozdělily své zájmové sféry a že se toto zájmové rozdělení sfér pokoušejí dovést do stále vzdálenějších důsledků a v podstatě je aplikovat na celý svět. Pozitivní stránkou této skutečnosti je okolnost, že už téměř čtyři desetiletí neměl žádný místní válečný konflikt šanci přerůst v nějakou velkou či přímo světovou konflagraci, ačkoliv šlo nejednou o ohniska v nejvíce neuralgických částech světa. Negativní stránkou je velmocenská, hegemonistická uzurpace práv, zařizovat záležitosti ve vlastních sférách vlivu bez ohledu na přání a politickou vůli obyvatel, tudíž leckdy i flagrantním porušováním suverenity jiných států, intervencí vojenskými i nejrůznějšími jinými, anebo hrozbou takových intervencí. Dochází to tak daleko, že supervelmoci jednají dokonce se svými spojenci jako s vazaly jako s nesvéprávnými, politicky nedospělými svěřenci. Je třeba vzít vážně a se vší otevřeností přiznat,

že úsilí o zabezpečení míru, které by chtělo otázky míru oddělovat od otázek stránky uspořádání světové politické situace, znamená pouze záměrné nebo nechtěné odvádění pozornosti lidí od věci podstatné /pro mír podstatné/. Chtít dnes zajistit světový mír znamená z více než 90 % chtít zajistit mírovou koexistenci dvou supervelmocí /k nimž v budoucnosti s největší pravděpodobností přibudou další/. Ale jak by měla tato mírová koexistence vypadat, aby to byl skutečný, pravý mír také pro ostatní svět? Má snad světový mír znamenat rozdělení světa na dvě části, z nichž v jedné bude zaveden "mír" v podobě pax americana a v druhé v podobě pax sovietica? Vždyť víme, jakých forem tyto dva "míru" mohou nabýt: na jedné straně Jižní Korea, Filipíny, Salvador, na druhé třeba Československo, Afganistan, Polsko /a další a další na obou stranách/.

Velmi úspěšně se v posledních letech prosazuje v Evropě myšlenka jaderného nebo dokonce všeobecného odzbrojení Evropy, jakési rozšíření a radikalizování kdysi diskutovaného a průběhem událostí zasunutého Rapackého plánu. Co však znamená v současné situaci hegemonie dvou supervelmocí odzbrojená Evropa? Jednak posílení hegemonie supervelmocí, jednak zvýšený tlak supervelmocí na ostatní části světa, neboť by vedla k uvolnění vojenských prostředků z Evropy a k jejich přesunu jinde /v tom smyslu jeví nejenom Číňané, ale už také Japonci zvýšenou nervozitou/. Odzbrojení Evropy by vedlo k tomu, že se Evropa dává všanc a že se vzdává svébytnosti ve vztahu k USA a SSSR a že zároveň přesouvá ohrožení na bedra jiných geopoliticky významných oblastí. To by však bylo řešení nejen evropsky soukromé /tedy ve vztahu k celosvětové situaci neodpovědné/, ale také pro samotnou Evropu katastrofální. Dříve nebo později by vedlo buď fixa i rozdělení Evropy anebo k převládnutí jedné ze supervelmocí a svržení celé Evropy do mocenské sféry jediné /geopoliticky nejpravděpodobněji sovětské/. Můžeme se však spoléhat, že právě takhle by byla ta nejlepší a nejspolehlivější cesta k míru? Buď je na obě supervelmoci spolehnoutí, že zabrání i do budoucna světové konflagraci, a pak není zapotřebí žádných masových demonstrací pro mír. Anebo na ně spolehnoutí možné není, a pak je tu otázka, proč se domnívat, že odzbrojení Evropy by znamenalo spíše krok k míru než krok k válce?

Vedle světově politických aspektů otázky míru jsou tu však také aspekty "vnitřní", tj. vnitrospolečenské. Mír nikdy nebyl a ani dnes není záležitostí vztahů mezi státy, ale vždycky také mezi vládami a občanstvem /resp. obyvatelstvem/. Vnitřní sociální rozpory a napětí představují významné kořeny konfliktů válečných. Na jedné straně bývá válečný konflikt oblíbeným "ventilem" vnitrospolečenských potíží /hospodářská krize po první světové válce, hospodářský úpadek poraženého Německa a společenské obtíže s tím spojené byly jednou z nejdůležitějších příčin orientace hitlerovské "třetí říše" na válku/. Na druhé straně se vnitrospolečenské napětí může stát signálem pro útlačení, neboť představuje vážné oslabení obranyschopnosti země /nacisté v plné míře využívali oslabenosti Československa vnitřními nacionálními spory, které intenzívně pomáhali zvenčí rozdmýchávat/. Dosavadní zkušenosti mohou poučit každého, kdo se poučit nechá, že zachování míru daleko více než na množství a typu vyrobených a k použití připravených zbraní záleží na vnitřní situaci zemí, které těmito zbraněmi disponují. Vnitřně konsolidované státy války obvykle nezačínají. Jak už bylo řečeno, mír je ovocem spravedlnosti. Každý stát, v němž vnitřní "pořádky" jsou založeny na porušování spravedlnosti a práva, představuje tím větší nebezpečí pro mír, čím je sám větší a mocnější a zároveň čím jsou větší jeho vnitřní společenské rozpory. Pro posouzení šancí míru má proto eminentní význam vnitrospolečenská konsolidovanost obou supervelmocí. Nic nemůže podat přesvědčivější svědectví orientace současného amerického prezidenta na válku nebo alespoň na hrozbu válkou než jeho rozsáhlé suspendování nejrůznějších sociálních programů dřívějších presidentů /z nichž byl v té věci asi nejiniciativnější Johnson/. Na druhé straně vždy znovu přicházející vlny represí, postihující v Sovětském Svazu zdaleka nikoliv jen malé skupinky "disidentů", nýbrž celé sociální a národnostní či náboženské skupiny obyvatelstva, svědčí spolu s takovými intervencemi, jako v Maďarsku 1956, Československu 1968, potahující se intervencí v Afghánistánu nebo v poslední době "vnitřní intervencí" v Polsku o povážlivé nekonsolidovanosti s vážnými výbušnými momenty jak v samotné sovětské společnosti, tak v bloku socialistických zemí. Tyto záležitosti se musejí stát a provždy zůstat integrální součástí mírové tematiky, již se bude zabývat každé společenství, hnutí

a každý kongres, jež vezmou otázku míru vskutku vážně a nebudou chtít agitací a propagandou zakrývat jádro věci.

Cílem vybraných příkladů nebylo nic víc než poukázat na to, že otázky míru nelze redukovat na otázku pouhého odzbrojení /a dokonce už ne jenom v části světa/ ani na otázku dočasného odsunutí počátku horkého konfliktu /ať už se sebehlasitěji mluví o "věčném míru"/. Skutečný mír představuje pro lidstvo úkol komplexní, jehož všechny složky je třeba nazvat pravým jménem. Přitom je zřejmé, jak laciné je třeba ve Spojených státech kritizovat politiku nebo v zemích sovětského bloku politiku americkou. Skutečná váha mírových aktivit se může projevit jenom tam, kde je kritika zaměřena vyváženě na obě strany, tj. jejím předmětem je stejně tak vláda vlastní jako vlády zemí druhé strany rozděleného světa, dále tam, kde mírové hnutí nebudou zůstávat u zjednodušujících formulí a hesel, ale kde jejich stanoviskem a zaměřením budou opřena o důkladné a všestranné analýzy jak mezinárodních vztahů a trendů celosvětové politiky, tak vnitřní společenské, politické, kulturní i duchovní a mravní situace v jednotlivých zemích, zejména však v těch, které svou vojenskou, hospodářskou a ideologickou mocí představují největší potencionální ohrožení skutečného, to jest nejen vnějšího, ale také vnitřního míru kterékoliv společnosti a kterékoliv země na této planetě. Lidstvo nebude žít ve skutečném míru, dokud se pronikavě nezmění povaha i těch posledních nespravedlivých, represivních režimů; je tomu tak proto, že mír v jedné části světa nemůže být bezpečný, je-li v jiné části světa narušen. Žijeme v době, kdy je možný pouze mír, společný všem lidem na této zemi, společný pro všechno lidstvo. Každá nespravedlnost, každé utlačování, každé porušování práv a svobod jednotlivců a skupin je vážným nebezpečím pro mír a bezpečnost národů i sociálních skupin, i když žijí na docela jiném konci světa. Náš svět se stále víc stává jedním světem, ať si jej supervelmoci sebevíc chtějí mezi sebe rozdělit. Mír, kterého je dosaženo na účet nějaké země, nějakého národa, nějaké sociální skupiny či vrstvy nebo na účet nějaké části světa, je mírou jen zdánlivým, pouhou iluzí míru, nad kterou se mohou radovat jen lidé slepí anebo cynici. Chcete-li vědět, o jaký mír to či ono hnutí usiluje, zeptejte se, kdo za ten mír bude muset zaplatit a čím.

Skutečnost, že mírové hnutí mohutní a sílí, lze jen uvítat. Ale nejrozmanitější hnutí ve vlnách přicházejí a ve vlnách odcházejí. Trvalé výsledky nemohou mít žádné kampaně, ale jen dobře promyšlené programy, které nemusí být nikomu vnucovány, ale které mají svou přitažlivost založenou ve věci a nezávislou na efemérních masových sugescích a autosugescích. Míroví aktivisté se musí naučit moudře politicky a přímo státnicky myslet. Je to nutnost tím naléhavější, čím méně a přímo profesionálních politiků a státníků vysoké úrovně a kvalifikace dnes může najít uplatnění, v současných režimech stejně tak Západu a Východu, jako Severu a Jihu. /Zcela analogicky to ostatně platí i o tzv. "zelených"/. Nakonec se ukáže, že rozhodující není počet pochodujících a demonstrujících svou vůlí k míru, ale rozumné racionální nápady, jak vyřešit těžkosti a rozpory tohoto světa. Je poměrně snadné, účastnit se na Západě demonstrací neoficiálních mírových hnutí; v zemích sovětského bloku to je spojeno s určitým osobním rizikem, ale kromě jisté odvahy tu také není zapotřebí mnoha dalších předpokladů. Oč je však trvalá nouze, jsou nové myšlenky, nové projekty, které jsou vypracovány s natolik velkou fantazií, že mohou představovat dostatečně reálná řešení obtížných problémů. Demonstrace mohou v optimálním případě zabránit špatným politikům v uskutečnění některých nerozumných nebo bláznivých kroků. Ale skutečným jádrem celé mírové problematiky je postupné prosazování větší, sociální, politické, národnostní, kulturní atd. spravedlnosti, což znamená především zabezpečování práv a svobod právě těm slabším. Nemůžeme rozumně očekávat, že velmoci a supervelmoci budou prosazovat větší spravedlnost právě vůči těm slabším. Právě tak, jako smyslem zákonů je ochraňovat slabší před násilím ze strany silnějších, musí být také smyslem mírového úsilí zabránit velmocem a supervelmocem, aby diktovaly svou vůli ne tak mocným anebo docela bezmocným a ovládly tak svět. Mírové hnutí, byť sebemocnější početně, nemůže v něčem takovém bránit vládám silou. Ale vlády také nevládnou jen pomocí násilí, ale vždycky se musejí opírat o nějaký, byť třeba jen mlčenlivý souhlas většiny svých obyvatel. Podniknou-li takové zlé a nespravedlivé kroky ať už vůči části vlastní společnosti, nebo vůči jiným národům a ze-

mím, jsou obvykle nuceny to přijatelně, tj. falešně interpretovat jak doma, tak ve světě. A právě tu je mimořádně účinnou zbraní pravdivé osvětlení, vržené na situaci. Nikoliv postavit jednu ideologii proti druhé, ale pravdu postavit proti kamufláži a lžím. Otázka míru je úzce spjata s otázkou pravdy. Bojovníci za mír - se musí opírat především o pravdivé vidění věcí a teprve na druhém nebo třetím místě o svůj počet, o svou masovost.

Co tedy chceme, když chceme mír? Není to nic samozřejmého, o čem by nebylo třeba přemýšlet a hovořit. Právě naopak: naším prvním úkolem je a bude si vyjasnit odpověď na tuto otázku. Byla by to základní chyba, kdybychom si oportunně chtěli přihrát svou politickou polévku na plápolajícím ohni masových protestů proti jadernému vyzbrojení Evropy, ať už její západní nebo východní části. Principiální, na důkladné analýze a racionálních argumentech založený přístup z naší strany tu může být podstatnějším a účinnějším příspěvkem k zabezpečení budoucího míru než pouhá rezonance a přizpůsobení náladám, které jsou zajisté lidsky pochopitelné a věcně v mnohém oprávněné, ale které jsou příliš spjaty s emocemi a málo s promyšlením základních otázek. Potřebného nedosáhneme bez otevřených a k jádru věci jdoucích rozhovorů, a to jak především mezi sebou navzájem, tak s přáteli mezi márovými aktivisty z jiných zemí. Ujasníme-li si sami principy, jimiž se budeme řídit, pomůžeme tím nejenom budoucímu neoficiálnímu mírovému hnutí v naší zemi, ale do jisté míry i přátelům v zahraničí.

Únor 1983.

Ladislav Hejdránek

J.S. Trojan:

Příspěvek k diskusi o míru

Již delší dobu se stále naléhavěji vynořuje nutnost orientovat se nově v problematice míru. Podněty přicházejí ze všech stran: zhoršující se mezinárodní situace; stoupající křivka zbrojení; rostoucí nejistota, zda rovnováha strachu z nukleární smrti, která po několik desetiletí působila jako stabilizující činitel ve vztazích mezi velmocemi, je s to hrát za změněných podmínek 80.let tuto pozitivní roli; v neposlední řadě pak vzrůst mírového hnutí v západní Evropě a ve Spojených státech v souvislosti s úmyslem USA a jejich spojenců rozmístit v několika zemích NATO koncem letošního roku rakety středního doletu. Okolnost, že v řadě mírových organizací na Západě působí křesťané a že některé církve zaujímají stanoviska k mírové problematice a ovlivňují tím významně politiky i veřejné mínění svých zemí, jen podtrhuje naléhavost toho, abychom se s celým komplexem otázek míru, mírové spolupráce, zbrojení a odzbrojení vyrovnávali i my, kteří žijeme ve východní části Evropy a patříme ke křesťanskému společenství anebo k němu máme blízko. Tím nechci říci, že úvahy, které vzápětí rozvinu, jsou podmíněny úzce konfesijním zájmem. Sama věc, o kterou jde, je tak zásadní a všeobecné povahy, že může být pojata jen v univerzální perspektivě a bez jakékoliv známky výlučnosti.

Rezignace? Ideologizace? Aktivní zápas?

Nadpisky signalizují možnosti zásadního přístupu k problémům, které mám na mysli. Tváří v tvář nebezpečím současné situace zaujímají nejširší vrstvy evropských zemí na Západě i na Východě povětšinou lhostejný až rezignující vztah. I tam, kde se možnost nukleární katastrofy ostře vrývá do lidských myslí, reaguje se s povzdechem: raději na to nemyslet. Spodním tónem, který provází tuto ochablou výzvu, je pocit naprosté bezmoci vůči tomu, co se valí a může nás strhnout do propasti. Většiny se zmocňuje jakési uhranutí. Převládá nálada předurčení. Neříkáme si všichni: co zmůžeme proti rozhodnutí generálních štábů, nenamlouváme si napořád, že jde o

problémy, které jsou mimo dosah naší odpovědnosti, že nemáme možnost účinně ovlivnit vývoj událostí? Tento pocit odevzdálosti je jistě silnější ve východním bloku než v západních státech. Ale ani statistická shromáždění v některých zemích západní Evropy nejsou dokladem masového probuzení z tohoto spánku odevzdání. Miliony a desetimiliony ostatních přenechávají rozhodnutí o svém životě či smrti v rukou několika set nejvyšších hlav v slepé důvěře, že vůdcové nepropadnou v rozhodujících chvílích nerozumu a nepovedou své národy do záhuby.

V novodobém evropském duchovním klimatu působí vedle sebe tradice osvícensko-křesťanská. I v nejzazších polohách obecného konsensu lze vystopovat tento dvojí druh myšlení. Jde přirozeně o pokleslé tvary a odvary klasických zdrojů. Osvícenství věřilo v racionalitu ovládající všechny složky života v rovině politické i osobní, důvěřovalo v neustálou zdokonalitelnost a stoupající úroveň ^{rozvoj} osobnosti i lidstva. Křesťanství v kritickém rozhovoru s touto tradicí kladlo důraz na temnou stránku lidství. Ani v období, kdy se církve i oficiální theologické koncepty přiblížily osvícenské mentalitě na dotek, neupadl zcela do zapomnění motiv hříchu a porušenosti všeho lidského konání. I v nejpokrokovějších strukturách společenských a v nejskvělejších výsledcích kulturní a duchovní či vědecké a společenské tvořivosti shledávali někteří bohoslovci /Barth/ zásadní narušení, která brání ztotožnit ji s královstvím Božím. Podtrhovali nesouměřitelnost boží a lidské roviny; otřesy první a druhé světové války, přivodily pád civilizačního optimismu a víry v pokrok, který sice v padesátých letech prožil v souvislosti se zrodem společnosti blahobytu na Západě a s revoluční proměnou společenských podmínek v socialistických zemích nakrátko recidivu, ale ve stínu atomového hříbu rychle chřádl a v příštích desetiletích se vytrácel ze scény. V křesťanských kruzích to vedlo k zesílení oněch motivů, které jak na půdě Starého, tak i Nového zákona podtrhují apokalyptické tóny biblické zvěsti a důrazem na brzký konec světa. Tváří v tvář totálnímu ohrožení zaujímají dnes obě tradice spíše defenzivní a pesimistický postoj. Pocit nevyhnutelnosti sílí.

Jakousi tvrdošíjnou výjimkou z tohoto obecného sesunu tvoří oficiální ideologie obou velmocenských bloků. Mám na mysli americkou a sovětskou variantu téhož základního principu. Na obou stranách se prohlašuje vlastní tradice za něco, co má spasitelnou moc pro celý svět. Vzájemný vztah je s obou stran nahlížen jako nesmiřitelný protiklad. Vůči svým tradicím a ideovému světu hodnot se obě strany chovají po způsobu Marxova falešného, odcizeného vědomí. Jde o ideologizaci v nejširším smyslu, o myšlení v schématu: přítel - nepřítel. Ideologizace znamená úmyslné i neúmyslné přikrašlování vlastních pozic. V důsledku toho nejsou velmocenská centra s to prohlédnout až ke kořenům skutečnosti, ztrácejí schopnost postřehnout její hlubší zdroje a hybné síly: Hromádka mluvil o podzemním dunění věštícím brzké přesuny v horních vrstvách, které moderní ideologie nejsou schopny zaznamenat, protože používají deformujících metod a nástrojů. S jejich pomocí si vykrešlují stav světa podle svých představ a zabudovaných zájmů.

Obě dnešní světodějně ideologie amerického snu a komunistické budoucnosti /či skromněji: reálného socialismu/ lze po mém soudu právem vinit z jisté nedospělosti, protože si modelují budoucnost světa jen v liniích vlastní sebeprojekce. Žijí v chorobné představě, že nejvyšším dobrodiním pro lidstvo by byla extrapolace poměrů, které vládou v okrsku jejich správcovské vůle. Oběma se nedostává univerzální, dialogické perspektivy, v níž budoucnost světa není ani prodloužením amerického snu ani přenosem idejí a struktur reálného socialismu na všechny kontinenty. Oběma chybí planetární rozměr myšlení a odpovědnosti. V rámci své domény si velmocenská centra vybuchovala obranné reflexy, s jejichž pomocí hodlají zabránit narušení konceptů, jež považují ve své oblasti za nedotknutelné. Konkrétním dosvědčením, jak chybně obě ideologie reagují na události, ať uvnitř nebo za hranicemi svých domén, jsou nejnovější události v Karibské oblasti /El Salvador, Nikarague/ nebo v Evropě /Polsko/. Ačkoliv obě velmoci reagují z opačných konců, ve vlastním výkladu událostí se stýkají. Pro události v El Salvadoru má oficiální americká politika v podstatě jediné vysvětlení: jde o akce podněcované zvenčí přímo Sovětským svazem anebo jeho spojenci /Kuba/. Pro vysvětlení toho, co se v posledních třech letech stalo v Polsku, nabízí sovětská verze obdobné vysvětlení,

jen s opačným znaménkem: jde o akce, které byly podníceny imperialistickými agenturami Západu v čele s USA. Nestýkají se protivity ? Nejde o týž mechanismus výkladu ?

Je zřejmé, že s tímto přístupem, který je dokladem nepřipustné ideologizace problémů a černobílého vidění světa, nelze zvládnout celé spektrum výzev, před kterými stojí lidstvo v osmdesátých letech našeho století. Nejde jen o vojenské otázky. Na pořad dne se naléhavě dře nutnost přijetí nového ekonomického světového řádu, lidí takřka ve všech zemích se bolestně dotýkají nedostatky v zachovávaní lidských práv, naše civilizace je nemocná duchovně, nemluvě o krizi ekologické a politické. Jak zvládnout tyto problémy, jsme-li opanování ideologií, se vší rétorikou není s to zakrýt povážlivou krátkozrakost, neschopnost dohlédnout k horizontům planetární sounáležitosti všech národů a ras, jež mají právo, aby se veškeré problémy řešily s přihlédnutím i k jejich budoucnosti. Celý svět je unaven věčným hašteřením velmocí, frázemi, jimiž zdůvodňují své kroky na světové šachovnici. Nikdo od nich nečeká, že se k sobě budou chovat jako skotačící zajičci v jarním osení, ale každý má právo žádat, aby své velmocenské zájmy korigovaly zájmem celé planety. Zatím se však vytrácí vyhlídka na to, že obě velmoci jsou v tomto punktu reformovatelné. Zbývá jen stále chatrnější naděje, že nedojde k nejhoršímu a že z toho, co nás bytostně ohrožuje, nakonec vyjdeme se zdravou kůží. Důvody pro takovou vyhlídku nejsou příliš průkazné. Jde spíše o víru v osud, která přinese na chvílku úlevu od břemen. Novověké opium v polonáběženském rouše.

Křesťané reagují na hrozící nebezpečí nukleární smrti s rozdvojenou myslí. Nedovedou si to srovnat s vírou v Boha, který v Kristu přináší spásu a chce lidstvu skrze něho otevřít přístup k hojnějšímu životu. Bůh a totální zkáza ? Mohl by připustit nukleární holocaust ?

Zmínil jsem se již, že na druhé straně sílí apokalyptické nálady. Zde jsme u problému, který nelze řešit na základě pozorovatelského, jakoby nezáúčastněného přístupu. Odmítám přijmout výklad, že vize z druhé knihy Petrovy v NZ o kosmické katastrofě, v níž "nebesa u vichru pomínou a živlové pálivosti ohně rozplynou se, země pak i ty věci, kteréž jsou na ní, vypáleny budou" /3,10/ je předobrazem nukleárního střetnutí, jemuž

kráčí vstříc z Božího dopuštění lidský nerozum. /Podobně se dívám na výklad malé apokalypsy v evangeliích/. Jsem přesvědčen, že předpověď toho, co se v dějinách stane, má v Písmu pastorační funkci: chce mobilizovat lidské svědomí tím, že naznačí logiku možného vývoje, dojde-li k selhání člověka jako odpovědné bytosti. Není však popisem osudového dění, z něhož není úniku. V žádném případě nelze přicházející zlé vysvětlit jako pomstu, kterou přichystal Bůh svým dětem. Prochází-li člověk v dějinách zkouškou, pak v ní stojí při něm sám Bůh v Ježíši Kristu. O tom svědčí jeho ukřižování a hrob. Rány na těle si nese Vzkříšený na věky /Jan 20,20-27/. Věříme v milostivého Boha, nikoliv v neúprosné fatum. Proto vztah k dějinám znamená v křesťanské perspektivě vždy vztah k dílu, za nějž jsme odpovědní. Jeho kvalita je úměrná našemu umění stát se dějinnými bytostmi v pravdě. Dílo může i zpětně ohrozit své tvůrce. Působí v něm temné, destruktivní síly. Věřím však, že čas vyměřený celému stvoření je časem jeho dovršení /Řím 8 kap./, nikoliv časem zkázy. I podle knihy, která v NZ nejsystematičtěji líčí hrůzy mocností a šelem /Zjevení sv. Jana/, je konec dějin pojat jako výstavba nového Jeruzaléma, který Bůh připravuje věrným. Do něho bude vnesena sláva a čest králů a národové země "budou se procházeti v něm ve světle Beránkově." /v.23,24 kap.21./ I zde se mluví, podobně jako v uvedeném listě Petrově, o novém nebi a nové zemi, /21,2/, avšak způsobem, který nedovoluje kalkulovat s nukleární zkázou. Jako by šlo o prostou výměnu stráží. První nebe a první země dosloužily a ustupují novému Božímu dílu. Staré věci pominuly, nové všechno učiněno jest /II Kor 5,17/.

Co tedy zbývá jako lék? Rezignace? Ponechat věci svému běhu a slepě důvěřovat, že neskončíme v infernu? Ideologizace problémů s arogantním nárokem, že jen my jsme s to v zjednodušujícím schematu vyjádřit pravé příčiny konfliktů a že jen my zůstáváme garanty správného řešení? Otřesně demobilizující "víra", že Bůh, který připustil masovou nelidskost obou světových válek, může dopustit i poslední katastrofu, a přesto /!/ zůstane milujícím Otcem lidského pokolení, katastrofu, po níž by se hlouček pološilých, leukemických křesťanů shromáždil někde na troskách, zapěl halelujáh a přešel k dennímu pořádku?

Zdá se, že z kontextu evropskoamerické duchovní tradice nelze najít žádnou pohotovou perspektivu, kterou bychom vzklenuli jako orientující, nosný cíl. Víra v automatický pokrok je mrtva /1/. Vrcholným ziskem racionality, který představuje vědecký úsudek, je smrtelná zbraň v několikerém vydání /atomová, biologická, chemická, zbraně ABC/; ekonomický a společenský rozvoj metropolí má kořistnický charakter a stojí pod soudem; nakupená moc se změnila v mezmoc - zbraní ABC nelze použít, ale současně jen jako použitelné tvoří součást strategie rovnováhy strachu.

Jsme jakoby u konce. Zmínka o Evropě jako "vyhaslém případu" neznamená, že si dělám iluze o nějakém jiném použitelném myšlenkovém a duchovním zdroji v jiných částech světa. Rozmach kulturních tradic v ostatních kontinentech, často provázený regenerací náboženských forem života, nesvědčí zatím o tom, že by šlo o univerzální perspektivu. Mnohdy k němu dochází proto, že až dosud se nemohl za nadvlády cizích tradic prodrat k svéprávnosti. Nyní zaplňuje uvolněný prostor a konstituuje se jako svébytný útvar se všemi dětskými nemocemi. Mále je tím řečeno o jeho kvalitě a přínosnosti pro ozdravení poměrů v celosvětovém měřítku. Jen v rozhovoru a vzájemné komunikaci, kritice i přejímání motivů nejhrůznějších kultur bude se patrně utvářet program mírové spolupráce všech lidí této planety. To však v našem prostoru předpokládá nové ohledání vlastních tradic, jejich kritické zhodnocení právě ve světle univerzální všenápravy, aby lidstvo nejenom přežilo tuto kritickou fázi svého dějinného vývoje, ale mohlo dosáhnout v příštích stoletích důstojného života. Pro nás, Evropany, to především znamená, abychom pronikali pod nános ideologizovaných schémat a floskulí, kriticky zvážili vlastní myšlenkové struktury i dějinně společenské útvary, prostě řečeno, abychom se dali do kritické filosofické práce a nového, ostřejšího zkoumání své cesty ve světle hlouběji pochopeného Evangelia.

Jsem si vědom toho, že tento požadavek se může mnohým zdát tvář v tvář akutnímu nebezpečí nukleárního ohrožení úhybným manévrem. Primum vivere, deinde philosophari. Budiž. Ale rozhodující pro budoucnost života je jeho kvalita. A kde jde o kvalitu, tam je u díla myšlenka a duch. Ostatně na pokraj zkázy nás přivedlo právě špatné myšlení, mravní ochablost a duchovní prázdno-

ta. Může snad skutečná náprava přijít odjinud? Právě zde jsme voláni k aktivnímu zápasu o nové pochopení problémů, před kterými stojíme.

Aktivní zápas má tedy své programové, myšlenkové dimenze. Nevyhýbá se ovšem ani konkrétním akcím, jako jsou např. pochody míru, výzvy vedoucím státníkům, setkání a mírové konference, organizované kampaně za odzbrojení apod. Rozhodující však je, aby všechny podobné akce byly programově zdůvodněny, aby nevyrostaly z úzkých partikulárních zájmů, uvědomovaly si komplexnost problematiky a usilovaly o celostní řešení problémů.

Opakuji znovu: krize, jejímž spektakulárním projevem je rostoucí napětí, stoupající spirála zbrojení, ekonomická stagnace a valem se zhoršující životní podmínky, je globální povahy a planetárního rozsahu. Jako taková vyžaduje univerzálního řešení. Jednotlivé nápravné akce musí sloužit tomuto cíli. Jinak mohou proti svému záměru přispět ještě k prohloubení krize, i když subjektivně usilují o pravý opak.

Mírové hnutí na Západě a my

Rozmach mírového hnutí je při vši mnohotvárnosti a odlišných specifik projevem probuzeného zájmu výrazné menšiny obyvatel o budoucnost Evropy. Navazuje na své projevy z padesátých a počátku šedesátých let, kdy existovalo silné znepokojení nad existencí zbraní hromadného zničení. Z té doby pocházejí závažné srovnávací studie konvenční a nukleární výzbroje, kritické reflexe o povaze moderní války, objemné práce poskytující přehled o odzbrojovacích snahách v posledních desetiletích /2/.

Vliv západního mírového hnutí je dokladem toho, že v demokratických státech je nutné počítat s veřejným míněním. Skutečnost, že odpovědní státníci musí reagovat na hlasy svých voličů i mimo rámec parlamentních institucí, že se musí vyjadřovat k odlišným stanoviskům přicházejícím zdola, vytváří společenské klima, v němž filosofie i praktiky vojenských činitelů narážejí na překážky a nemohou se rozhodovat bez ohledu na události v politickém životě. Již tímto faktem plní mírové hnutí pozitivní funkci. Bezpochyby na prvním místě vůči vlastním společnostem a tradicím, které je po staletí vytvářely. Jsou znamením toho,

že demokracii nelze hájit čistě vojenskými prostředky. Moderní charakter vojenství, zejména jeho finanční nákladnost i náročnost na profesionální odbornost, vědeckou a průmyslovou kapacitu, má za následek, že militarizace celé společnosti je všude na postupu. Vojenské aspekty získávají prioritní postavení vůči ostatním položkám politické agendy. Bezpochyby zpětně formují samotnou politiku, její cíle a prostředky. A tu jsou ohniska ohrožení pro celou společnost. Úsporné škrty v rozpočtech pro sociální oblast, zesílení byrokratických tendencí státního aparátu a růst bezpečnostních opatření /cenzura, sledování občanů atd./ jsou dokladem tohoto vývoje.

V zásadě je třeba uvítat aktivizaci veřejného mínění v západním světě. Existence nezávislého veřejného mínění je sama o sobě mírotrvorným činitelem. Jestliže případný válečný konflikt, který by v Evropě s největší pravděpodobností přerostl v nukleární genocidu, se týká všech - ač na jeho přípravách se přímo účastní jen částa obyvatelstva v ozbrojených složkách, vědeckých ústavech, generálních štábech a zbrojním průmyslu - je jen logické, že opět jiná částa obyvatelstva zástupně za všechny se kriticky staví k těmto procesům. Co se týká všech, vyžaduje účast všech. /Dürrenmatt/. Jako jednotlivec mohu být stoupencem co největšího vyzbrojení vlastní země s rizikem střetu se stejně vyzbrojeným protivníkem; můj osobní názor může v této podobě ovlivnit nejvýše nejbližší okolí. V docela jiné situaci se ocitne vedoucí státník či skupina odpovědných politiků. Jejich profesní povinností je rozhodovat nejen za své osoby. Svými postoji určují v klíčových momentech osudy milionů spoluobčanů./3/

Protestní hnutí za mír napomáhá politikům svých zemí, aby získali autentické informace o smýšlení svých spoluobčanů. Bez těchto a podobných projevů veřejného mínění musí každý odpovědný politik prožívat tíseň, kdykoliv má rozhodnout o věcech, které se dotýkají nejširších vrstev obyvatelstva. V životě společnosti rozcestí, na nichž se rozhoduje o budoucnosti často na dlouhé období. Aktivita občanů i mimo oficiální média a instrumenty politického života v té které zemi umožňuje orientaci při samotné formulaci problému i při jeho řešení.

Jádrem mírového úsilí posledních let je v nejširším záběru všeobecné odzbrojení, Evropa bez bloků, Evropa mírové spolupráce. Užším a bezprostřednějším cílem je zamezit rozmístění amerických raket v západních zemích koncem tohoto roku. Kolem těchto perspektiv začínají mé otázky.

Historicky viděno je Evropa prvninou, která po staletí přímo nebo nepřímo ovlivňovala život ostatních kontinentů. I když v posledních desetiletích její dějnotvorná úloha slábne, nelze říci, že by stála na periferii světového dění. V důsledku poválečného růstu prestiže Spojených států, postupné dekolonizace Afriky a Asie, i suverénního postavení Sovětského svazu, o jehož dvojpólovém charakteru není sporu, - je zároveň evropskou i asijskou velmocí - hledá střední i západní Evropa těžce své místo v celosvětovém kontextu. Většina států této oblasti patří, jak známo, buď k NATO nebo k Varšavské smlouvě. Vynecháme-li malé neutrální státy a Jugoslávii a Albánii, není o orientaci zbylých pochyb. Evropa se ocitla v mocenské sféře obou supervelmocí a svébytnost si zatím uhájila s největším vypjetím jen v kultuře a v poslední době pak v hospodářské sféře /EHS/. Vojensky je však zcela závislá na Moskvě a Washingtonu.

Je přirozené, že za těchto okolností protestní mírové hnutí v západní Evropě usiluje o větší samostatnost v rozhodování i ve vojenských věcech, zvláště když v důsledku nejnovějšího vývoje na poli vojenské technologie přichází odtud největší ohrožení. Vymanit se z tvrdých determinací vojenské povahy a hrát samostatnou roli ve všech rovinách politického a mezinárodního života však znamená mít koncept vlastního podílu na utváření celosvětové politiky. Nejde jen o svéprávnou Evropu, která by setřásla jho obou bloků. Otázka zní: na koho dalšího bude toto jho vloženo? Jestliže se Evropa vymaní z velmocenského sevření zleva či zprava, musí počítat s tím, že pokud n e d o j d e k p o d s t a t n ý m z m ě n á m u v n i t ř o b o u s u p e r v e l m o c í , energie jejich vzájemného soupeření se přelije do jiných oblastí světa. Osvobození Evropy by tak šlo ruku v ruce s utužením velmocenské nadvlády na jiných kontinentech. Chce snad Evropa exportovat toto problematické zboží? Má Evropa záruku, že rakety neumístěné v západních státech nebo demontované v Sovětském svazu budou zničeny? Co když se zamíří na jiné státy? Neposílí snaha západoevropských zemí o

větší samostatnost i ve vojenských otázkách izolacionistické tendence v USA, které by vedly k ztrátě zájmu o evropské záležitosti a mohou v nepříteli vzdálené budoucnosti vést americké vládnoucí kruhy k ještě agresivnější a bezohlednější politice vůči Evropě, tak trochu ve stylu zhrzeného ženicha? Bude snad americké vedení spíše váhat použít nukleárních zbraní, dojde-li k findlandizaci Evropy? /Na horší alternativu nechci ani pomyslet./ Touto Scyllou a Charibou musí proplout márové hnutí, nechce-li být jen výrazem sobecké touhy přežít.

Obě supervelmoci lze přirovnat k monopolům v hospodářství. Jak známo, dominantní postavení monopolů umožňuje do značné míry určovat základní podmínky ekonomických vztahů ve společnosti. Ale ani velké monopoly nejsou všemocné. Zejména je nad jejich síly reagovat na nepatrné změny v hospodářském životě. Jsou příliš velké. Za to platí jistou nepohyblivostí. Rozhodnou se např. pro rozšíření dosavadní produkce jen tehdy, mohou-li počítat se zaručeným odbytem **d o d a t e č n ě** vyrobeného zboží. Ještě s většími nesnázemi se rozhodují pro přestrukturování výroby, neboť při jejich rozměrech to vyžaduje obrovské investice se značným rizikem ztráty. Tato charakteristika platí takřka beze zbytku o plánovaném hospodářství, ale větší či menší mírou i o národních společnostech v kapitalistickém světě.

Něco podobného probíhá i v politické sféře. Zde jsou setrvačné tendence ještě silnější. Supervelmoci dávají přednost stabilitě podmínek, ze kterých se historicky ustavily a v nichž jejich nadvláda nabývá rutinní charakter. Jakýkoliv další marginální zisk je totiž provázen rizikem, že tím bude narušena mocenská doména protivníka a dojde k nestabilní situaci, v níž může být ohroženo i to, co bylo až dosud v bezpečné držbě. Je ovšem třeba vidět, že i v dnešním světě existují ještě oblasti, kam je možno přesunout velmocenský zájem - až už na úkor soupeřící velmoci anebo proto, že tato oblast ležela dosud na periférii zájmu kterékoliv z nich. To je situace, kterou jsem zmínil v kritické poznámce na adresu západního mírového hnutí v předcházejících odstavcích. Důležité je, aby velmocenská energie byla zaměřena spíše než navenek na inovaci podmínek uvnitř mocenské domény, zejména ve vlastní zemi. Nynější napětí ve světě pramení z toho, že supervelmoci věnují značnou část svých sil na diplomatickou, politickou i hospodářskou konfrontaci, na zvyšování

vání zbrojního potencionálu a zanedbávají vnitřní problematiku. Vzedmutá vlna studené války by opadla úměrně tomu, jak by se počaly řešit společenské problémy uvnitř Spojených států a Sovětského svazu i v zemích jejich spojenců. K tomu může významně napomoci mírové hnutí tím, že obrátí pozornost svých vlád na zanedbávané oblasti společenského života. To ovšem vyžaduje, aby mírové hnutí vypracovalo alternativní programy pro celé spektrum problémů, které jsou akutní. Mám na mysli ekologické ohrožení, nezaměstnanost, ekonomický program spolupráce a rozvoje s zeměmi, zápas proti rasové, politické, náboženské diskriminaci na celém světě. V neposlední řadě jde i o překonání konzumního způsobu života, o nový typ lidské existence, který by překonal úzký civilizační rámec, do kterého byl vtěsnán průmyslovou revolucí.

Zajisté vše má svůj čas. Existují priority. Zabránit rozmístění raket v západních zemích je důležitý úkol mírových sil. Ale už tento krok vyžaduje programového zpracování, v němž by byly narysovány další nezanedbatelné souvislosti. To, co jsme se až dosud od svých západních přátel dověděli, nezdá se být přesvědčivým dokladem o tom, že jsou tyto souvislosti viděny, natož respektovány. Nemůžeme se ubránit dojmu, že jde povětšinou o psychologicky pochopitelnou úzkost z nukleární zkázy, které chybí dostatečná motivační síla pro vypracování nosného programu.

Kritika, která se na adresu západního mírového hnutí ozývá z našich řad, jde většinou jiným směrem. Jak je patrné z korespondence Racek : Thompson /5/, je předmětem výtek naivita, podceňování totalitních tendencí východoevropských režimů, nedostatek vůle bránit demokracii vojenskou silou, v čemž se vidí obdoba politiky apeacementu z třicátých let. Domnívám se, že tyto výtky jsou nesprávné. Je třeba přiznat, že jsme byli od nástupu normalizace a zejména po vyhlášení Charty 77 natolik absorbováni vlastní problematikou a vyostřenou konfrontací s represivním aparátem režimu, že jsme mírovým otázkám věnovali přemálo pozornosti. Chuť nám bralo i propagandistické chápání míru. V důsledku toho jsme na tomto poli diletanty. Vypomáháme si neprověřenými analogiemi z minulosti /theze o mnichovenství, které údajně charakterizuje západní mírové hnutí/, a propadáme omylu v tom, že režimní moc u nás chápeme

spekulativně jako moc vsutku totální, která je nadána atributy všemocnosti. Zabsolutnili jsme ji do podoby, která ochromuje naši vlastní aktivitu, jako by vedle ní už pro nikoho nebylo místa, jako by svět, v kterém žijeme, byl rozdělen jen na ty, kdo absolutně vládnou a ty, kdo jsou absolutně podáni. A tento spekulativní svět pojmové logiky hegelovského střihi, v němž se absolutní duch manipulace prolamuje až do nejintimnějších sfér, nás přivádí k mylnému závěru, že totální moci je nutno čelit v š e m i prostředky./6/ Že však totalitní tendence jsou skryty ve vojenské mašinérii a odtud začínají prosakovat i do struktur demokratických společností /7/, že nebezpečí, jemuž chceme klást odpor navenek, se neuniknutelně vystavujeme ve vlastní zemi, a mnohem účinněji, protože s vnitřním souhlasem, zůstává v našem požadavku zamlženo. Proto nekriticky spatřujeme v džbrojování záp. Evropy americkými raketami důkaz životaschopnosti demokracie, která se brání totalitě z Východu. Oproti tomu soudím, že je nutno uvítat, jestliže západní mírové hnutí rozpoznává nebezpečí militalizace ve svých zemích a chce mu čelit. Odmítá tím připustit nové /kolikáté už?/ kolo závodů ve zbrojení, jež by nesmírně ztížilo cestu k mírové spolupráci a přiblížilo by nás ke konfrontaci, v níž hrozí t o t á l n í zničení v š e c h . V této okolnosti spatřuji zásadní rozdíl mezi situací z třicátých let a dneškem. Tehdy mělo smysl zbrojit a čelit včas protivníkovým hrozbám rozhodnou vůlí postavit se mu na odpor. Naděje, že i v případě konfliktu velkého rozsahu se budou moci evropské národy vrátit k obnově a mírové koexistenci, byla značná. I poslední světová válka byla ještě válkou klasického typu, i když v ní genocidní prvky nabývaly na váze. Tato naděje v případě evropského nukleárního výbuchu neexistuje. Nevěřím, že by mohlo v Evropě dojít k obnově života v nějaké s dřívějším srovnatelné podobě. Stojíme v naprosto nové situaci. Nová situace vyžaduje nová řešení. Teprve připustíme-li, že tomu tak je, máme právo ptát se západních přátel, zda jsou připraveni domyslet alternativu, kterou volí, až do konce. Jejich demokratické tradice mohou být v krátkém čase vystaveny zkoušce, jakou nikdy předtím neprošly. My zde na Východě víme, co to je žít pod

centralistickým systémem, který je puzen dirigistickou vůlí ovládat všechny oblasti společenského života. To je cena, kterou by bylo patrně třeba zaplatit za to, že se možná na čas, možná navždycky vyhneme holocaustu /viz poznámku o isolacionismu v USA a důsledcích, které by z toho mohly vzé-
jít/.

Otázka se konec konců redukuje na to jediné: jak zabránit nukleární válce v Evropě a kdekoli jinde na světě? Dalším zbrojením, reciprocitou zastrašování? Nebo odzbrojením na pokud možno nejnižší úrovni prostřednictvím jednání? Ale: co učinit, nebudou-li tato jednání úspěšná? Vydrží křehká rovnováha? Bude možno se ještě vrátit k nějakému prahu diskuse, dojde-li k totální militarizaci na Západě i na Východě? Není přece jen cesta kupředu prorazitelná jednostranným odzbrojením? Víím, že tato alternativa má zatím slabou podporu, je nepřijatelná jak pro obě supervelmoci, tak i pro většinu veřejného mínění v obou blocích. Ale co když je to jediná alternativa? Nemohu souhlasit s myšlenkou, která se v této souvislosti ozývá, že nejde o jakýkoliv mír, nýbrž jen o pravý mír, který je spojován se spravedlností, svobodou a respektem vůči lidským právům. Zdá se mi, že jde o podobnou pojmoslovnou hru, o jakou šlo v případě absolutizace moci. Vííme přece z vlastní zkušenosti, že i moc v našem okrsku nemůže zdaleka vše. Existují rozsáhlé enklávy společenského života, v nichž se jí nepodařilo usídlit a z dalších se vytrácí. Život probíhá do značné části jinak, než jak předpisují mocní. "Kdyby nechybělo odvahy k svébytnosti na místech, kam denně vstupujeme, byla by naše situace ještě příznivější. Podobně je to s nepravým mírem, v němž chřadne svoboda, chybí úcta k lidským právům. Je to zajisté neblahá situace. Je ji nutno změnit. Musíme napnout své síly, aby byly věci jinak. Nepochybujeme při tom ani na okamžik, že je to smysluplné počínání. Jakého míru se však dopravují ti, kdo zbydou v Evropě po nukleárním ohni? Neexistuje žádný dokonalý, plný mír /ŠALOM jako plnost života/. Celé dějiny našeho kontinentu jsou prostoupeny mírovými smlouvami a pakty, které byly jen intermezem k dalším válkám. I chudý, falešný mír může být proměněn v něco lepšího. Pax romana, pax germanica, pax hispanica, pax brittanica - byla to snad dokonalost sama? Nelze chtít všechno nebo nic. Tváří v tvář dokonalému

míru samozřejmě všechno, čeho bylo dosaženo v lidských dějinách, bledne. Opakuji: z hlubin nedokonalého míru musí v každé generaci začít nápravné dílo obnovy. Nejsem pro status quo. Nemyslím si, že pax americana nebo russica jsou vrcholem dějin. Ale lepší mír pod totální vládou než totální smrt v svobodném střetnutí. Neměli bychom zapomínat, že veliké ideály svobody, demokracie, lidských práv nám byly často předávány zkrvavělými rukama protagonistů všech evropských revolucí. Nic na tomto světě nezískáváme v čisté podobě. Myslet ve vyhrocených protikladech mír nebo svoboda, otroctví nebo smrt, totální moc nebo demokracie, zatemňuje stav věcí, brání vidět situaci střízlivě a hledat schůdná východiška.

Značnou slabinou argumentace, která se objevuje v našich kruzích, vidím též v idealizaci života v západním světě. I kdyby neexistovala ani jediná polofašistická či rasistická země, zmizela nezaměstnanost a celý Západ kulturně a hospodářsky prosperoval, i tak by byla na místě otázka: Kde je tvůj bratr? Jak žijí země třetího světa, v nichž západní svět má až dosud převládající vliv? Nesmíme se nechat zmást relativním blahobytem a řadou demokratických výsad, jimiž se mohou honosit západní státy. Kdo nevidí, že tyto země si vydobýly privilegované postavení právě tím, že jsou hospodářsky silné v důsledku nerovnoprávné směny a že tak neustále zvětšují propast mezi sebou a chudšími partnery, nepochopil jeden z nejnaléhavějších problémů dneška.

Zápas o mír a lidská práva

V několika poznámkách se zmíním o problému, kterého jsem se dotkl na konci předcházející kapitoly. Z korespondence Thompson - Racek vysvítá, že se děje z naší strany pokus stanovit jednoznačné kritérium pro posouzení, zda jde o skutečný mír či nikoliv. Takovým kritériem je theze, že mír mezi státy je založen v respektování lidských práv /8/. Souhlasím s intencí tohoto požadavku. Nicméně soudím, že vyžaduje jemnějšího vypracování. Opět jsme v nebezpečí abstraktní pojmové konstrukce.

Bezpochyby platí, že existuje spojitost mezi lidskými právy a mírovou koexistencí. Je známo, že počátky konfliktních situací, které vedly k druhé světové válce, vyrůstaly z pošlapávání demokratických práv nejprve v samotném Německu. Tuto zkušenost světové komunity zachycuje Charta OSN. Výslovně uvádí, že napětí uvnitř států, v nichž dochází k diskriminaci a porušování práv občanů, má negativní vliv na mezinárodní vztahy, zosťhuje napětí a může vyvolat i ozbrojené konflikty mezi státy.

Konečně proč chodit pro příklady daleko do minulosti ? Únos československých občanů, ke kterému nedávno došlo v Angole a zaujal světovou veřejnost, potvrzuje mezinárodní aspekt této události: rozpory mezi jednotlivými frakcemi protikolonialistického hnutí nejsou, jak tragická událost potvrzuje, pouhou vnitřní věcí Angoly. Dotýkají se svými důsledky sousedních a často i vzdálených zemí /9/.

V tomto smyslu lze hovořit o přímé spojitosti mezi stavem lidských práv v jednotlivých státech a mezinárodním mírem. Vnitřní stabilita je jedním z předpokladů stability mezinárodní. Avšak nesmíme tuze spojitost přetížít. V minulosti často vedly války soupeřící strany, jimž se nedalo upřít, že uvnitř své domény zajišťovaly občanům slušnou míru občanských a politických práv. Totéž lze říci o dnešních západních demokraciích. Avšak pokud určitý prosperující stát nespojí respekt k právům svých občanů s ochotou upravit své dosavadní vztahy k slabším zemím /slabším hospodářsky a sociálně/, aby byl nastolen spravedlivější ekonomický a sociální řád ve světě, má to za následek, že svými postoji mezinárodní mír ohrožuje. A to je kritika, kterou lze oprávněně vznést na adresu těch zemí, jejichž ochrana lidských a občanských práv pomocí celé řady institučních záruk je relativně na vysoké úrovni /10/.

Myšlenku lidských práv je třeba rozšířit o tento mezinárodní aspekt, abychom mohli ono kritérium použít daleko komplexněji než dosud. Právo na svobodný projev, život, práci, vzdělání, rozvoj mají nejenom jednotliví občané. Takové právo mají i národní celky. Spojitost mezi lidskými právy a mírem je integrální a nelze ji aplikovat jen na vztahy občanů

a mocenských institucí u v n i t ě jednotlivých zemí. Mír je nedělitelný. Lidská práva jsou všeobecná a nadnárodní. Mírové hnutí na Západě i u nás si musí být této skutečnosti vědomo, jinak vzniká krátké spojení a dochází k vylučování či nedocenění některých důležitých momentů dnešní situace.

Bylo by samozřejmě chybou, kdyby někdo z předcházejících tvrzení chtěl uzavřít, že nemá smysl zápasit o zachování lidských práv doma. Opak je pravdou. Jde jen o to, aby tento zápas nekončil u hranic vlastní země /kde jinde však může věrohodně začít?/, abychom viděli jeho hlubší souvislosti. Pokud se týče východního bloku, jsem přesvědčen, že zlepšená situace v oblasti lidských práv by umožnila uvolnit mnoho materiálních a duchovních prostředků k podpoře slabších partnerů zejména v třetím světě. Jestliže výbušná situace v této oblasti je jednou z hrozeb světovému míru - a o tom není snad sporu - je každá pomoc v tomto směru příspěvkem k détente mezi bohatým Severem a chudým Jihem, je příspěvkem k mírové spolupráci lidstva. V tomto smyslu je zápas o zachování lidských práv součástí onoho pohybu uvnitř východního bloku, který váže velmocenskou energii /viz str. 38 dole/ k domácím problémům, napomáhá k prosperitě a stabilitě, která, pokud bude mít služebný charakter, může pozitivně ovlivnit mezinárodní vztahy. Jinak řečeno: nežádáme pro sebe a ostatní spoluobčany větší míru svobod a práv vposledu proto, abychom se sebespokojeně mohli podílet na privilegiovaném postavení celého Severu, kapitalistického a socialistického, vůči strádajícímu Jihu. Chceme svobodu spolurozhodování - a také spoluodpovědnosti - na řízení obecných věcí, abychom daleko účinněji než dosud pomohli odstraňovat vznikající napětí v globálním měřítku.

V tomto rámci dostává zápas o zachování lidských práv novou dimenzi. Nutně se musí zabývat problémy, na které poukazuje hnutí západních přátel: do jaké míry výdaje na zbrojení, stoupající milizarizace společenského života uvnitř velmocenských bloků váže energii všech vrstev společnosti k procesům, které ještě více prohlubují propast mezi bohatými a chudými našeho světa. Rozpuštění vojenských bloků, všeobecné a úplné odzbrojení, zákaz výroby a vlastnictví ABC zbraní jsou nejenom požadavky, které

přímo zmenšují riziko budoucí světové války a všeobecné zkázy, nýbrž současně zmenšují riziko střetu, který by nevyhnutelně za dvě tři dekády vyrostl z nahromaděného napětí mezi Severem a Jihem. Tento druhý aspekt zápasu o mír a odzbrojení, neméně důležitý, i když jakoby v pozadí ve srovnání s tím, co se jeví západním přátelům naléhavěji, nesmíme ztratit se zřetele. Je ho třeba zapracovat do strategie naší mírové práce jako jednu z priorit nového planetárního myšlení.

Problémy dneška, naděje budoucnosti

A/ Strategie zbrojení

Odzbrojovací snahy jsou tak staré jako úsilí o vyzbrojení. Obojí je charakterizováno uzlovými body, v nichž se vývoj zbraní a naopak pokus odstranit je, ocitá na křižovatce. Nepůjdeme hluboko do minulosti. Stačí připomenout letadlo, kterého bylo poprvé použito jako bojového prostředku v I. světové válce. Jím padla klasická zásada vojenství, s kterou se vedly války po celý starověk a středověk. Podle ní bylo nemyslitelné zabíjet lidi na dálku, anonymně. Bylo to dáno bezpochyby kvalitou zbraní, kterých se po dlouhá staletí užívalo. Puška znamená první průlom. Letadlo stojí na konci tohoto vývoje. V druhé světové válce je přelomovým bodem raketa V₁, v jejím závěru atomová bomba. Ta představuje zásadní proměnu války.

Toho si byli vedoucí státníci a představitelé vojenství v následujících letech dobře vědomi. Cesta násilí, jímž se řešily spory mezi státy, vyvrcholila zbraní, která měla tak ničivé účinky, že zproblematizovala válku jako extrémní princip politiky. Těsně po svržení dvou atomových bomb na japonská města byla valná část světového veřejného mínění zajedno, že atomové energie je třeba využít jen pro mírové účely. Na půdě OSN existovaly příslušné komise a podvýbory zabávající se touto problematikou, předkládaly se rozsáhlé a promyšlené návrhy /např. Baruchův plán/, podle nichž měl být veškerý štěpný materiál svěřen do správy nadnárodní agentury vybavené právem přísné kontroly. Věřilo se, že úplné nukleární odzbrojení /vlastně ne-

vyzbrojení/ je možné a že pro něho je nejvhodnější příležitost právě v době, kdy monopolními vlastníky atomových bomb - tehdy ostatně v minimálním množství - byly jen Spojené státy severo-americké. Mnozí varovali, že nedojde-li k tomuto radikálnímu kroku, bude to později méně snadné. Měli pravdu.

Je jasné, že snahy o odzbrojení narážejí dnes na daleko komplikovanější problémy, než tomu bylo v druhé polovině čtyřicátých let. Alarmující je zejména okolnost, že státníci i veřejné mínění v mnoha zemích si v podstatě zvyklo na život s bombou. Golwitzer mluví o evropských národech jako o Pulverfäßvölker/ národy žijící na sudu s prachem/. Dnes má atomový klub kromě supervelmocí několik dalších členů a není vzdálena doba, kdy se patrně dále rozroste. /Pakistán, Jihoafrická Unie, Izrael atd./. Mentalita lidí se přizpůsobila procesu zbrojení a každá další jeho stupeň se bez velkých otřesů vkrádá do života občanů jako téměř přirozený jev.

Představitelé hitlerovského Německa byli v Norimberku odsouzeni mj. za genocidu. Nukleární zbraně mají dnes daleko větší devastující účinky než kobercové bombardování v druhé světové válce. Lidstvo bylo v čtyřicátých letech našeho století zděšeno, když byla takřka naráz zničena hustě obydlená města /Coventry, Drážďany, Hamburk/ a později "malými" atomovými bombami Hirošima a Nagasaki. Ještě v roce 1946 couval svět před myšlenkou, že by atomové zbraně měly být znovu použity - a v korejské válce skutečně zůstaly ve skladech. Dnes bereme mlčky na vědomí prohlášení vlád, že použijí /samozřejmě v "sebeobraně"/ nukleárních zbraní; kam se posunulo mravní vědomí během jedné generace? Dlouhé období vyzbrojování působí erozivně na lidskou představivost a mravní bdělost.

V každé válce, a týká se to samozřejmě obou světových, se užívalo metod, které byly předtím ještě v "ošklivosti". Za války 1914-1918 šlo o tanky a plyn, v letech 1939-1945 o masivní letecké útoky, jejichž oběťmi bylo ve velké míře civilní obyvatelstvo. Vývoj válečnictví jde od lokálních střetnutí profesionálních vojsk k velkým bitvám s rozsáhlým pomocným zázemím, a odtud k t o t á l n í válce, jak ji razil Hitler. Vývoj

pokračuje: co bylo pro státy vedoucí II.světovou válku letectvo, tím jsou dnes rakety s nukleární náloží. Mají rychlejší dolet na větší vzdálenost a nesrovnatelně ničivější účinky, než cokoliv je v minulosti předcházelo.

Též rozlišení mezi obrannými a útočnými zbraněmi se postupně stírá; v poslední době mizí konstrukcí malých nukleárních nábojů tzv. taktického určení i hranice mezi konvenční a nukleární výzbrojí. Je třeba dát zapravdu nositeli Nobelovy ceny míru Neol-Bakerovi, který ve své knize Závody ve zbrojení /The Arms race, z roku 1958, str. 380/, píše: "Čím dále bude nynější vývoj zbraní pokračovat, tím nesnadněji jej bude možno zastavit, a zájmy spojené s tímto vývojem budou neustále sílit."

Klesající křivka morální integrity tváří v tvář zbrojení se projevila již na počátku atomové éry. Po mravním šoku ze srpna 1945 se nápadně rychle dostavila rekonvalescence: nasazení atomové bomby bylo později opravedlnováno tím, že se zachránily statisíce, ne-li miliony životů amerických a japonských vojáků i obyvatel Japonska, které by bylo jinak nutno obsadit, aby se dosáhlo kapitulace. Toto ospravedlnění psychologicky umožnilo vtělit do budoucna válečné operace vedené atomovými zbraněmi do vojenské doktriny.

Poté co došlo k vynálezu a vyzkoušení vodíkové bomby, změnila se atomová bomba /i hirošimského kalibru/ na t a k t i c k o u a nikdo už na ni nemyslel jako na mysterium tremendum, na infernální projev hybridní moci. Konstrukcí vodíkové bomby se nukleární rakety proměnily v děla obou předcházejících válek. Miniaturizace, která je párovou veličinou gigantizace, přechází jako syndrom z technické oblasti do morální. Vodíková bomba svými účinky "zmenšila" všechny zbraně předcházející epochy a učinila tyto "byvší" zbraně morálně přijatelnější i pro ta svědomí, která se ještě několik let předtím trásla pomyšlením na jejich použití.

Všechny tyto pozvolné morální dopady novodobého zbrojení je třeba vzít vážně. Musíme si uvědomit, co se s námi děje, jak se sami měníme v důsledek věcí, které vyrábíme. Toto pozvolné uvykání na hromadnou smrt, která tvoří horizont našeho každo-

denní, nám našeptává, že zbraně a vojenská technika sama není oním zlem, že rozhodující jsou cíle a snahy těch, kdo zbraně vlastní. Avšak technika není neutrální. Mění způsob myšlení. Vynucuje si určité přístupy a postupy, které - jak ukazuje militarizace - do značné míry ovlivňují člověka na každém kroku.

Zjišťujeme, že kromě této elementární roviny, vývoj nejmodernějších zbraní staví do nového světla i státní suverenitu. Mezi mnohé důvody, jímž vděčí myšlenka státní svrchovanosti za svůj vznik, patřila bezpochyby obhajitelnost území, nad nímž příslušný stát vládne. Kde tato obhajitelnost končí, kde je území napadnutelné raketami z hloubky nepřátelských linií, tam je také zproblematizována sama svrchovanost. Jak se ukazuje, nukleární zbraně nezaručují bezpečnost. Největší nukleární mocnosti jsou nejzranitelnější /11/. Z hlediska čistě vojenského nepřispívají k bezpečnosti ani bipolární bloky /NATO, Varšavský pakt/, protože jsou kategoriemi minulosti. Jsou prologancí národního státu s politikou opevněných hranic v kolektivním měřítku, ale v čase, kdy nukleární zbraně činí takový svazek prostupný se všech stran.

Stále rafinovanější a technicky dokonalejší nukleární výzbroj činí přitažlivější kalkul prvního /preventivního/ úderu. Není náhodou, že se tyto doktriny rozpracovávají v posledních letech, kdy jsme svědky zrodu nových typů zbraní /neutronová bomba, rakety splochem dráhou letu, antiraketové zbraně, laserové zbraně, tajně vyráběné zbraně biologické, chemické/. Logika úvah jde tímto směrem: a/ jsme silnější? můžeme tuto výhodu využít, b/ jsme slabší - udeříme, abychom předešli silnějšího, protože naše slabost /byť dočasná/ by se pro něho mohla stát pokušením zlákat ho k prvnímu úderu. Je tu vyhlídka, že i slabší může získat, protože prvním nasazením nukleárních zbraní je možno nabýt převahy a znemožnit odvetnou akci protivníka.

V této souvislosti je nutno ocenit prohlášení SSSR z nedávné doby, že nepoužije nukleárních zbraní jako první. Ale jaká z toho plyne pro nás útěcha, když víme, že by byly nakonec v případném konfliktu použity? Navíc nukleární polycentris-

mus komplikuje situaci natolik, že se v budoucnu ani nebude moci určit, kdo a proti komu atomovou válku zahájí. Anonymní agresor může vyvolat nukleární konflikt i mezi dalšími členy nukleárního klubu. /Např. teroristickou akcí, která bude interpretována jako napadení "tradičním" protivníkem/.

Jsme tedy v soutěsce všeobecného zbrojení, které se prohlubuje /co do kvality zbraní hromadného ničení/ i rozšiřuje /co do počtu účastníků/. Této eskalaci zbrojení odpovídá deskalace svědomí a odpovědnosti. Zdá se, že vrchu nabyl definitivně samopohyb k všeobecné zkáze.

To by ovšem byla opět pojmová dedukce, kterou jsem na předcházejících stránkách postavil do kritického světla. Klubko nutno začít trpělivě rozmotávat.

B/ Strategie odzbrojení

Před námi je dlouhá cesta demontáže po dlouhá desetiletí budovaného arzenálu. Je sice možno teoreticky vyhnout se této oklize a domnívat se, že zbrojení je možno zlikvidovat naráz: Úplné a všeobecné odzbrojení v co nejkratším čase. Tváří v tvář nahromaděným problémům, dynamice vyzbrojovacího procesu i politickým překážkám je tento postulát romantickým snem a iluzivním přáním. Překovat meče v motyky a oštěpy v srpy je pracná a náročná záležitost víme-li, že se má provést v složité mezinárodní situaci, za rostoucí nedůvěry mezi velmocemi, s přihlédnutím nejen k zabudovaným zájmům vojenských a průmyslových skupin, nýbrž i k problematice technologické, která je spojena s výrobou ABC zbraní, jejich nosičů, se skladováním a vývojem vojenské techniky. Cesta kupředu, zpět od zkázy, která jinak hrozí, bude pozvolná, s mnoha zastávkami, možná i s několika znepokojivými návraty k předchozím místům zvýšeného nebezpečí. Vynoří se nespočetné překážky, k jejichž překonání bude třeba vynaložit nezměnné úsilí. Ale je to cesta pod zaslíbením, a není zcela bez inspirujících modelů. I v posledních dvou třech desetiletích došlo v jasnějších chvílích lidstva k dohodám a dojednáním, jež dávají naději i pro příští pokusy.

Šlo většinou o úmluvy, které měly jen partikulární význam. I tak znamenaly úlevu a možnost nového počátku. Jmenuji jen některé nejdůležitější:

- založení mezinárodní agentury pro atomovou energii z r. 1957
- smlouva o Antarktidě z r. 1961 potvrzující mírové využití tohoto kontinentu a mírovou spolupráci zúčastněných zemí
- společné prohlášení USA a SSSR o dohodnutých principech pro odzbrojovací jednání ze září 1961
- zřízení přímé /"horké"/ linky mezi Washingtonem a Moskvou z r. 1963, později také mezi Francií a SSSR a V. Británií a SSSR
- smlouva o zákazu zkoušek nukleárních zbraní v ovzduší, kosmu a pod vodou z r. 1963
- smlouva o zákazu nukleárních zbraní v Latinské Americe z r. 1968
- smlouva o nerozšiřování nukleárních zbraní z r. 1970
- konvence o zákazu a vývoji, výrobě a skladování bakteriologických a jedovatých zbraní a o jejich zničení z r. 1975
- SALT I z r. 1972
- Dohoda o základních principech vztahů mezi USA a SSSR z r. 1971 o zřízení stálé poradní komise zástupců obou států
- Konference o evropské bezpečnosti a spolupráci, Helsinky 1975
- závěrečný dokument prvního speciálního zasedání OSN o odzbrojení z r. 1977
- SALT II z r. 1981 /i když neratifikován USA, přesto dodržována oběma velmocemi/.

V situaci, kdy vzplanula naplno znovu rétorika studené války, by bylo krokem kupředu, kdyby představitelé velmocí i sdělovací prostředky jejich zemí si uložily při všech projevech větší dávku zdrženlivosti /12/. Absolutizace protivníka v negativním smyslu a naopak nekritické zdůrazňování vlastních předností otravuje ovzduší, demobilizuje veřejné mínění, zvětšuje nedůvěru. Je trapné a nedůstojné těch, kdo berou značnou odpovědnost za osudy celého lidstva, když používají k výkladu současných událostí zjednodušujících pouček a klišé /např. o vojenskoprůmyslovém komplexu, o temných rejdech CIA, o prodloužené ruce Moskvy/. Kritika na vrub protivníka musí jít ruku v ruce s kritikou poměrů ve vlastní zemi. V tom se projevuje zralost státníků a vyspělost veřejného mínění /církví! / v nejšířím slova smyslu. Je třeba překonávat myšlení: přítel-nepřítel. Společným nepřítelem Američanů i Rusů - nás všech - je nukleár-

ní smrt. To zavazuje k dialogu přes všechny rozdíly. Aby k tomuto dialogu docházelo, třeba zprvu jen v okrajových záležitostech a občas, aby se přestalo spílat a začalo věcně hovořit, k tomu je potřebí silné podpory zdola. Mírové hnutí ve všech zemích, ale zejména v těch, které patří k té či oné oblasti velmocenského vlivu, má odpovědnost za to, aby se vytvářely předpoklady k rozhovoru, aby v ovzduší mezinárodním převládaly prvky porozumění a vůle k spolupráci nad nechutí k dialogu a nevraživostí.

Každý sebemenší krok, ať už v oblasti vědecké, kulturní, obchodní, při němž se navazují osobní nebo skupinové kontakty a spolupráce, snižuje napětí a zvyšuje možnost vzájemného porozumění /13/. V přímých politických a mezinárodních vztazích je třeba reagovat na každý podnět či návrh, který předloží ta či ona strana. Je chybou, když západní země otálí s odpovědí na Prohlášení Varšavské smlouvy z ledna 1983, která obsahuje řadu pozoruhodných návrhů, je chybou, když se na druhé straně ne zcela korektně interpretuje Reaganův koncept tzv. nulového řešení strategických zbraní.

Maximální zdrženlivost by měly velmoci projevovat zejména v oblastech, kde může docházet k vzájemnému střetu zájmů. Kdomě ohnisek napětí zmíněných v poznámce 12, připojují Blízký východ a Africký roh. Kubánská krize z r. 1962 ukazuje, že je výhodnější vzájemné vojenské odpoutání, kdy se nedostávají k sobě do těsné blízkosti raketová výzbroj a nejmodernější prostředky vojenské techniky, které vždy znamenají nervozity a rizika střetu. To platí i o amerických základnách v těsné vzdálenosti od sovětských hranic i o sovětských ponorkách plujících nedaleko amerických nebo britských břehů. Významná role nezúčastněných zemí spočívá mimo jiné v tom, že geograficky a politicky vytvářejí oblasti, v nichž nejsou obě supervelmoci přítomny. Tím se odkazují v geopolitickém měřítku do vlastních zón a nutí, aby jen v jejich rámci uplatňovaly svou vůdčí roli. Je zřejmé, že čím větší bude počet nezúčastněných zemí, tím více pozornosti budou moci USA a SSSR věnovat vlastním problémům a bude ubývat třecích ploch. I k tomu může významně přispět veřejné mínění a mírové hnutí uvnitř obou seskupení.

Výčet drobných kroků, jimiž se snižuje napětí, je možno zakončit i myšlenkou bezatomových pásem. Z historie známe několik dobrých příkladů vzájemného vojenského odpoutání, které zmenšilo nebezpečí válečného konfliktu a vytvořilo hranici míru. Nejmarkantněji se to projevilo ve vztazích mezi USA a Kanadou zřízením nevojenského pásma podél celých hranic, podobně jako ve vztazích mezi Řeckem a Tureckem a Švédskem a Norskem. Je samozřejmé, že v případě bezatomových pásem jde jen o částečné řešení, protože v případě nukleárního střetu by i taková pásma byla zamořena a tamní obyvatelstvo vystaveno nesmírnému strádání, ale jakožto politicko vojenské řešení demonstruje možnost dorozumění a už tím přispívá k řešení problémů v širším kontextu.

Strategie drobných kroků, ať už v oblasti vnitřní /lidská práva, aktivizace veřejného mínění atd./ či v mezinárodních vztazích, je po mém soudu jedinou schůdnou cestou k mírové budoucnosti lidstva. Vyžaduje trpělivosti, nesmírné vůle a vynalézavosti. Roste i z drobných kroků v meziskupinových vztazích, vposledu i z drobné a každodenní snahy o osobní obnovu a integritu. Tím se stává životním programem pro všechny oblasti našeho pobytu ve světě.

Březen-duben 1983.

Poznámky:

- /1/ V našem prostředí se ovšem taková myšlenka interpretuje jako úpadkový jev buržoasního myšlení. Ale i mezi oficiálními ideology reálného socialismu se poznenáhlu prosazuje vědomí, že komunistický ideál "každému podle jeho potřeb" bude muset doznat v důsledku omezených zdrojů závažné korektury, že vývoj vědy je dvojznačný a ekologická krize nabyla všeobecné povahy.
- /2/ Např. H. Gollwitzer spolu s H. Vogelem a Fr. Heidlerem v knize "Christlicher Glaube und atomare Waffen, Berlin, 1959; John J. Vincent: Christ in a nuclear World, Crux Press, 1962; John C. Bennet: Nuclear Weapons and the Conflict of Conscience, Charles Scribner's Sons, N.York, 1962 a zejména Philip Noel-Baker, The Arms Race, John Colder Ltd, London, 1958.

- /3/ Správně upozorňuje H. Gollwitzer v knížce "Frieden 2000", Ch. Kaiser Traktate, 1982, str. 8: "Der Staatsmann, der über sein Volk beschließt: 'Sei liebr tot als rot!' handelt in Hitlerscher Mentalität. - Osobuje si rozhodnout za druhé, zatímco musí pro něho být nejvyšším příkazem ochrana života svěřeného národa.
- 4/ Již skutečnost, že V. Británie a Francie jsou samostatnými nukleárními mocnostmi komplikuje jednání o odzbrojení. Co když po zrušení obou paktů by proces polynuklearizace se ještě rozšířil. Bude situace snad jednodušší, stanou-li se členy nukleárního klubu řekněme Spolková republika nebo Španělsko.
- /5/ Racek je údajně pseudonym historika, E.P. Thompson patří k významným levicovým intelektuálům na Západě. Je v čele kampaně za nukleární odzbrojení. Jde o tři dopisy a odpovědi, které si jmenovaní vyměnili v posledních třech letech.
- /6/ Srovnej větu z druhého dopisu V. Racka: "V lidských dějinách dochází k situacím, kdy je třeba svobodu bránit nebo získat silou."
- /7/ V tom má, podle mého přesvědčení, Thompson ve svých analýzách pravdu. Dokladem toho je mimo jiné hystérie maccarthismu v USA z padesátých let.
- /8/ " Opakuji: Směrem na Východ je syntéza odzbrojení a lidských práv... nezbytnou potřebou. Oddělování těchto položek je projevem naprosté naivoty." /druhý dopis V. Racka/ Charta 77 vyjadřuje ve svém dokumentu zasláném nezávislému mírovému hnutí v NDR /březen 1982/ plnou podporu jeho cílů. Píše "Domníváme se, že prostí občané na celém světě i v každé jednotlivé zemi by měli bojovat - jako jednotlivci i nezávislé skupiny - za lidské právo žít v spravedlivém míru, zbavit se militarismu a zbraní masového zničení." V poselství holandské mezicírkevní radě zkoumá co nejpozitivnějším způsobem vztah mezi hnutím za mír a za lidská práva. /Tak soudí E.P. Thompson v III. dopise V. Rackovi, převzato z New Statesman, 1983/2/.
- /9/ Takových příkladů je možno vyjmenovat v posledních letech celou řadu: Jihoafrický unie, Kambodža, Nicaragua, El Salvador, Polsko atd.
- /10/ Spojení vnitřní stability s agresivním chováním navenek má svou paralelu se zcela opačným efektem: státy, které používají i dosti nevybíravých metod vůči vlastním občanům, nemusejí hrát vždy roli kazimírů v mezinárodních vztazích. Stabilizované státní útvary s tuhou vnitřní disciplínou žily v minulosti po relativně významné údobí v pokojných vztazích s podobnými útvary v sousedství. Vnitřní potlačování nemusí vždy nutně vést k vnější expanzi.

Bylo by ovšem potřebí zkoumat, zda k tomu nedocházelo v epochách, kdy vzájemná závislost mocenských útvarů a regionů byla daleko slabší, než je tomu v novodobých dějinách.

- /11/ "Největší moc je spojena s největší slabostí." - J.C. Bennet, v zmíněné knize Nukleární zbraně a konflikt svědomí, str. 21 /viz poznámku č. /2/ /.
- /12/ K zdrženlivosti verbální povahy je třeba připojit požadavek zdrženlivosti v oblasti mezinárodně politické a vojenské. Z tohoto hlediska je třeba co nejdříve politickými prostředky vyřešit situaci v Afghánistánu a v Karibské oblasti. /El Salvador, Nicaeague/.
- /13/ Řadu dosud málo využívaných možností nabízí Závěrečný dokument KEBS z Helsink , 1975.

Milan Šimečka:

Válka je vůl

/Příspěvek na Světové shromáždění za mír a život, proti jaderné válce v Praze, který s největší pravděpodobností nebude přednesen/.

Jestli mě paměť neklame, pak se u nás někdy v šedesátých letech právě toho heslo několikrát objevilo na plotech, na zdech a na transparentech. Vymysleli je kluci a holky, kteří sice chtěli udělat něco pro mír, ale nešla jim z huby oficiální hesla, chtěli se odlišit od celého toho koženého a úředního bojování za mír. Prosté konstatování, že válka je vůl, v kontextu hovorové řeči tak jadrné a srozumitelné, však nenašlo milosti u generálů našeho boje za mír, bylo potlačeno jako nedůstojné tak závažné věci, ztratilo se prostě z oběhu, nevím, co se s ním stalo. Umím si však představit, že většina těch kluků a holek, kteří byli ochotni sami za sebe udělat něco pro mír, vymyslet něco, co už asi nikdo nikdy do žádného boje za mír nedostal.

Co si pamatuju, je boj za mír v naší vlasti placený job. Uplatňují se v něm vážní funkcionáři, vědci, umělci a církevní hodnostáři, kteří jezdí za hranice na mírová shromáždění, vydávají výzvy a řeční na domácích manifestacích, kde se prodávají párky a pivo, a kde řečníka poslouchá mulákdo. Kdyby měla být spontánnost měřítkem zájmu našeho lidu o boj za mír, dopadlo by to špatně. Nestranný pozorovatel by se mohl domnívat, že u nás je v podstatě každému fuk, jestli bude mír nebo válka. Nestranného pozorovatele by musel někdo poučit, že lidem to samozřejmě fuk není, že to však nemohou dát sami najevo, protože boj za mír je součástí státní aktivity, protože na to jsou přiděleni lidé a ti každému řeknou, co má dělat. Spontánnost se nepovoluje.

To je příčinou toho, že spontánní mírové hnutí existuje dnes jen na Západě. Na Východě se setkáváme jen /až na malé výjimky/ s úředními výkony centrálně řízeného boje za mír. Nestranný pozorovatel však jistě chápe, že prožíváme při pomys-

lení na válku stejné úzkosti jako naše protějšky na Západě, že matky v Československu porovnávají velikost svých dětí a velikost raket na ně namířených se stejným zděšením jako matky všude jinde na světě. Je tu přesně tolik mladých lidí, kteří by rádi ušli v mírovém pochodu stovky kilometrů, kdyby si tím mohli zajistit budoucnost bez strachu a nočních můr. Je tu jistě i dost vážných lidí, kteří dovedou odhadnout zkázu, která celému světu hrozí. Kdykoliv však všichni tito obyčejní lidé pocítí, že by se něco skutečně mělo udělat, odradí je od boje za mír dokonale způsob, kterým je od nich při výplatě vymáháno pár korun na fond míru, ze kterého budou placeny honosné obědy honosným delegátům na mírových shromážděních v honosných palácích. Vznikne v nich dojem, že na mír se prostě přispívá, tak jako na ROH, na Vietnam anebo na oslavu padesátých narozenin vedoucího. Všechno je už zařízeno, člověk se může spolehnout, že mu bude přes úsekové důvěrníky oznámeno, kdyby měla vypuknout válka a že pracovníci CO ho poučí, jak si nasadit plynovou masku a jak přežít atomový výbuch ve vzdálenosti dvaceti kilometrů od epicentra. Tento boj za mír směřuje k vytvoření dojmu, že spontánnost není ani potřebná, protože konec konců i tak je mír v případě vlády, strany a vojenských náčelníků v těch nejlepších rukou. Nestranný pozorovatel má dost představivosti a všechno chápe.

XXXX

Klade se však otázka, proč zachovávají odstup a mlčenlivost ti jednotlivci a skupiny, kteří jsou ve východní Evropě kritičtí k oficiální ideologii a reprezentují nezávislé myšlení. Kdo jiný by si měl být víc vědom základní důležitosti míru pro všechno ostatní o čem usilují ?

Pro takovou otázku jsou jisté důvody, i když dojem z odstupu a mlčenlivosti vzniká hlavně proto, že tlumenost našich slov se porovnává s hlučností, kterou se vyznačuje mírové hnutí na Západě. Ve skutečnosti se všichni jednotlivci i skupiny, kteří se vyslovují nezávisle na státní propagandě, postavili naprosto jednoznačně za mír jako prvořadou podmínku pro rozšíření svobod, práv a důstojnosti člověka. V dokumentech Charty 77

je na příklad hodnota míru pro lidstvo definována tak, že nepřipouští žádnou pochybnost.

V NDR vznikaly nezávislé křesťanské skupiny zaměřené především proti přípravě války.

Nechci však skrývat očividný fakt, že mír není ústředním problémem textů, které za tyto nezávislé jednotlivce a skupiny promlouvají. Ústředním problémem jsou lidská práva. Mírová hnutí na Západě by mohla mít disidentským hnutím na Východě za zlé, že jen přihlížejí jejich zápasu a někdy i s kritickým pohledem. Pro tuto situaci je příznačná například zdvořilá polemika mezi představitelem britského mírového hnutí prof. Thompsonem a anonymním autorem pražského kritického textu.

Neštěstí je v tom, že rozdělení světa rozdělilo i jazyk, kterým jsme schopni mluvit o míru. Rozdělil se zrak i sluch a tak se těžce domlouváme dokonce i s těmi, kteří svůj nesouhlas jinde na světě vyslovují ze stejných mravních pohnutek jako my.

My ve Východní Evropě, se svou podivnou zkušeností, se cítíme často až nevhodně starší a skeptičtější než naši druzi na Západě. Proto se někdy díváme s jistou blahosklonností na mírové pochody, mávání transparenty a jiné exaltace. Příliš jsme si zvykli na to, že u nás je každá taková mírová show organizována státem placenými zaměstnanci a odvykli jsme si věřit spontánní angažovanosti na ulici. Téměř každý z nás má svého majora nebo podplukovníka, který mu po léta při výsleších podával jasný přehled o tom, které síly rozhodují o běhu světa a které jen statuují pro televizi. Díváme se na záběry z protestních manifestací; odvážné mladé ženy se připoutávají řetězy k branám vojenských základů a vrhají se před vojenská auta. A tu ať chceme nebo nechceme se v mysli objeví zlá myšlenka a my si říkáme pro sebe; měla byste si to zkusit, děvčata, někde tady u nás, u nějaké domácí nebo spojenecké základny! Nestačila byste se divit, jak rychle by s vámi zatočili, roky by o vás nikdo neslyšel. Skepse není právě nejlepším předpokladem pro účast v masovém hnutí.

Naše blahosklonnost by nám však neměla znemožňovat zažití mravních motivů protestu, protože tam vyrůstá ze stejných postojů k sociální skutečnosti jako obrana lidských práv a nezávislého myšlení. Není těžké plně pochopit rozhodnutí člověka, který chce udělat všechno, aby se svět nezhoršil k nesnesitelnosti a posléze ke zničení. Jen statečnější část lidí odmítá bezmocně vyčkávat než bude pozdě.

Pckud ovšem nebude dovoleno, aby se mírové hnutí rozvíjelo stejně spontánně tady, bude nás asi dále znepokojovat jednostrannost mírových akcí na Západě. Zvláště když sledujeme, s jakým zadostiučiněním nám státní informační prostředky předvádí denně nechuť veselých a dobře oblečených lidí umřít v nějaké válce. Předvádí se nám, jak tito lidé demonstrují proti svým vládám, proti americkému prezidentovi, proti NATu, proti mocným generálům a hlavně proti raketám, které jsou namířeny na nás. Dík za to! Není však vidět, že by také demonstrovali proti raketám, které jsou namířeny na ně, jako by předpokládali, že ty jim ublížit nemohou. Respektují asi pravidlo, že každý by si měl zametat především před vlastním prahem. Jenže to se právě neděje, naše úředně řízené mírové hnutí je zaměřeno proti těmže raketám. Je možné, že tato malá nesrovnalost demonstrantům nevadí. Možné také je, že jsme špatně informováni, možná jsme chorobně podezřívaví, víme ze zkušenosti, jak jednoduše je manipulovatelná každá masová akce.

Cítím však přesto velké sympatie k lidem, kteří se v mírovém hnutí uměřeně angažují. Když bylo ve Vídni veliké shromáždění pro mír, které organizoval André Heller, sledoval jsem pak v televizi noční diskusi na toto téma. Rozuměl jsem dobře Harrymu Belafontemu, že mu nestačí zpívat jenom pro peníze, ale že chce udělat svým jménem také něco, co přesahuje všední lidské zájmy, že chce udělat něco pro ty druhé, pro lidstvo, pro příští generace, cítí prostě tento druh vzácné zodpovědnosti. Říkal, že mír je v podstatě záležitost nepolitická, týká se absolutně všech a protože není jiná alternativa, každý by měl projevit vůli po míru. V naději, že ti, kteří nakonec budou rozhodovat o tom, zda zmáčknout knoflík nebo ne, si této všeobecné vůle nakonec všimnou a budou ji respektovat. Tím si nejsem tak docela jist, ale je v tom aspoň nějaká naděje. Při vší skepsi

bych asi na to shromáždění šel, kdybych mohl.

Hrůza jde totiž na člověka spíš z té většiny lidí, která je odevzdána osudu a pasivitou a mlčením deleguje rozhodování o míru a válce profesionálním politikům a nepřehledným válečným soustrojím. Z těch lidí kteří jeli dnes ráno se mnou v trolejbusu, se asi nikdo ve svých mlčenlivých úvahách nezabýval otázkou, jak zabránit válce. Nikdo jim to také nemůže mít za zlé. Kdyby však k válce přece jen došlo, měli by to, kteří se zúčastní mírových manifestací, jedinou přednost před těmi ostatními: těsně před smrtí by jim mohli s pocitem převahy říci: vidíte, vy beznadějní hlupáci ! Neříkali jsme to ? V lidských dějinách bylo asi dost lidí, kteří se těšili čistému svědomí, než jim granát utrhł nohu nebo se na ně zřítíla zeď domu v hořícím městě. V Hirošimě a v Drážďanech se rozpadlo na popel jistě dost lidí, kteří byli od začátku odpůrci války.

Je to nějaké zakleté ! Musí být ještě jiný zdroj naděje pro mír, zdroj naděje, který spočívá v politické povaze celého problému, který vede k střízlivému optimismu na základě opatrného managingu těchto zájmů.

xxxx

Odborníci tvrdí, že mír zůstal zachován bezmála už čtyřicet let /v Evropě/, protože se vytvořila rovnováha strachu, že tedy ničivost moderních zbraní přispěla paradoxním způsobem k trvanlivosti míru. Toto tvrzení vychází z běžného předpokladu, že lidé na starém kontinentě by se na sebe už dávno vrhli, kdyby nebylo atomových zbraní. Předpokládá se, že velmocí i jejich méně ozbrojení klienti jsou dravci, kteří by se už dávno rozsápali, kdyby je nedržel na řetězu strach z ničivé odplaty. Předpoklad odborníků tedy tlumočí dost nelichotivé mínění o lidských bytostech. Je to mínění, které bychom se jistě styděli odvysílat do vesmíru, kdyby se nás na to nějaká jiná civilizace ptala. Průměrný Evropan nebo "dokonce i průměrný" pozemšťan si ovšem může v rozporu s tvrzením odborníků položit primitivní otázku, jaký důvod by mohl mít jiný obyčejný Evropan nebo pozemšťan, aby ho zabil. Jsem schopen si takovou primitivní otázku vážně položit. Kdo by mě tak asi mohl chtít zabít, s celou mou rodinou, se všemi lidmi v tomto domě, se všemi sousedy a s celým tímto městem ? Říkají mi, že hlavně Američané. Všichni obyčejní pozemšťané amerického původu, se

kterými jsem se kdy setkal, byli srdeční a přátelští. Němci? Proč? Že tu kdysi s námi žili a už nežijí? Proč by to dělali? Nemají nám konečně co závidět, žijí přece lépe než my. Snad Italové? Francouzi a Britové? Nemohu přijít na nic, co by proti mě mohli mít. Ne to absurdní myšlenka. Stejně absurdně se mi jeví případné důvody, pro které bych měl já zabít někoho jiného jenom proto, že mluví pro mě nesrozumitelným jazykem, anebo proto, že ho zaměstnává soukromá firma a ne stát. Neznám také ve svém okolí nikoho, kdo by takový důvod měl, myslím, skutečný důvod. Nevím ovšem, jak smýšlí o těchto věcech poručíci, kteří se chtějí stát plukovníky, ale pochybuji, že by šli tak daleko.

Kde jsou tedy ti lidé, které drží na řetězu jenom strach? Vždyť ani v novinách nečtu nic tak záštiplného, aby to ukazovalo na nějaký zřetelný důvod zabíjet druhé bez výběru. Je možné, že by se hrozba války zakládala na omylu nebo na podvodu?

Smiřujeme se prostě s tím, že příčina příští války je už předem daná, že existuje nezávisle na obyčejných pozemšťanech. Přitom je to dost podivná příčina, v dějinách neobvyklá. Zjednodušeně řečeno, jedné straně se nelíbí, jak žije druhá strana a té se zase nelíbí, jak žije první strana. A to je vlastně vše, nepočítáme-li menší rozbroje, které se týkají třetích stran. Příčina příští války je i d e o l o g i c k á , všechny ostatní příčiny na válku nestačí.

Příští válka nebude kořistnická, protože očividně nebude po válce co ukořistit. Nebude uchvatitelská, protože co by si útočník počal s uchváceným územím zamořeným na tisíc let radioaktivitou. Nebude to válka o národní nadřazenost, protože nezůstane národ, který by se svou nadřazeností mohl kochat. Možnou tedy zůstává jen jediná příčina války: rozdílné mínění o tom, co je lepší. Zda tržní hospodářství nebo ústřední plánování, hádky v parlamentě nebo jednotné hlasování, marxistické nebo jiné náboženství, šči nebo hamburger. Je to neuvěřitelné, ale zřejmě chystáme válčit pro pravdu. O tom, kdo měl pravdu, rozhodnou supi a krkavci, jestli to přežijí.

Jako jedinou oprávněnou příčinu příští války jsme schopni představit si jen ideologický a mocenský spor o rozdílné

pojetí života, organizace společnosti, víry a historických posláních. Totální válku si dovedeme představit jen jako obdobu velkých ideologických válek středověku, jako křížové tažení, jako válku třicetiletou, ovšem bez bezprostředních kořistných cílů. Jako čistou válku o pravdu, spravedlnost, svobodu apod.

Vzhledem k tomu, že většina obyčejných pozemšťanů se v pravdě nevyzná, přijímá předem příští válku jako přírodní katastrofu, svou povahou blízkou zemětřesení, povodni nebo jiné přírodní pohromě. Naplní se prostě staré proroctví a na zemi zůstane jen tolik lidí, kolik se jich vejde pod plachtu jednoho vozu. Bez rozumu přístupné příčiny se odehraje příšerné divadlo: hromadná sebevražda lidského rodu v náhlém záchvatu šílenství. Kromě nejvyšších vojenských náčelníků si nikdo "rozumnou" válku nedovede představit.

Obyčejný pozemšťan, který vnímá především dějiny vlastního života, jehož revolucemi, státními puči a velikými budovatelskými činy jsou rodinné konflikty, starosti s dětmi, obdělávání polí, úmrtí v rodině a spory se sousedy se smířil s tím, že je objektem odcizené kry mocenských elit. Jestliže bude válka, bude to válka těch nahoře, kteří vnímají jiné dějiny a ti dole na to doplatí. Obyčejný pozemšťan nerozumí sporům o rovnováhu, ve kterých se argumentuje počty raket nejrůznějšího doletu, počty ponorek, letadel, nosičů, hlavic a podobných věcíček. Z elementární otázky, zda chce někdo někoho zabít a má-li k tomu dostatečnou příčinu, se stala hra na experty a poradce. Matku s dítětem diskvalifikuje v boji za mír její neschopnost odlišit raketu, která padá shůry od ďábelského vynálezu, který se plíží těsně nad zemí a zabíjí stejně bezpečně jako smrt přicházející z čistého nebe. Průměrný pozemšťan nemá už kvalifikaci na nic, nemá kvalifikaci na posouzení východisek z hospodářských krizí, nemá kvalifikaci pro rozlišení svobody a útlaku, dobra a zla, je to chudáček, který se bude muset nechat zabít, když odborníci usoudí, že je to nutné vzhledem k porušení rovnováhy.

Většina lidí si ovšem toto své bezmocné postavení nepřipouští. Nevěřící prostě na válku z ideologických příčin a to jim umožňuje žít a mít dokonce radost ze života. Tato většina se ani nechce zabývat pomyšlením na válku, protože by jí život nesnesitelně zhořknul. Nemyslet na válku je přirozené, chrání to duševní zdraví. Člověk čte ostatně v novinách, že i všichni státní-

ci jsou pro mír. Žádné rokování o odzbrojení sice ještě neskončilo úspěchem, můžeme si však myslet, že zdoluhavá rokování se jejich účastníkům líbí. Není asi špatné rokovat stále ve Vídni, v Ženevě nebo v nějakém jiném krásném místě. Takový účastník si při tom slušně vydělá, všelico si koupí a když ho pak vystřídají, má na celý život na co vzpomínat. Všechno lze pochopit, jen válku nelze pochopit.

xxxxxx

Já říkám obyčejnému pozemšťanu, když ho potkám na ulici, aby si nezoufal, že jeho rozum je dobrý, to rozum ideologů světa, ve kterém žijeme, je vadný. Protože si navykl interpretovat falešné hodnoty lidského života a vnucuje malým dějinám individuálního osudu dimenzi velkých dějin, přehledně zpracovaných na zákonitosti, poslání, oběti, zítřky atd.

V tomto pojetí světa je zdroj nedůvěry v ideologických zákopech mezi Západem a Východem. Sovětský svaz a Spojené státy se podezřívají vzájemně z agresivních úmyslů. Ani jedna strana nejde tak daleko, aby podezřívala druhou stranu z úmyslu vyhladit obyvatelstvo na území protivníka. Agresí se rozumí snaha změnit způsob života, doznělá nebo skutečná snaha vnutit si vzájemně jinou víru, jiné zvyky a jiný způsob myšlení. Samozřejmě v přesvědčení, že by to bylo dobrodiní pro lid protivních zemí.

Toto podezřívání je tak staré, že už mezi tím dospěly tři generace, které si z vlastní zkušenosti nepamatují na jeho začátky a nutně ho musí považovat za manévr, který skrývá jiné mnohem pochopitelnější cíle. Přesto jde řeč o tom pořád tak jak za stará. Pro rozum obyčejného pozemšťana je tato globální nedůvěra jen ztěžší pochopitelná, hledá proto věrohodnější příčiny globálního napětí.

Pokouším se tedy ve starých ideologických intencích myslit na možnost sovětské agrese. Není to zrovna bezpečné přemýšlení, ale čert to vem. Sovětské tanky projíždějí Paříží, Amerika je jediným spáleništěm a Britové prosí o milost. Byla dokázána převaha komunistického systému a zbylí mrzáci a příští mutanti se učí o tom, jak se kdysi Sociálně demokratická strana Ruska rozdělila na bolševiky a menševiky. Sovětská revoluce, o které se nikomu ani nesnilo. Nejsem schopen připustit,

že by tato představa patřila k reálnému světu, ve kterém žijeme. Jeví se mi spíše jako produkt chorobné fantazie. Přesto, celý obrovský arzenál Západu, obávám se, byl vybudován na obranu před takovýmto typem sovětské agrese. Je možné, aby se právě takto jevil kdysi Sovětský svaz západním zemím? Je možné, aby se tak někomu jevil dosud?

Sovětská supervelmoc je naším sousedem. Po jedné noci v srpnu 1968 jsme přišli o mnohé iluze, ne vlastní vinou. Vnímáme bezprostředně moc této země a cítíme i možnosti zkázy, které tu zatím tiše leží. Avšak s celou touto zkušeností a cítěním, které se utváří společným sociálním osudem, nejme schopni přijat tuto představu o sovětské agresivitě. Je to dosti zrůdná představa a mráz člověku přechází po zádech, když si uvědomí, že by se mohla stát východiskem pro nějaké osudové rozhodnutí. V jiné barvě to platí i naopak, i když americké tažení do Moskvy není zatím tak sugestivně propracováno.

Ti, kdož kultivují představu sovětské agresivity, si samozřejmě přečetli, že nebyla oficiálně zrušena idea konečného vítězství komunismu na celém světě. V dílech klasiků je idea světové revoluce dosud zaznamenána. Ruská revoluce měla být jen jejím předvojem. Kolchozní bouřlivák, Makar Nagulnov, ještě i v Šolochově Rozrušené zemi čistil pistoli a učil se anglicky, aby byl připraven na ten velký den. Jenže znalci by měli vědět, že od těch dob, kdy se Stalin rozhodl vybudovat socialismus v jedné zemi, přestal spoléhat Sovětský svaz na světovou revoluci, přestal podporovat ideu světové revoluce a naopak žádal, aby idea světové revoluce podporovala Sovětský svaz.

Prostému pozemšťanu sovětského původu je naopak vše jasné. Zvykl si dávno na ornamentální povahu sovětské ideologie a neumí si představit, že by jí mohli brát vážně odpovědní státníci na Západě a skutečně ještě věřit v úsilí Sovětského svazu o světovou revoluci. Ve svém tisku a na schůzích neslyší sovětský občan ani slovo o světové revoluci, slyší jen o blahodárnosti hospodářské spolupráce, o nutnosti zkvalitňovat výrobu, dosahovat světové parametry a uplatnit se na světových trzích. Připadá mu proto absurdní podezření, že by sovětské vedení chtělo vnutit Americe systém, který by jistě v krátké době znemožnil nákupy obilí. Není schopen předpokládat tuto ideologickou naivitu v tak vyspělých zemích a jeho vědomí je spíše přístupno domá-

cím argumentům, že teze o sovětské agresivitě je jen zástěrkou pro zbrojení a snahu o světovou nadvládu. Bylo by skutečnou tragedií lidstva, kdyby se vyhubila jen proto, že představitelé západních mocností uvěří absurdní myšlence, že sovětské vedení hodlá hned zítra ukončit jednu etapu dějin a silou svých zbraní v Bonnu, v Paříži, v Londýně a ve Washingtonu prosadit vlády sovětů dělnických a rolnických zástupců.

XXXXX

Jistěže znám šestnáct nebo třiačtyřicet důkazů, které svědčí o sovětské agresivitě, vždyť se mezi ně počítá ono nešťastné vojenské tažení naší zemí a Afganistan a Angola a atd. Od těchto činů je však dost daleko k bezprostřednímu ohrožení "atlantic gatewaya". Navíc takové činy, jakým byl vstup sovětské armády do Afganistanu spíše oddalují konečné vítězství komunismu na celém světě než by ho přibližovalo. I tak však nejde o žádné skryté ambice. Všechna sovětská oficiální prohlášení hrdě konstatují, že socialistické země poskytují podporu revolučním hnutím v nejrůznějších zemích a budou ji nadále poskytovat. Zvláště ochotně poskytují podporu takovým hnutím, které nějakým způsobem kalí náladu Spojeným státům. Jak to v těchto vědech chodí ví nejlépe Graham Greene. V žádném případě však nelze ani Angolu ani Nicaraguu počítat k výspám světové revoluce a myslet si, že tím se uskutečňuje tajný sen o konečném vítězství.

Mělo by však být jasně vidět, že všechna hnutí, úspěšná i neúspěšná revoluce, vzpoury plukovníků i poručíků, kterým Východ nakonec podal pomocnou ruku, vyrostly ze sociálního zoufalství, z bídy a z barbarství násilnických režimů, a to často před prahem bohatých ale lhostejných zemí.

Jisté je, že Sovětský svaz projeví vždy zřetelně vojenské odhodlání a nesmlouvavou sílu, když má pocit, že je třeba i vzdáleně ohrožena jeho bezpečnost. Pojem ohrožení bezpečnosti nevnímá sovětské vedení územně jako za starých časů, ale politicky a sociálně. Do takové bezpečnosti pak zahrnuje všechny země, které jsou politicky a sociálně příbuzné, a to ať se jim to líbí nebo ne. Toto jasné hledisko je samozřejmě ideologicky retušováno podle toho, jak se to hodí. Případy

takových obran sovětské bezpečnosti je lepší příliš nerozebírat z hlediska morálky, práv národů na sebeurčení, slavnostních rezolucí apod., protože by to vedlo jen k povzdechům nad historickou neměnností mocných. Nejlepší je to všechno prostě konstatovat, protože pro zachování míru mají význam právě takové konstanty, aby je bylo možné respektovat. S konstantami se lépe počítá, než s tím, co by mělo nebo mohlo být.

Úzkostlivý smysl pro vlastní bezpečnost se tedy jeví úzkostlivému smyslu druhé supervelmoci pro vlastní bezpečnost jako útočnost. Těžká domluva! Těžké pochopit, že Sovětský svaz brání vlastní bezpečnost v jiných zemích. Sovětský svaz brání především to, čemu se v ideologickém newspeaku říká vymoženosti socialismu. Říká se tak tomu i v těch případech, kdy o žádné vymoženosti nejde, kdy jde naopak o obranu stagnace, ztrnulosti a úpadku. Jak tomu bylo třeba v Polsku. Vymoženosti o které tu jde, však nejsou totožné s civilizační vyspělostí, vymoženosti jsou označením pro novou strukturu moci, na prvním místě pro vedoucí úlohu strany atd. To vše by však mělo být notoricky známo. A přesto to někdy vypadá jako by nebylo a nám všem hrozí, že zahyneme ve válce, která vznikne omylem, nebo dokonce z důvodů sémantických, mužové u červených telefonů si prostě špatně vyloží význam některých slov.

xxxxxx

Obyčejný pozemšťan sovětského původu se nemůže smířit s myšlenkou, že je ve své nepochybné lásce ke všem národům světa považován za potencionálního agresora. Mají o tom pochybnosti jistě i jiní pozemšťané. Zdálo by se, že není nic snadnějšího než to jasnými projevy dokázat, otevřít náruč, zrušit ostnaté dráty, dovolit všem obyčejným pozemšťanům, aby se o tom sami přesvědčili. A tady leží kámen úrazu.

Přestože se v sovětské propagandě nafukuje každá západní krize, každá stávka a nespokojenost, každá rasová bouře a projev sociálního neklidu, má Sovětský svaz ve skutečnosti zájem na stabilitě západních zemí. Přeje jim tajně vnitřní klid a prosperitu a už vůbec si nepřeje, aby v těchto spořádaných zemích, kde jezdí přesně vlaky, pošta dodá dopis za jeden den a kde se nemusí stát v řadě na mandarinky, zvítězil socialismus se všemi svými nepořádky. Vše, co si socialistické země přejí, je,

aby jim Západ v mírové spolupráci pomáhal budovat socialismus, aby jim poskytoval výhodné půjčky, dodával moderní technologii, utrácel v turistických střediscích peníze, pozýval jejich představitele na přátelské návštěvy pokud možno s atraktivním programem, a to všechno tak dlouho, až by se, třeba po stu letech, najednou ukázalo, že socialismus je lepší než kapitalismus.

Potíž je v tom, že někteří zatvrzelí politikové na Západě nechtějí pomáhat budovat socialismus ve východní Evropě a naopak se zjevně těší ze všech příznaků instability, těžkostí a neúspěchů. Přesto, že to říkám vše jakoby žertem, domnívám se, že nejpravděpodobnější příčina příští války je skrytá v nepřehledné budoucnosti této části Evropy.

Vedoucí představitelé východoevropských zemí nemusí nikdo upozorňovat na všechny nástrahy, které hrozí stabilitě existujících režimů. Vědí, že hospodářství pokulhává a nálada nestojí za nic. I kdyby to nevěděli, polské události jim poskytly poučení. Chybí však odvaha tyto nástrahy obejít a řešit je jinak než násilím.

Zjevná systémová krize, která zužuje reálný socialismus ve východní Evropě je i krizí míru. Vzniká nebezpečná etapa ideologické konfrontace, kdy jako by se zdálo, že má být po stu letech rozhodnuto o tom, kdo měl pravdu. Že se blížíme právě k onomu bodu, kdy se objasní staré spory z evropských dějin, které se pro nedostatek nepochybných argumentů končily kdysi oním zoufalým odkazem na budoucnost: dějiny nás rozsoudí! Jenže miliony mrtvých, kteří zahynuli v bojích o socialismus, komunismus, svobodu, demokracii, národní socialismus, sociální demokratismus, kapitalismus, za cara i vlast, za národ, a taky proti všem těmto abstraktnostem, už nikdo nevzbudí, aby se podívali na současnost a posoudili, jestli to stálo za to. Někdy mám dojem, že i představitelé států mluví tak, jako by skutečně o takové konečné vyjevení pravdy mělo jít. Zde je pak nejzřejmější příčina války.

Nepochybně by nejen státníci, sociologové a jiní odborníci na Západě měli radost, kdyby se jako jediné východiště z krizí východní Evropy ukázala být lepší část ideálů, které se vyznávají v západní Evropě. Dávají to také jasně najevo. Ofi-

ciálnímu myšlení Východu to připadá nepoctivé, protože, jak už bylo řečeno, nikdo si tu nijak zvlášť nepřeje, aby se Západ změnil v souladu s ideály slavnostních projevů zdejších ideologů. Proto téměř hysteriky reaguje celý mocenský systém na každou snahu ovlivňovat ze Západu v tomto smyslu každý slibný proces demokratizace, liberalizace anebo prostě jen destabilisace mocenských poměrů. Tady neplatí argument, že se tak děje většinou jen hlučnými projevy sympatií.

A tak se ukazuje, že to staré "dějiny to ukážou" by klidně mohlo být příčinou příští války, kdyby obyčejní pozemšťané upadli do takového šílenství, že by chtěli mrtvým předkům dokázat, že polovina z nich měla pravdu. Vnitřní stav východoevropských států, krize jejich systémů, hospodářské otřesy a sociální kvas, to všechno se může stát kaší, která přeteče z hrnce. Kdykoliv se dostal svět v posledních letech do nebezpečné situace, vždy to bylo ve spojení s nějakými otřesy uvnitř sovětské sféry. Mír ohrožuje roztřesený status quo ve východní Evropě a pak ve všech zemích, kterými otrásají vnitřní krize a sociální neklid. Protože je jen málo zemí na světě, které by byly mimo vliv supervelmocí a protože v každé sociální bouři jde opožděně a znovu o to, čemu vlastně dávají dějiny za pravdu, je příští válka myslitelná též jako válka o b ě a n s k á , která přerostla ve válku sociálních systémů a ve válku n á r o d ů , kteří v těch systémech žijí. Na takovou válku máme docela reálnou vyhlídku, když se nebude předcházet válkám občanským.

Tak jako dráty na zem spadlé jsou pro mír nebezpečné takové hospodářské a politické systémy, které nemají v sobě zabudován bezpečnostní systém proti sociální explozi, které nedovedou bez násilí, krve a hrozeb čelit sociálním změnám, požadavkům spravedlnosti, svobody, a materiálního bezpečí. Z toho mi pak vyplývá, že největší zodpovědnost za mír, a to se skoro podobá oficiální sovětské mírové propagandě, mají z á p a d n í d e m o k r a t i s k é s p o l e č n o s t i . Při vší nedokonalosti jsou totiž, jak se to ukazuje v současné hospodářské krizi, schopné regulovat bez výbuchů sociální nenávisti potřeby obyčejných pozemšťanů. Etablované skupiny těch-

to společností nestojí před tlakem ztráty vší budoucnosti, před hrozbou lidové pomsty, v neustálém strachu z destabilizace. Autoritativní a totalitní režimy jsou naopak skoro vždy neurotické, náchylné k nepředloženým činům, vždy se musí rozhodovat mezi vším a ničím. Hrozí pořád nebezpečí, že by v nějakém neurotickém záchvatu mohly třísknout kolem sebe. O vyhlášení války se konečně nikdy nerozhodovalo v lidovém hlasování, tím méně se bude takto hlasovat o válce příští. Zodpovědnost za mír není tedy stejná, Západ má v e t š í z o d p o v ě d n o s t než Východ, Sever má větší zodpovědnost za mír než Jih, vyspělé země mají větší zodpovědnost za mír, než země bojující s hladem, Spojené státy mají větší zodpovědnost za mír než Sovětský svaz. Už proto, že většina demokratických států je v čase vzdálenější od svých revolucí, od svého sociálního dětství, od vášní sociálního mládí a mladistvé blbosti, než ty státy v Evropě a jinde na světě, které jsou ještě blízko od svých revolucí a hrdinských činů a neměly ještě čas je ztrávit. Možná i proto se tolik lidí angažuje na Západě v mírových hnutích, angažují se proto, že si tuto větší zodpovědnost uvědomují.

xxxxx

Ze všeho mi nakonec vyplývá, že vůbec nejlepší cestou k zachování míru je kvalifikovaná snaha o pokojný managing vnitřních sociálních konfliktů všude na světě, o rozumné p r o s a z e n í a s p o ň t ě c h r e f o r e m , které jsou na spadnutí a které se neřídí heslem všechno anebo nic. Neskryvám, že bych do takového úspěšného managingu rád započítal prosazení větší úcty k lidským právům, svobodám a důstojnosti i ve vlastní zemi a u sousedů, se kterými máme společné starosti. Zatím však bylo slyšet jen nehorázné obvinění, že právě pokojné prosazování takových reforem provoňuje občanskou válku a tím ohrožuje i světový mír, takže už bylo kvůli míru mnohé obětováno.

Úspěšný managing vnitřních příčin příští války může být samozřejmě spíše dílem rozumné konkrétní politiky než dílem demonstrací a spektakulárních akcí za mít. Taková politika by se jistě měla vyhnout ideologickému přebíjení a zkoušení protivníka, kolik toho vydrží, než mu selžou nervy. Rozumná politika bude podněcovat opatrné změny poměrů, aby nebudily strach z revolucí a kontrarevolucí. Snadno se řekne, hůře se uskutečňuje.

Lidstvo neohrožuje válka starých národních záští, ohrožuje je válka konfliktů sociálních, které přerostou hranice jedné země. Jinak řečeno může být válka produktem zřetelného rozporu mezi fantastickými výkony lidského rozumu v oblasti vědy a techniky a slabostí téhož rozumu v oblasti sociálního života.

Dnes už člověk slyší jen zřídka takové ty nacionální špinavosti, kterými byla Evropa ještě před čtyřiceti lety přeplněna. Slyší však dosti špinavých averzí, které jsou svým původem sociální a politické a přispívají k ideové přípravě války přesně tak jako přispěly k minulé válce rasové teorie a nacionální povýšenectví. Cesta k míru vede tedy i přes všeobecné "zesluštění" vnitřního dialogu těchže sil přes hranice států. Jisté předpoklady k tomu jsou, protože k tomu nutí globální ekonomické závislosti, technologický pokrok i nároky moderního života. Čím více se budou národy vzdalovat od brutálních etap svých dějin, jako byla poslední válka a mocenské převraty, tím větší je naděje, že se pomalu prosadí přesvědčení, že násilí jakéhokoliv druhu nic neřeší a jen všechno komplikuje.

Tohle všechno není však tak velký důvod k optimismu, aby člověk mohl strást ze sebe všechny úzkosti. Čím déle mír v tomto dnešním stavu vydrží, tím obtížnější bude ho porušit, protože z Evropy se budou vytrácet ideologicky zbytnělé a obyčejnému pozemšťanu nepochopitelné důvody k zabíjení. Základní a nealternativní potřeba míru radí k smutné a trpké trpělivosti i těm jednotlivcům a skupinám ve východní Evropě, kteří by mohli jednoduše říci, že nejlepším zárukou míru je respektování lidských práv a svobody všech obyčejných pozemšťanů vyslovit své mínění, bez strachu a bez stísnujícího vědomí, že to i tak k ničemu není.

Kdybychom však mohli, zcela určitě bychom se zúčastnili nějaké manifestace za mír, která by nebyla nařízená. Nebo bychom i docela rádi pochodovali z Norska do Francie a třeba i z Paříže do Moskvy.

Březen 1933

Miloš Rejchrt:

K á z á n í

Čtení: 1. Kor. 1,18-27

Text: 1. Kor. 2, 7-8

Ale mluvíme tu moudrost Boží v tajemství skrytou, kterouž Bůh předložil před věky k slávě naší, jíž žádný z knížat světa tohoto nepoznal. Nebo kdyby byli poznali, nebyli by Pána slávy ukřižovali.

Bratři a sestry,

minulý týden mi představitelé jedné státní instituce vytkli, že ač se údajně zasazují o lidská práva, nevystoupil jsem na obranu práva základního, totiž práva na život a nepřipojil se k žádné rezoluci odsuzující rozhodnutí prezidenta Reagana zahájit výrobu neutronové zbraně. Odpověděl jsem, že již delší dobu uvažuji o vyslovení svého pohledu na věc. Tento podnět zvnějšku popohnal mé úvahy; snad proto, že jsem farář, ujasňuji si spolu s vámi a vyslovuji své stanovisko nad otevřenou biblí.

Kázat o neutronové zbraní nemusí být totéž co nosit dříví do lesa; nespustíme-li se v kázání Krista ukřižovaného a nezamělníme-li Boží moudrost, pak i zamyšlení nad neutronovou zbraní se může stát tím, čím kázání býti má - bláznovstvím pro jedno, skandálem pro druhé.

Co je vlastně neutronová bomba? Hrozná a antihumánní zbraň. Tento její rys je dán tím, že je to zbraň. Každá zbraň je hrozná, protože ohrožuje život, a antihumánní, protože je namířena proti člověku.

Pokud je známo, působí neutronová zbraň svým obětem muka, někdy i dlouhodobá. U přeživších může zanechat nedozírné následky. Není pravda ani to, že by působila výlučně "humánní", přesněji okamžitou smrt, a nepochybně demagogické je ono líčení předností, které v důsledcích vlastně hodnotí ozáření neutrony jako kvalitativně vyšší příspěvek k lidství člověka než třeba průstřel břicha či přejetí tankovým pásem.

Ničivý účín neutronové zbraně lze ohraničit přesněji než u jiných jaderných zbraní, jimiž se ostatně svět přeplnil k

několikanásobnému prasknutí. Neutronová zbraň zasahuje v porovnání s těmito dnes již bohužel "klasickými" jadernými zbraněmi více živý organismus a méně mrtvou hmotu. Tento fakt vnáší do strategických úvah velmocí nový, jistě nebezpečný prvek: Bylo-li by lze předpokládat, že k jaderné válce mezi velmocemi by se mohl odhodlat jen šílenec toužící po sebezmaru v rámci zmaru celé planety, pak k válce s použitím neutronových zbraní by se za vhodných okolností mohl odhodlat i chladnokrevný počtář, prosazující své zájmy v rámci zájmů své země či bloku. Neutronová zbraň činí válku méně nesmyslnou a tím přibližuje její možnost.

Výroba neutronové zbraně protiřečí příkázání "Nezabiješ". Patří k těm rozhodnutím politické oblasti, která ohrožují základní právo na život a jsou znamením i výronem lidské hříšnosti. Na neutronové zbraní vidíme, že hřích prokazuje svou působnost, že je při chuti, a podíváme se bláhovostí doměnky, že snad technologicko-civilizační pokrok omezí možnosti zla. Výroba neutronové zbraně pomáhá zakalovat uzavřený řetěz násilí. Je projevem hříchu na úrovni doby, hříchu světa neomezených možností, hříchu dospělého světa.

Neutronová zbraň se nezrodila v jakémsi záchvatu ztřeštěnosti, nýbrž je výsledkem promyšlené úvahy. Je zkrátka ovocem oné moudrosti, která se liší od moudrosti Boží, neboť moudrost Boží žádný z knížat tohoto světa nepoznal. Kdyby ji byli poznali, nebyli by Pána slávy ukřižovali. Dodejme, že by nevyráběli neutronové ani vodíkové zbraně, zkuli by meče v motyky a ve zbrojovkách by přešli třeba na výrobu psacích strojů.

Neházejme však všechnu moudrost knížat jen na knížata. Či snad my uvažujeme moudrostí Boží? Volíme to, co je u světa mdlé? Nastavujeme druhou tvář, jak požaduje dárce nového zákona? Krmíme nepřítel, když lační, napájíme jej, když žízní? Nikoli. Když brazilský arcibiskup Dom Helder Câmara vyznává "tisíckrát raději se nechám zabít než bych zabil", zřejmě ví, co říká. Můžeme při plném vědomí opakovat jeho vyznání? Nemůžeme, nikdo - či téměř nikdo. Bližší je nám moudrost knížat než bláznovství ukřižovaného Krista. Jsme přece občany státu, který má armádu a je členem vojenského bloku, chodíme plnit

vojenskou povinnost, dokonce jednu z nejdelších na světě, z našich daní - ani nevíme v jaké míře - se buduje vojenská síla. Odpěrači vojenské služby, kteří odmítají připravovat se na válku, jsou i mezi křesťany výjimkou. Prostě jako občané státu, který se připravuje splatit ránu ranou a nepřátele hodlá krmit leda železem a ohněm, nevolíme to mdlé, slabé, nýbrž silné, násilné. Jsme sponou bludného kruhu násilí, jsme podílníky moudrosti, která křížuje Pána slávy a přesvědčivým zdůvodněním, že je lepší, aby jeden - či více než jeden - zahynul, než aby všichni zahynuli. Nejme lepší otců našich. A chceme-li obviňovat druhé z hříchu, žalovat na jejich mrvu v oku, podívejme se nejdříve na sebe. Moc dobře to nepůjde, v oku trčí trám.

To mdlé, které zvolil Bůh, jsme nezvolili. Netroufám si říci, zda to vůbec jde. Vždyť ani odpěrači vojenské služby - Bůh žehnej jejich svědectví - se nevymaní ze zlého kruhu násilí; třeba svým odmítnutím otvírají brány města násilníkům a zločincům, kdo ví. Možná i ve výroku bratra Cámery je skryta rezerva: tisíckrát raději být zabit než zabít ještě nevylučuje, že člověk nebude přinucen učinit to, co činí nerad, tisíckrát nerad.

Zvolili jsme ne cestu bezpodmínečného "nezabiješ", nýbrž relativizovaného "vyber menší zlo", zabíjej jen v nutném případě, jen na ochranu života; přitom věz, že i spravedlivá obranná válka je hříšná, že každé zabití - byť nepřitele - je útokem na Boha a žádný bojovník se nemůže dovolávat vznešenosti hájené věci, nýbrž pouze Božího slitování.

Avšak ani jako hříšní podílníci na násilí světa se nesmíme a nemůžeme vzdát křesťanské odpovědnosti, křesťanského svědomí. Ani v oblasti politické v otázkách války a míru se nesmíme chovat jako nesvéprávní poddaní knížat věku tohoto, nýbrž jako odpovědné děti boží. A protože je politika záležitost světská, povýtce bude naše rozhodávání v této oblasti průsečíkem hlasů víry a informací docela světského charakteru. Kde scházejí informace, jejich přesné a správné hodnocení, víra vlastně neví do čeho mluvit a mluví tak třeba mimo věc. Když se francouzský premiér Daladier, vracel roku 1938 z Mnichova, kde prodal Československo Hitlerovi, bál se že ho dav na pařížském letišti zlynčuje. Místo toho se mu dostalo ovací jako zastánci míru. On sám věděl, že ti lidé jsou vedle a vyjádřil

to slovem "blbci". Prostě málo a špatně věděli, propadli klamu, že zasytí šelmu obětí beránkem a bude mír. Při upřímné tužbě po klidném životě páchali hanebnost a válce se navyhnuli. I tato známá skutečnost nám připomíná, že k zaujetí odpovědného stanoviska musíme mít informace i klíč k jejich vyhodnocení a pokud je nemáme, musíme vědět, že nám scházejí. Jistě, všechno člověk stejně nikdy neví a vědět nemůže, ale z toho, že neví, musí vyvodit důsledky - třeba požadavek větší informovanosti, případně odmítnutí kupovat či prodávat zajíce v pytli.

Nyní k otázce, o níž vím, že mnohé z vás pálí. Právě probíhá kampaň proti výrobě neutronové zbraně. Nepochybuji o tom, že řada lidí podepisuje rezoluce proti této zbraně z vnitřního přesvědčení. Také není pochyb, že mnohé argumenty, uváděné ve sdělovacích prostředcích, skutečně platí. Například ten, že druhá strana, proti níž je zbraň nachystána, dokáže odpovědět tak, jak se zavelalo, a že je schopna vyrábět tutéž zbraň. Nemyslím, že by křesťan mohl tento argument nevzít na vědomí. Je ochoten adresně odsoudit výrobu ničivé zbraně, označit ji za nepřípustnou a zopakovat totéž, ujme-li se její výroby druhá strana? Když se křesťan odváží posoudit, že ten druhý narušuje vratkou rovnováhu, zná zbrojní potenciál své strany? Pohoršuje-li jej, že zbraň ničí životy a šetří majetek, pohuršují jej i zbraně, které ničí obojí? Ať každý v sobě zváží, zda dokáže rozeznat propagandu od pravdy, mstavní rozhořčení od přetvářky, zda se dokáže orientovat v labyrintu mezinárodně politické oblasti, zda dokáže unést závazek nazývat jednu a tutéž věc jedním jménem, ať je jejím strůjcem ten či onen, zda nazve agresivní zbraň agresivní zbraní bez ohledu na to, do kterého arzenálu patří? Zkusiž tedy sebe sám člověk. A kdo při zkušeni sebe sama zjistí, že mu předložené rezoluce o neutronové zbraně mluví z duše, ať se k nim připojí. Kdo zjistí, že to, co ví, mu neladí s tónem prohlášení a výběrem slov, kdo shledá, že by musel po á říci také bé a na to nemá odvahu, ať nepodepisuje nic a vůbec si při tom nemusí připadat provinile jako válečný štváč a stoupenec neutronové smrti. Vodítkem, jak se zachoval, nemůže být, že podepsal či nepodepsal ten či onen, nýbrž vlastní svědomí. Každý sám za sebe stojíme před Boží tváří.

Co tedy ještě dělat, než se eventuálně připojit k protestu? K čemu nás vyzývá fakt, že na zabíjení lidí vymysleli lidé novou zbraň?

1/ Především k rozeznání vlastní viny. I my jsme včlenění do řetězu násilí a myslíme moudrostí knížat věku tohoto. Nemůžeme proto hovořit o vojenskopolitických záležitostech v absolutních kategoriích. Není zde andělů pokoje a ďáblů války. Není zde Dobro a Zlo, to bílé na naší, černé na druhé straně. Je jen menší a větší zlo a celé umění mocenské politiky, té správné a odpovědné, tkví v odpovědi na otázku, jak menším zlem zabránit většímu. Nesme tedy ovoce hodné pokání a nelžeme. O věcech relativních hovoříme přiměřeným jazykem jako o věcech relativních. Nepřebírejme vnucovanou řeč, která pochází z válečných arzenálů, byť se zaklínala mírem a rozhořčovala nad choutkami agresora. Poznáme ji podle toho, že ty druhé vykresluje jako absolutní viníky, ty své jako absolutně nevinné. Obnovme myšlení víry. Hovoříme po svém.

2/ Máme-li možnost přímého působení na oblast mezinárodní politiky, nuťme státníky k jednání za zeleným stolem. Podporujeme rozumné snahy o dosažení ověřitelné vojenské rovnováhy snížením vyšších potenciálů, povzbuzujeme snahy o jejich zmrazení a postupně vyvážené snižování, požadujeme všeobecné zákazy těch kterých druhů zbraní. Vyžadujeme co největší otevřenost, zveřejňování informací. Volme cestu uvolňování mezinárodního napětí, mírových smluv a dohod, ať je tato cesta jakkoli dlouhá a cíl v nedohlednu.

3/ Vytvářejme předpoklady světové mírové politiky v dosahu své působnosti. Usilujeme o takovou podobu své společnosti, kde by o společných věcech rozhodovali informovaní občanů a ne menšina mocných za většinu bezmocných. Pracujeme o to, aby pravda každému byla přána a uznávala se za argument. Snažme se, aby právo platilo a bylo proto v úctě, aby zákony potvrzovaly spravedlnost a dodržovaly se. Braníme snahám po kultu sebe sama, po zbožštění vlastního společenského uspořádání. Vytvářejme takové společenské ovzduší, které by vnitřní studenou válku rozpouštělo v rozhovor.

4/ Navazujeme a udržujeme osobní vztahy s bratry v druhé části rozděleného světa, hledíme přátelství a spolupráci s lidmi téhož vidění věcí bez ohledu na hranice mocenských bloků. Zde mohou křesťané, známí i neznámí /zvláště ti neznámí, neboť jsou méně zneužitelní propagandou/ vykonat hodně. Potěšitelné je, že leccos konají. Cítíme, že mnohem hůř se dělí svět na protichůdné tábory, jestliže si přes jejich hranice podávají ruce lidé, kteří vědí, že důležitější než to, co je dělí, je to, co mají společné.

5/ Všimněme si toho slabého, které vyvolil Bůh, aby zahanbil silné. Buďme pozorní k slabému, bezbrannému Bohu. Nepomíňme nejmenší bratry Kristovy, v nichž je Pán slávy křížován. Znejme se k obětem lidského násilí, i toho organizovaného, tedy státního. Pamatujme na ně modlitbou i skutkem. Buďme bližními všude, kde se setkáme s lidskou strázní. Není to beznadějně a není to pouhé přístipkaření. Boží slabost je láska a Boží bláznovství obětí. Bude-li se v nás rozmáhat toto bláznovství a přemáhat nás tato mdloba, pak budeme mít podíl na svrchovaně důležitém dění vesmíru, na vítězství Boží slabosti nad lidským násilím, Božího bláznovství nad chytráctvím světa.

Amen.

5-9-1981

2. konferenci za evropské jaderné odzbrojení Berlín, květen 1983

Jiří Dienstbier, Podskalská 8, Praha 2 128 00

Praha, 1. května 1983

Milí přátelé,

pozvání na váš kongres mne potěšilo a poctilo.

Pozvali jste mne, přestože jsem se dosud na soudobém mírovém hnutí ani nepodílel, ani se k jeho východiskům a cílům nevyjádřil. Vaše hnutí vzniklo a vyvíjelo se v době, kdy jsem byl ve vězení a mohl jsem pouze sledovat některé jeho vnější projevy a demonstrace v jednostranně zaměřeném zpravodajství československé televize a tisku. Za necelý rok od mého návratu jsem dosud neměl možnost prostudovat dostatek vašich materiálů. V mé zemi nejsou snadno k dispozici. Leccos však vím.

Cítím se být vaším kolegou. Patřím k mírovému hnutí od počátku své veřejné činnosti před čtvrtstoletím. V šedesátých letech jsem usiloval o pochopení světové problematiky a porozumění mezi národy jako redaktor, zahraniční zpravodaj a politický komentátor Československého rozhlasu. V roce 1968 jsem v celospolečenském hnutí za obnovu, známém jako "Pražské jaro", prosazoval principy vnitrosociálního míru a řešení vztahů a problémů národní obce demokratickou dohodou s vědomím, že pouze samosprávný národní a státní celek může vstupovat na mezinárodní jeviště jako účinný mírotvorný subjekt. Ze stejných pohnutek jsem vystupoval v rozhlase v týdnu srpnové intervence voják Varšavské smlouvy, protože jakékoli násilné řešení jen oddaluje možnosti míru ponížením znásilněné země, špatným příkladem útočníků a vytvářením skepse o mezinárodním právním řádu, důvěryhodnosti těch či oněch států a smysluplnosti uzavírání dohod. V letech sedmdesátých, když jsem byl spolu se stovkami dalších zbaven možnosti veřejně působit v tisku, jsem se podílel na hledání nových možností, jak překonat následky násilného řešení, obnovit postupně ztracenou důvěru a vytvořit nové perspektivy vnitrosociálního a tím i evropského a světového míru. Jako dnes už téměř patnáct let působí potlačení československé obrody jako

argument proti úsilí o dorozumění, bude naopak směřování ke společenské dohodě uvnitř naší společnosti sloužit jako argument pro mír. Ze stejných pohnůtek jsem uvítal Helsinské dohody, podepsal spolu s dalšími Chartu 77 a přijal úkol jejího mluvčího a od mého úsilí o mír v obci domácí i mezinárodní mne neodvrátilo ani tříleté věznění za tuto činnost. Nebyl jsem ve vězení rád. Musel-li jsem však tuto zkoušku podstoupit, pomáhalo mi ji snášet vědomí solidarity, projevené nám i mnohými z vás a za níž nemohu nikdy dostatečně poděkovat. Víte však sami z vlastní, byť v jiných poměrech získané zkušenosti, že pravda a spravedlnost, vlastní základy jakéhokoli dorozumění a tedy i míru, se neprosazují lehko a člověk musí být připraven za ně ručit.

Bezprostředním cílem vašeho hnutí je Evropa bez jaderných zbraní. Dnes konkrétně snaha zabránit rozmístění nových raket středního doletu v západní Evropě a následkům, které toto rozmístění může přinést a které si dosud lze v úplnosti těžko představit.

Nevím, zda jsme opravdu vstoupili do nejnebezpečnější dekády lidských dějin. Možná. Vím však, že prosadí-li se nová etapa zbrojení, padnou jí za oběť další neobnovitelné přírodní, energetické a lidské zdroje, dále utrpí naděje v rozumný svět a místo kultivace občanské odpovědnosti a svobodného klimatu se posílí pocity stresu, bezmoci a beznaděje, mezi nimiž se dobře daří jen primitivním a paranoidním mocenským konceptům byrokratických, vojenských a policejních aparátů.

Nevěřím ve smysl jakékoli nové vojenské techniky. Spory o rovnováhu či převahu v jaderných zbraních, o počtu těch či oněch raket, sliby nových systémů, které proniknou obranou protivníka či naopak zničí protivníkovy střely ještě nad jeho územím, o tom, která vojenská doktrina je útočná a která obranná, vzájemné obviňování z podněcování závodů ve zbrojení, moralizování na adresu druhých doprovázené samochválou vlastních postojů atd., to vše působí na soudobé světové klima a zhoršuje reálné vztahy ve světě. Ve skutečnosti je to od nich odvozeno.

Skutečné příčiny napětí jsou v neschopnosti mnohých vlád dohodnout se s vlastními obyvateli, ve snaze některých uzurpovat si větší podíl na světovém řádu než jaký jim přísluší, v neochotě vzdát se nespravedlivých nároků, v úsilí získat právně, politicky či morálně neoprávněné výhody na úkor jiných, přičemž se toto snažení kryje různými ideologiemi, antiideologiemi nebo předstíráním pomoci či ochrany. Nevěřím, že mocní chtějí válku, v níž by nutně zahynuli i oni sami. Nevzdávají se však militarismu, protože strach z použití moderních zbraní tlumí vůli národů po větší nezávislosti a důstojném životě ve svobodě, Vždyť lidské hodnoty, výsledek tisíciletého kulturního vývoje, jsou v takové atmosféře vnímány i v okleštěné a stále více oklešťované podobě jako luxus, je-li v sázce sama existence života na zemi.

Lze vést nekonečné spory, kde začít rozmatávat toto klubko. Některé vaše vlády a vaši spoluobčané, ale i někteří moji přátelé ve střední a východní Evropě, vám vytýkají, že jste se zaměřili proti jadernému zbrojení ve vašich zemích. Podle nich oslabujete západní společenství vůči hrozbě z Východu, zvláště když na Východě podobné hnutí proti vlastnímu zbrojení není adekvátní vašemu. Říkají, že kdybyste byli úspěšní, stala by se odzbrojená Evropa hračkou supervelmocí nebo přímo té bližší, Sovětského svazu. Zneužíváte prý přitom demokratičnosti vašich společností a neberete na vědomí jednostrannost, která z toho plyne.

Z řady důvodů považují tyto pochyby a obavy za přehnané. Uvedu alespoň tři:

1/ Ať se to zdá jakkoli jednostranné, zametat je třeba především před vlastním prahem. Vy dnes usilujete o zastavení nových raket a za sebe už jsem řekl, že jsem s vámi. Máme však různé výchozí situace. Například pro nás je zatím nejpodstatnější úsilí o zajištění práva na vyslovení vlastního názoru, bez něhož nelze zaujmout stanovisko ani ke zbrojení ve vlastní zemi. Nedivte se, že mnohým u nás připadá za těchto okolností trapné kritizovat vaše vlády, i když by to rádi učinili. Nebo: Evropské odzbrojování a uvolnění nemůže být například takového rázu, že by se jím uvolnily zdroje supervelmocí pro větší nátlak v jiných částech světa. Některé země, mj. Čína a Japonsko, už vyslovily své znepokojení. Zdroje jsou naopak

potřebné např. pro rozvojovou pomoc, výzkum nových energií, ochranu životního prostředí. Všechny tyto a jiné problémy současného světa tvoří spojité nádoby a každý nemůže dělat všechno. Prorázejme tedy každý tam, kde cítíme aktuální potřebu. Nezapomeňme však podporovat ostatní, jejichž okamžité úkoly jsou odlišné, nicméně paralelní s našimi. Heslo: Mír je nedělitelný!" znamená, že uspějeme jen společně nebo vůbec ne.

2/ Neměli bychom se dát mýlit tvrzením, že ohrožujete své demokratické společnosti, když užíváte právo vyjádřit vlastní názor. Vzdát se tohoto práva předem znamená podryvat demokracii, existující jen jako nepřetržitý proces, v němž se reprodukuje. Z vlastní zkušenosti víme, že jakmile se tento proces přeruší, jakkoli a z jakýchkoli důvodů je pouze vládní moci dovoleno rozhodovat a vyslovovat se o tom, co je a není správné, o pravdě nemluvě, je nesmírně obtížné tento poměrně nedávný a křehký výhonek evropské civilizace znovu vzkřísit a pěstovat.

3/ Obavy z oslabení té či oné strany v mocenské rovnováze považují za stejně naivní jako i opačnou víru, že kdokoli z nás uspěje izolovaně s jednoznačným, jakkoli oprávněným požadavkem. Nebudou-li obě supervelmoci přinuceny k ústupkům nebo, raději, budou-li k nim ochotny z vlastního zájmu, rakety budou instalovány, ať budeme křičet sebehlasitěji. Vlády získají dostatečně silnou mlčící většinu, aby mohly své záměry provést. Bude to naše společná porážka.

Je však možný i výsledek opačný, byť méně zřetelný, dosažený jen postupně a zdlouhavě, s různými oklikami a zpětnými zvržaty. Mnohé mluví v náš prospěch i ve srovnání s někdejšími zklamáními nadějami poloviny let padesátých či po podpisu helsinských dohod: Cena zbrojení mnohonásobně vzrostla a sám smysl strategie jaderného odstrašení se zpochybnil. Jak napsal v létě loňského roku dokonce bývalý prezident Nixon: "Hrozba vzájemné sebevraždy zkrátka není věrohodná." Iluze o nekonečném růstu s dostatečnými zdroji vystřídal vědomí o jejich vyčerpatelnosti. Vliv ideologií se dále oslabil a je stále více vytlačován vědomím, že jde především o to, jaký je každodenní život lidí, zda mají co jíst, kde spát a zda

a jak mohou realizovat své osobní, profesionální, kulturní a společenské potřeby, zájmy a tužby.

Evropa osvobozená od konfrontace, od jaderných, ale i konvenčních zbraní, od tragického rozdělení na dva mocenské bloky je velký cíl, pro mnohé snad neuskutečnitelný sen. Věnujme mu své síly s vědomím, že jsme na samém začátku tohoto procesu, který nám přinese ještě nemálo zklamání, jak o tom svědčí například zatímní vývoj situace v Polsku. Je to úkol komplexní, vyžadující mezi nimi, mezi bloky, supervelmocemi, Východem a Západem, ale také Severem a Jihem, tedy nové sebeuvědomění Evropy a její začlenění do spravedlivého světového řádu.

Souhlasím s vámi, že je třeba jednat tak, jako by taková svobodná Evropa, jednotná v tvořivé pluralitě, už existovala. Však i my, signatáři Charty 77 v Československu se chováme, jako by mezinárodní pakty o lidských právech, které jsou u nás parlamentem ratifikovány zákony, už platily. Není jiné cesty jak ověřovat skutečnou vůli vlád než konfrontovat jejich sliby a tvrzení se svobodnou vůlí občanů v kterékoliv zemi i v mezinárodním společenství jako celku. Zastupují-li vlády jen partikulární zájmy národních či blokových mocenských elit, snažme se vytvořit evropské hnutí občanů, prosazující společné, univerzální lidské hodnoty. Tradice evropské civilizace a kultury nás k tomu zavazuje. Současně je zdrojem optimismu.

Lituji, že se nemohu zúčastnit vašeho jednání a doufám ve spolupráci s vámi na četných úkolech, které nás čekají.

Váš

Jiří Dienstbier

Radim Palouš:

Abychom si lépe rozuměli

Něco jakoby nás spojovalo a něco zase rozdělovalo. Vy, co na Západě opouštíte "my home, my castle" a ledacos obětujete pro zácharnu míru a zabránění ničivé válce. I my zde se vystavujeme lecjakým rizikům a též opouštíme "splendid isolation" občanské anonymity, avšak přitom tak činíme především na obranu lidských práv. Tak např. my zde upozorňujeme - jakoby v protikladu k vašemu zaměření, že při jednáních o plnění helsinských dohod /naposledy v Madridu/ je proti původnímu duchu, jestliže se zlehčují a opomíjejí části o lidských právech, aby se o to více místa dostalo otázkám míru a odzbrojení. Pro nás to je zpochybňování celku úmluv, vzájemné důvěry a hodnověrnosti podpisu signatářů. Nám se zdá, že zbavit společenský stav, zvaný "mír", "pokoje", všeho toho, co se týká individuální lidské důstojnosti, a celou svou pozornost zaměřit na konflikt mezi státy, je rozpítváním něčeho, co patří k sobě, co - rozpítváno - se stává čímsi vždy jen částečným a znetvořeným. Chápu, že existují vypjaté historické momenty, kdy je nutno obrátit se více k jedné stránce "lidských" záležitostí - avšak nikoli za tu cenu, že se obětují jiné. Cíl je přece lidsky důstojný život. Je nebezpečné "životu" obětovat "důstojnost". Bylo již napsáno významným evropským myslitelem našeho století, že cíl je nakonec dán součtem prostředků. Takže se může stát, že se docílí jakéhosi příměří mezi mocnostmi, avšak po Orwelovsku - za cenu "vězeňského" míru uvnitř států.

Ano, my zde akcentujeme "lidská práva" tak, jak jsou formulována v dokumentech, které přijal i náš stát. Hájit lidská práva, tj. na příklad svobodu projevu, přesvědčení, nezaújatý výkon spravedlnosti apod. pocítujeme především jako svou lidskou povinnost, neboť tak svědčíme o podstatné zkušenosti naší geopolitické situace. Nepovažujeme se za centrum, k němuž se musí upírat pozornost světa. I jinde přineslo a přináší 20. století mnoho brutality, a to co do počtu posti-

hovaných lidí namnoze daleko více. Po celém světě zůstávají lidé, kteří nejsou zrovna tlustokožci, ustrnulí hrůzným úžasem nad všemi těmi bezostyšnými násilnostmi, co jich poslední doba stále více plodí. Terorismus proti etnickým či jinak strukturovaným skupinám, terorismus proti jednotlivcům, brutalita fanatismu s nacionální, regionální, náboženskou, ideologickou či jinou motivací! Co dříve bylo exotickou výjimkou, je dnes málem renomovaným a legitimním prostředkem k dosahování kýžených cílů.

Co vlastně jsme my, lidé dnešní doby, chlubicí se vysokým "civilizačním" stupněm? Tak se v roce 1977 zeptal český filosof Jan Patočka krátce před tím, než zemřel. A upozornil, že jsme lidmi, žijícími v náručí mocné instituce - v státě.

Je to však vždy jen laskavé, ochraňující objetí domova? Diagnóza by nesporně zněla: existuje vážná choroba. Máme namnoze co do činění s n e m o c n ý m státem, jehož "objetí" je vlastně křečovitým projevem čehosi hnilobného. Nemocný stát je dnes výrobnou a zásobárnou sil, v níž se všechno stalo prostředkem, technikou, sloužící tomuto nemocnému státu samému a těm, kdo se se státem identifikovali. Zdá se, že všude tam, kde choroba pokročila k nejvyšším stupňům, je běžný občan proti křečím státní moci zcela bezbranný. Prostí lidé cítí, že "něco" není v pořádku, že "to" nemůže vzít dobrý konec, jestliže se "něco" nezmění. Avšak přes svůj zdravý náhled rozpačitě krčí rameny, jestliže by měli vyjádřit, jak a co měnit, cítí se bez jakékoli rozumné šance přispět k nápravě - a obracejí nakonec veškero své úsilí jen k věcem soukromým, totiž tam, kde se jim zdá, že jsou s to udržet zdravý chod věcí. Avšak i ve svém nejsoukromnějším soukromí pociťují ohroženost svého intimního pořádku, tuší, že jakkoli zabezpečená soukromá izolace je vposledku nejistá, že brutální vniknutí i do nejuzavřenějších oblastí je kdykoli možné.

Všecbecně se však ví, že žádná společnost nemůže fungovat bez přesvědčení, které neplyne z očekávaných výhod, ale vztahuje se k věcem o b e c n ý m . Mravním není myšlení úskočné a příležitostné, morálka nikdy nebyla, není a nemůže být prostředečná; je čímsi zásadně ne-technickým. Obecnost činí mravnost instancí člověku preordinovanou. Obnovu a záchranu nemůže

přinést ochořelý stát, neboť nemocný stát je ze své ochořelosti státem omezeného panovačného vegetování v určitém prostoru a času a nikoli službou c e l k u veškerenstva. Přitom však jde a má jít o přímý, neprostředěčný vztah mezi mravní oblastí a společností se všemi jednotlivci, kteří ji ustavují. Smysl lidského jednání a jeho motivy nemají plynout ze strachu a zvýhodnění, ale mají být založeny na věcech pbecných, tedy morálce, na účtě k tomu, co je o b e c n ě dobré.

Patočka formuloval svou odpověď na vypjatou výzvu aktuální situace - byl v té době mluvčím právě se zrodivšího společenství Charta 77. Mnozí to však v souvislosti s onou situací pochopili, že, příliš situačně: jen jako pokus o teoretické založení úsilí "za lidská práva", totiž jako vyslovení reklamace, zdvižení nároku na to, nač má člověk přece p r á - v o ! "Samozřejmost" právního n á r o k u posunula do pozadí akcent na lidskou odpovědnost, na p o v i n n o s t člověka vzhledem k tomu, čemu je odpověden a co rozhodně není určováno libovůli toho kterého jedince či těch kterých lidí v určité, dokonce chorobné situaci.

V nemocném státě leží téměř všechno lidské jednání v oblasti "strachu a zvýhodnění". Co všechno občan potom dělá proto, že se bojí křečovitě moci státní exekutivy nebo že chce dosíci výhod - peněz, postavení, popularity, klidu !

Žijeme ve světě ohroženém touto chorobou. Cítíme a víme, že svět je j e d e n , že každé barbarství kdekoli na světě je barbarstvím nás se týkajícím, každý mezinárodní podvod je podvodem na všech, každý teroristický čin je terorizováním všech. Každá válka - byť sebe "lokálnější" - se týká všech lidí na světě.

A tento svět je rván na kusy částečnými zájmy velkých a malých nemocných států. Co to jsou potom za státy, které preferují zájmy své nezdravé moci nad zdraví veškerenstva?!? A nejen to, ony preferují sebe i dovnitř, proti svým občanům. Žijeme v době, kdy ochořelý stát se stal neživým, vše pohlcujícím strojem, "aparátem". Z jednoho centra státní moci vycházejí chapadla - ať už v podobě hrubé síly vojenské či policejní nebo v podobě nejrozličnějších prostředků psychologického

nátlaku, lákání ke konformitě, povzbuzování oportunity, nejsprostším nabízením hmotných výhod. Není málo takto nemocných států, kde všechno musí sloužit téže obludě: lidé nesmějí věřit v nic jiného, jiná víra se zakazuje, jinověrci se pronásledují a potlačují: jen ta ideologie, jen ta "víra" mají povoleno jakés takés životní minimum, které dostatečně silným hlasem vykřikují, že vlastně i o n y jsou t a k é důležité pro stát, v němž je jim dovoleno příživničit. Víra či spoléhání v existenci něčeho, co stojí mimo stát nebo dokonce nad státem? Pryč s tím, zničit, zavřít, umorit! Pryč s nonkonformním uměním! Pryč s vědou, která neposluhuje! Pryč se školstvím, které by nevychovalo oportunisty! Pryč s vírou v nadstátní smysl či nadstátní autoritu!

A hydra nemocného státu odvrhuje všechny zábrany. Nejenže využívá všech propagačních prostředků a existenčních postihů, ale pro zastrašení těch nonkonformních nebo ne zcela konformních občanů přikročí sama k vyložené teroristickému stylu, nad nímž zůstává hrůzou srdce stát: bezdůvodné několikahodinové surové bití, přepadání jednotlivců, a to po pečlivém výběru zpravidla těch labilnějších, osamocených, přičemž "neznámí" viníci nejsou vypátratelní; škrcení šálou, pálení cigaretou, noční vnikání do soukromí, ba podřezávání v bytě a fingování sebevraždy či svržení do propasti s týmž "výsledkem" při zjišťování okolností /u lidí, u nichž byla sebevražda vyloučena nebo při nejmenším krajně nepravděpodobná/, mnohahodinové výslechy, dlouholeté věznění.... Je potom nepochopitelné, že mnozí dotud statečně neoportunní ztrácejí samy sebe? Že poklesávají a třeba opouštějí, pokud vůbec mohou, svou vlast?

Avšak takové otřesení zároveň nutně vyvolává k životu novou odvahu, vyvolává u dalších a dalších ještě pevnější odpor proti takovému násilí. Myslím si, že ani mnozí reprezentanti ochořelého státu nevolí hrubě násilné prostředky s nadšením, se zálibou, dobrovolně. To činí jen psychopatičtí "vůdcové" či jejich sluhové. Jsem přesvědčen, že mnozí by daleko raději užívali smírných cest při výkonu své vladařské a výkonné činnosti. Právě tak si myslím, že by třeba rádi věnovali velké státní prostředky jinými směry, než je nutí infekce nemocného státu, že se nechtějí dostávat do konfliktu s občany "svého"

státu - a ani se zemí, kterou spravují a která doposud skýtalá své dary všem našim předkům.

Ano, nejen na lidech se projevuje surová bezohlednost a necitlivost oné hydry. Je bezohledná i k přírodě: exploatuje všechny zdroje a přitom ničí a rabuje Zemi, jen aby se udržela, jen aby zachraňovala svou chorobnou existenci, svou zahraničně politickou i vnitropolitickou pozici. Země je ovšem velmi obranyschopná: odmítá své dary a nabídne za ně otrávený vzduch, otrávenou vodu, kyselý déšť a otrávené plody - pokud vůbec jaké.

I lidé se brání: někde solitéři, někde skupinky, někde značná množství. Jsou to hlasy proti panské suverenitě a brutalitě reprezentantů toho kterého nemocného státu. Neboť tito reprezentanti reprezentují nakonec jen sebe, jen zájem své moci, zájem určité skupiny, určité části světa, ale nikoli zájem veškerenstva.

Každá partikularita je však dnes omylem, ba proviněním. Každá částečnost je netečností vůči zbytku světa. Severní polokoule nesmí být lhostejná k jižní, sytí nesmí být lhostejní k hladovým, zajištění se nesmí obracet zády k nezajištěným, první a druhý svět nemůže zanedbávat svého třetího druha. Jen oddanost věcem obecným je záchranou, je službou budoucnosti. Teprve v obecnství veškerenstva se lidé stávají občany společného světa. A zůstanou jimi i v poklescích, pokud vybočení z této odpovědnosti k celkovému bude označováno a žito jako pokleslost. Emancipace z partikularity je věc obtížná a vyžaduje setrvalého úsilí a odvahy. Obrátit se od egocentrického, dílčího, ba od antropocentrického k obecnému, obrátit se nejen programatickým prohlášením, nýbrž žitým životem, to je povolání, jímž člověk volá celý svět. Ne partikulární panovačnost, ale úcta k lidem, věcem, přírodě, veškerenstvu! Ne cynismus a skepse, ale naděje a důvěra ve smysluplnou šanci světa, v němž je nám dáno žít, resp. který nám byl darován k životu, či jinak řečeno do něhož jsme byli obdařeni životem jako darem a úkolem!

Jak patrně, je to "politicky" nespecifický program, jaksi málo "politický" v profesionálním, zaběhaném smyslu slova.

Neskýtá bázi pro podílení se na politickém dění dnes obvyklého způsobu. Nejde totiž o žádný podíl, žádnou část, nýbrž právě o celkovost, tedy o společnou odpovědnost lidí, kteří nahlédli, jaké ohrožení plyne z dosavadního pojetí partikulárního "mocenského" boje těch států, které byly zasaženy zmíněnou chorobou.

Spisovatel Karel Čapek kdysi napsal, že máme mnoho spolků, a ironicky dodal, že by asi bylo zapotřebí založit spolek proti spolkům. Byl by to asi stejný protimluv, kdyby se proti politikářskému partikularismu měla postavit další partikule, usilující o mocenské uplatnění, byť sestávající z těch, kdo jsou proti partikularitě a za obecné a celkové. Podobně zůstává ve stejném kolotoči, kdo se chce obracet mocí proti moci. Důležitou cestu tudíž mají před sebou ti b e z m o c n í , totiž ti, kteří nesázejí na ovládání a panství, ale vydávají se pouze v osobním nasazení riskantnímu ohrožení. Ovšemže vytvářejí zvláštní komunitu, založenou však pouze na tom, co Patočka nazval "společenstvím otřesených". Jejich pouto je pouze vnitřní, jejich zodpovědnost primární - k věcem i k lidem. Každý je nezastupitelně sám s touto zodpovědností a teprve z této samoty podává ruku těm, kdo jako on vzali sami zodpovědnost za všechno, co vstupuje do jejich životního horizontu, do svých rukou. Tak rozumím svému společenství nejen s těmi, kdo berou do svých rukou obhajobu lidských práv, ale i s těmi, kdo opouštějí ulitu svých zabezpečovaných jistot a vydávají se na cestu za obecnou záležitostí spravedlivého míru.

Tato cesta - a je to po mém soudu jedna cesta a nikoli dvě - nesmí být opuštěna. Právě otřesení a ohrožení nesmí zachraňovat samy sebe. Jejich vydání má dobrý smysl a jakkoli se mohou cítit "zbytečně" vysazení jako nahý v trní do anonymní samoty, přesto se na nich požaduje vytrvání, strpění příkoří a bolestných násilností či životních nejistot, a nová neohroženost v jejich ohrožení. Nejsou zbyteční, nejsou sami, na nich a na jejich osudu, neklesnou-li, vyrůstá naděje na obrát v dosavadním sklonu světaběhu: obrát od hrůz k pokoji, od cizoty k domovu, od brutalit k laskavosti, od násilností válek k míru ve spravedlnosti, od lži k pravdě, od zla k dobru. Tepr-

ve ty organismy lidského společenství, ty státy a jejich exponenti-státníci-politikové /POLIS = obec, obecnství/ jsou nositeli záchrany a připravovateli dobré budoucnosti, kteří nahlížíjí nebo nahlédnou onu odpovědnost "bezmocných", těch, co se ze svých domovů pouštějí na cestu ve jménu o b e c n ě zodpovědnosti. Tuto odpovědnost mohou ovšem zahlédnout i nahlédnout, jestliže otřesení setrvají ve své zodpovědnosti a bude-li tato jejich odpovědnost skutečně odpovědností za obec, kterou nazýváme světem.

V tomto smyslu jsou obránci lidských práv i obránci spravedlivého míru a pokoje příslušníky jednoho proudu, jedné živé řady, proudící do nadějně budoucnosti.

/Pozn.autora: původně jsem zaznamenal některé myšlenky této stati u příležitosti 5. výročí Charty 77. Pokud je mně známo, nebyla tehdejší verze publikována. Protože se mně ony myšlenky jeví daleko výmluvnější v této souvislosti, totiž s otázkou obrany lidských práv a míru, přepracoval jsem původní rukopis do této podoby/.

Vážený Edwarde Thompsoně,

snad Vás potěší, dostanete-li z Československa dopis od něko-
ho, kdo smýšlí podobně jako Vy a jehož názory snad nebudou vo-
dou na mlýn odpůrcům nezávislého západoevropského mírového hnu-
tí...

Do Vaší diskuse s Václavem Rackem se však příliš bezpro-
středně vkládat nechci. S její první částí jsem se seznámil
teprve nedávno a nyní jsem se dozvěděl, že v rozpravě pokraču-
jete; a nejnovější texty ještě neznám.

S Václavem Rackem se ovšem shoduji v tom, co je zřejmě nej-
důležitější: hnutí za odzbrojení má naději a smysl jedině tehdy,
prosadí-li své požadavky jako hnutí za demokratická práva a svo-
body. V tom se však s ním nerozházíte ani Vy.

S Vámi jsem zajedno, když zjišťujete, že pozice Václava
Racka neumožňuje vypracovat smysluplnou strategii demokratické
přeměny Evropy. To vskutku nelze, pokud se s novokonzervativní
přímočarostí z politické mapy světa vydělují dvě veličiny: to-
talita na Východě a svoboda na Západě. Rackek však není v tomto
směru sám. Občan, který svou zkušenost nemůže artikulovat svo-
bodně, a přitom bolestně cítí potřebu vyjádřit ji, má nevyhnu-
telně sklon k zjednodušené politické reflexi. Plány, které tato
reflexe plodí, troskotají jeden za druhým. Nejvoněji v Polsku.
A přesto se vynořují znovu a znovu. Neboť jak napsal jeden ne-
konformní český publicista, žijeme v dobře zazátkované láhvi...

Žiju v ní také a předem se proto omlouvám, pokud se minu
cílem. Budu však argumentovat v logice své orientace v naději,
že případná nedorozumění se v dalším vysvětlí. Bez váhání pro-
hlašuji, že se vůbec nedomnívám, že západoevropské protiváleč-
né hnutí "nechtěně působí ve prospěch totalitních systémů". A
přiznám se, že si i u Václava Racka rád přečtu, že je to hnutí
vlivné. Spolu s Jiřím Hájkem a mnoha dalšími československými
chartisty si myslím, že vnitřní směřování západoevropského ne-
závislého mírového hnutí je totožné s tím, o čem usilujeme my.
Jenže to je třeba na obou stranách osvědčovat.

Pokud jde o západoevropské hnutí, je nutné prokazovat to
tím důrazněji, čím je vlivnější, a také proto, aby bylo čím dál

tím vlivnější. Neboť "přeměnit Evropu z kolbiště války v kolbiště míru" je působivé heslo. Jeho pravý smysl vyvstane však teprve tenkrát, pochopíme-li, že nejvýznamnějším "kolbištěm" mírového zápasu je samo mírové hnutí v celé své šíři. Přímě na jeho půdě se rozhoduje o tom, zastavíme-li neúprosný pohyb k válce.

Vzájemné pochopení a sympatie projevující se víceméně okrajovými akty solidarity je cenné, ale opravdu potřebujeme společnou strategii přeměny Evropy v jeden celek. Vy o ní uvažujete : píšete, že nedílnou součástí nezávislého mírového hnutí je i cíl vynutit si celoevropskou diskusi, svobodný pohyb lidí a myšlenek; vynutit si, aby se východní Evropa otevřela opravdové výměně názorů a začala se podílet na mezinárodním dialogu.

To je velký cíl. Domyslíme-li jej ve všech souvislostech, nemůže být na sklonku našeho století většího a pro Evropany přitažlivějšího. Ale právě proto zůstává leccos nejasné nejen prakticky, ale i v obecných předpokladech.

Brzo se v Praze sejde velký mírový kongres. V jistých kruzích se o něm mluví jako o ~~k~~omunistickém podniku. To není příliš přesné. V Praze se nesejdou jen komunisté. Ale mnohým kritikům jde možná spíše o to, že přímo v Československu je dost lidí, kteří mají pevnou politickou vůli vést dialog s vládou, ale dveře na pražské shromáždění mají uzavřeny na sedm zámků, a někteří jsou navíc "pod zámkem".

Píšete, že se neuzavíráte dialogu se skupinami takřkajíc oficiálními, které budou tvořit jádro pražského setkání, ale dovedu si představit, že postavení československých obhájců občanských práv může být důvodem rozhodnutí pražský kongres bojkotovat. Takové gesto solidarity by jistě bylo víc než všeobecné a prázdné "mírové" řeči. Ale mohlo by být jen spontánní reakcí na bezprostřední situaci. Nemuselo by vycházet z jasného vědomí potřeby čelit přímo uvnitř mírového hnutí hledisku, které stojí celoevropské diskusi v cestě. Jde o to, jak překonat závislost na historicky /nikoli však prakticky/ překonané koncepci, jejíž alfa a omega je snaha stůj co stůj zachovat poválečný "územně politický" /ve skutečnosti jistý sociálně politický/ status quo v Evropě; i za tu cenu, že krajně nepříznivý mezinárodní vývoj bude pokračovat.

Problém se zdaleka netýká jen komunistů určité orientace. Senátor Nino Pasti navštívil koncem března na pozvání Britského mírového shromáždění Londýn a při té příležitosti poskytl rozhovor tamnějšímu zpravodaji Rudého práva, v němž odmítl běžné konzervativní tvrzení, že mírové hnutí je ovládáno a manipulováno z Moskvy. A mimo jiné dodal, že americká propaganda se snaží vnést do protiválečného hnutí další myšlenky, které nemají se současnou situací nic společného...

Narážka na americkou propagandu nás přenáší do důvěrně známých a přitom notně zamlžených poloh. Čtenář rozhovoru se nic nedozví o tom, jaké další myšlenky měl Nino Pasti na mysli /o to šlo právě Rudému právu/. Ale pokud věci jen trochu rozumí, tak ví, že všechno, co souvisí s ideou celoevropské diskuse, se svobodným pohybem a svobodnou výměnou myšlenek, informací a lidí, se svobodou společných akcí, je označováno jako starý "šlágr" americké propagandy.

Kritizujeme tuto rétoriku, ale abych mluvil zcela rozptýlil, vyhroťím problém do krajnosti. Premiérka Margaret Thatcherová doporučila účastníkům velikonočních pochodů proti instalaci euroraket v Británii, aby svou pozornost obrátili k berlínské zdi: že řetěz lidských těl by se u ní vyjímal lépe než u základny Greenham Common. Franz J. Strauss se vůbec dožaduje velkého obratu v přístupu k německé otázce... Thatcherová i Strauss jsou deklarování odpárci protiválečného hnutí a své /novo"/konzervativní přesvědčení zřetelně vypsali na své štíty.

Ale plyne z toho, že požadavek velkého obratu v přístupu k znovusjednocení Německa, symbolizovaný protestem proti berlínské zdi, nemá se současnou situací nic společného? Vůbec ne. Právě naopak! Tento požadavek je prstem v otevřené ráně...

Nevím, co by řekl Nino Pasti, ale vím, co řekl Hans J. Vogel: že velký obrat propagovaný Straussem je návratem do studené války. Obrazně, do živé rány se sype sůl. Podobně Egon Behr odmítl v polemice s jiným konzervativcem Dreggerem úvahy o mírové smlouvě s Německem jako nevčasné, neboť takový požadavek by prý na neúnosnou míru zkomplikoval i tak komplikované jednání o odzbrojení. Cituji čelné západoněmecké sociální demokraty, ale buďme spravedliví. Jeden z britských pozorovatelů

západoněmecké předvolební kampaně smířeně napsal, že žádný realistický německý politik nepočítá se sjednocením Německa v tomto století. Ale kterýpak politik nemůže být považován za realistu?

Zcela nedávno se autoři jedné ankety prali prezidenta Reagana, jak se dívá na budoucnost světa v příštích padesáti letech. Ronald Reagan odpověděl optimisticky a - realisticky: svět se zdárně vyrovná s hrozbou atomové války, protože Spojené státy /do konce století/ vyvinou supermoderní a spolehlivý obranný systém; a nikoho nenapadnou. Taky realismus svého druhu. Podobný tomu, jenž počítá s vybudováním komunistické samosprávy v naší části Evropy v příštím - dejme tomu - půlstoletí, když se to nepovedlo do začátku našeho desítiletí.

Zkrátka, svět se sice za posledních padesát let změnil takřka neuvěřitelně, ale v příštích padesáti letech se moc nezmění. Existuje "atomový pakt" atakdále...

Naštěstí existuje ještě jiný realismus. Pokud jde o Němce, myslím na pastora Reinera Eppelmanna a několik desítek dalších, kteří před rokem v Berlínské výzvě požadovali vyjednávání mezi vládami obou německých států a odstranění všech atomových zbraní z Německa; varují, že rozdělené Německo se stalo nástupišťem obou atomových velmocí, a navrhuji skoncovat s touto smrtelnou konfrontací tím, že vítězné mocnosti z druhé světové války uzavřou /"musí konečně uzavřít"/! mírovou smlouvu s oběma německými státy, k čemuž jsou ostatně Postupimskou dohodou smluvně zavázány.

Vítě, že tito stateční Němci nejsou sami, a že se těší velkým sympatiím i v kruzích, které považují jejich krok za předčasný; znátě jistě iniciativy, které mají oporu v křesťanském prostředí východoněmeckého státu. Nerozhoduje to, že se dosud neprošly. Totéž platí pro Chartu 77, pro polské přátele, pro sovětské helsinské skupiny, které byly rozbity, a přesto nelze říci, že neuspěly; platí to i pro maďarskou nezávislou mírovou iniciativu a pro celé mírové hnutí opírající se o skutečně demokratické a nikoli liberální principy. Celý mohutný potenciál demokratického mírového hnutí se teprve ohlašuje. Ale na celém kontinentu se začíná tušit, že berlínská zeď a všechny anomálie, které symbolizuje, táhnou jeho civilizace ke dnu. Nikde nestojí psáno, že s tímto mlýnským kamenem na šíji se máme vláčet "na věčné časy a nikdy jinak" /jak se to u nás říká o spojenectví se Sovětským svazem/.

Úzkostlivá snaha vyloučit z mírového hnutí všechny myšlenky přesahující rámec tématu "mír a odzbrojení" je odrazem stále problematičtějšího politického plánu. Leccos se dá pochopit strachem z neokonzervativní ofenzívy; obavami ze studené války. Ale proč se požadavky, které mají klíčový význam pro obrát k demokratickému míru, stávají kořistí jestřábů? Proč se může mírová perspektiva spojovat v duchu hesla "Svoboda, nebo socialismus" s bojovnou obhajobou kapitalismu? Jenom proto, že východoevropští zpátečníci lpí ze sobeckých důvodů na to, aby se v Evropě ničím nehnulo? To jistě taky, ale nejen proto. Nepodezřívám západoevropskou demokratickou levici /ani německé sociální demokraty/ z toho, že by byla zásadně proti mírové smlouvě s Německem a že by si nepřála odstranit všechny subtilní i méně subtilní zdi, které brání rozvoji celoevropského dialogu. Ale mám neobytný pocit, že příliš mnoho stoupenců mírového hnutí myslí dost postaru; že tuší jaký význam má otevřená rána německé otázky /a středoevropské otázky vůbec/, ale soudí, že je třeba počkat, až se zajizví /a nesypat do ní sůl/, protože na pořadu dne jsou věci důležitější. V koutku duše snad každý počítá s tím, že jednou bude nutná operace, aby se odstranila stará střepina, dědictví války, které dává o sobě vědět, ale zatím to není vhodné. A v některých koutech se prostě ozývá "lieber rot, als tot", a nemusí to být právě v němčině.

Někdo se mne může zeptat: a vy se domníváte, že sjednocení Německa lze uskutečnit ještě v tomto století? Ale tím se otázka neobyčejně zužuje. Jde o to, máme-li koncipovat strategii demokratického přetvoření Evropy už "zde a nyní" nebo budeme tápa a kolísat. Čas hraje veledůležitou úlohu, ale nikoli v podobě spekulací o tom, čeho můžeme nebo musíme dosáhnout ještě v tomto století. Lidstvo závodí s časem, ale právě proto je hlavní uznat to nejprostší, že druhá světová válka skončí teprve mírovou smlouvou s Německem. A podle toho jednat.

Nesdílíme záměry rétoriky, která žije z nevyřešených otázek, aniž je řeší. Mírové hnutí je však řešit musí. Býka chytáme za rohy. A berlínská zeď symbolizuje příliš mnoho živého ...

Uhýbání nic neřeší a přešlapování na místě připravuje katastrofu. Proti konzervativní argumentaci musí stát ucelená koncepce s dějinným rozměrem, V německé sociální demokracii se kdysi mluvilo o vizi trojího sjednocení /"Wegnerově vizi"/:

Německa, Evropy a dělnického hnutí. Politiku détente a sociálně demokratickou politiku "východních smluv" lze chápat jako hledání přístupu k uskutečnění této vize nebo jako odvrát od ní. Právě před dvaceti lety předznamenal Egon Bahr novou Ostpolitik formulí "obrat /změna/ na základě sblížení" /Wandel durch Annäherung/. Prostor pro tento obrat vytvořila tenkrát americká politika, ale dnes je situace zcela jiná. Na pozadí známých změn se někdejší Wandel jeví už jen jako půlobrat či malý obrat, jenž se může potichu opouštět nebo oslabovat anebo naopak dokončit obratem v e l k ý m /čímž se v jistém smyslu dává za pravdu Straussovi/. Nejen Němci, ale všichni Evropané mají zájem na velkém obratu. V protikladu k novokonzervativním představám bychom jej měli nazvat obratem n o v o d e m o - k r a t i c k ý m .

Novodemokratický obrat nemůže záležet v tom, že se politika détente opustí ve prospěch oprášené vize trojího sjednocení. Musí být překonána stará představa o změně na základě sblížení /konvergence/ dvou protikladných společenských zřízení. V podstatě se opírala o předpoklad, že jeden systém je nutno reformovat především tak, aby byla respektována i demokratická politická a občanská práva /protože sociální a hospodářská práva víceméně respektuje/, kdežto druhý systém je třeba opravit na způsob zrcadlový: existující občanská a politická práva je třeba doplnit právy sociálními a hospodářskými. Omezím se na nejnutnější kritiku této koncepce: všeobecný pojem práv či "lidských práv" /namnoze rozmělněný a pojatý spíše jen právnický/ zatlačil do pozadí pojmy vyjadřující potřebu zásadních sociálně politických změn. V perspektivě konvergence dvou protikladných společenských zřízení se nepočítá s hlubokou krizí společenských struktur. Pokrok je přece jen hlemýžď...! A v jistém smyslu je to pravda. A tak vystupují do popředí pojmy stability a rovnováhy sil. Tomuto liberálnímu plánu přeměny světa odpovídá chování "mírnějších a realističtějších poradců na Západě" /parafrázuji Váš dopis V. Rackovi/ dodnes: domáhají se stability, trvají na statu quo, chtějí, aby se politická mapa nezměnila, na "extrémismus" polské "Solidarity" pohlížejí jako na rušivý faktor dohodnutého poválečného hegemonistického uspořádání Evropy.

Aktéry tohoto sbližování jsou především vlády. A ty mají dost důvodů držet si lid "od těla". Je taky notoricky známo, že v mezistátních vztazích hlavní nebo jedinou úlohu nehrají lidská práva; obchod a zisky jsou důležitější. Velmi reálný zájem bank, které jsou věřitelkami nejen polské vlády, tu má zároveň symbolický význam...

Proto se hlásí ke slovu konvergence zcela jiného typu: sbližují se početné iniciativy, hnutí a různorodé síly působící v tradičních i netradičních, politických, polopolitických i "nepolitických" seskupeních, jež se podílejí nebo mohou podílet na velkém obratu k demokratickému míru.

Nové pojetí konvergence nevychází z toho, že politika uvolňování je omyl či politická naivita. Détente je dožívající, ale nutnou meziepochou, jež byla zakotvena v relativní stabilitě obou systémů v jejich poválečné podobě. Skýtala jistotu - byť i dobově podmíněnou a ohraničenou - odpověď na krizi vypjaté studené války. Zmírňovala stálé nebezpečí sebevražedné konfrontace s krytí v orientaci na rozvoj vojenské síly a na stupňování všestranného vnějšího tlaku na ideologického a politického protivníka. Vládnoucí kruhy, které byly její hybnou silou, se sice s tužbami širokých vrstev nemohly plně ztotožnit, ale nepřímo na ně práce jen reagovaly. Nemohly překročit svůj stín a platily daň partikulárním nacionálním či "blokovým" zájmům všeho druhu, nepřetržitě proto kolísaly mezi uvolňováním a zostřováním napětí, ale zároveň otupovaly ostří konfrontace, zvyšovaly význam a váhu veřejnosti, vytvářely podmínky pro budoucí sjednocování a mobilizaci obrovského potenciálu lidového mírového tábora. To je nejpozitivnější výsledek vnitřních dějin détente od prvních záblesků "ducha Helsinek" /dvacet let před Helsinkami poznala Evropa "ducha Ženevy"/ až po Závěrečný helsinský dokument, jenž je její korunou.

K žádoucí a nutné radikální přestavbě mezinárodních vztahů v duchu mírového soužití a soutěžení národů však v rámci "malého" obratu dojít nemohlo. O takové přestavbě se sice i oficiálně mluvilo /citovat bychom mohli nejen N.S.Chruščova a L.I.Brežněva/, ale tyto řeči byly jen málo realistické...

Skutečná přestavba mezinárodních vztahů je spojena s perspektivou hnutí za mír, které má naději a smysl jedině tehdy, prosadí-li své požadavky jako hnutí za práva a svobody občanů. To je to, na čem jsme se shodli v Václavem Rackem. Máme tedy za úkol převádět na jednoho společného jmenovatele zápas proti modernizaci NATO i západ proti porušování občanských práv v naší části Evropy. Zkrátka, musíme "konvergovat". Mezinárodní solidarita všech, kdo vzdorují jakémukoli útisku je tmelem tohoto vnitřního sbližování. Měli bychom proto přísně zkoumat všechno, co uvádí v pochybnost její imperativy. I když nebudeme vycházet z představy jakéhosi absolutního protikladu mezi vládami a lidem - mezi těmi, kdož jsou "nahore" a kdo "dole".

Vy sám o jedné takové dvojznačnosti mluvíte. Uvádíte totiž, že nezávislé mírové hnutí podporuje boj za občanská práva sice rozhodně, a to z důvodů, které diktuje potřeba jeho nezávislost a nutnost přeměny Evropy, ale zároveň omezeně, protože toto hnutí stěží může intervenovat ve všech jednotlivých případech a při všech jednotlivých příležitostech /kromě těch případů, kdy jde o totožnost hnutí samotného a o jeho styky/. A pak přichází kritická věta: nemůžete se prý ztotožňovat s dílčími programy a hnutími.

Není v lidských silách intervenovat vždy a všude, kde je pošlapávána svoboda člověka. To pochopí každý. Problém je příliš komplexní a řeší se celým dějinným vývojem. Jenže to máme na mysli takříkajíc vnější meze naší společné společenské činnosti. Ve Vaší větě je však náznak vnitřního /programatického/ omezení nezávislého úsilí o demokratickou přeměnu Evropy. Nepochybuji o tom, že to s jeho rozhodnou podporou myslíte upřímně. Jde o to, zjednat si jasno, odkud nám hrozí nebezpečí bezděčného nebo dokonce i vědomého zřeknutí se solidarity.

Co vlastně máme považovat za dílčí hnutí a programy, s nimiž se nemůžeme plně ztotožňovat? U kolébky polopotlačené "Solidarity" stálo dílčí hnutí a povýtce dílčím programem. Výbor na obranu dělníků /KOR/, hájil původně jen ty občany, kteří byli stíháni po známých červnových bouřích v roce 1976 jako "chuligáni". A jakou stopu přitom zanechala "Solidarita" v demokratickém mírovém úsilí o rozvinutí celoevropského dialogu! Právě na jejím sjezdu se mluvilo o nutnosti odzbrojení způsobem, jakým by se o

tomto tématu v naší části Evropy mělo mluvit: otevřeně a kriticky do vlastních řad, nehledě na nelibost vlád, kterou to vyvolá.

Autor uvedeného příspěvku o odzbrojení /Bohdan Lis - jmenovec vězněného mluvčího Charty 77 Ladislava Lise/ patří dnes k hrstce předáků "Solidarity", kteří stihli uchýlit se do podzemí, řada jeho přátel je ve vězení a čeká nasoud, proces s představiteli KORu v čele s Jackem Kuroněm je na spadnutí...

Jakou váhu přikládat solidaritě se všemi těmito představiteli legitimního hnutí polského světa práce? Jaký význam přikládat tomu, že toto hnutí ukázalo, co pro celoevropský dialog znamená svobodná tribuna v naší části Evropy? Můžeme říci, že tuto tribunu svobodného projevu vybojovalo dílčí hnutí s dílčím programem, s nímž se mírové hnutí nemůže ztotožnit?

To všechno jsou řečnické otázky. Odpověď už je dána. Ale tím není řečeno, že problém, jehož se dotýkáme, neexistuje. Vztah mezi rodícím se všeobecným demokratickým mírovým hnutím a jeho různými "dílčími" složkami je a zůstane komplikovaný. Právě proto musí být jasno o povaze cílů, které sledujeme. Píšete, že je třeba upevňovat détente a usilovat o to, aby přerostlo v rozpuštění bloků. Absolutní skeptik by mohl říci: žádné uvolňování se už dlouho nekoná; co se tedy má v tom směru upevňovat?

Kritika reformně liberálního pojetí konvergence, nesouhlas s takovým sbližováním vlád, na které prostí lidí tvrdě a stále více doplácí, nevyvrací stejně tvrdou realitu, že bezprostředně stále ještě volíme menší zlo. Neboť v rámci bezprostředního časového horizontu platí: buď válka s vypočitatelnými i nevypočitatelnými následky, nebo důrozumění mezi dnešními reprezentanty existujících vojenskopolitických bloků všude a ve všem, kde je to možné. Ale to neznamená, že takzvaná mírová koexistence nemá alternativu, že jedinou alternativou je atomové peklo. Tertium non datur, třetí možnost není ... Přežití síly žijí z této historicky překonané volby: směřte se s tím, co je, nebo vás čeká dokonalá záhuba. Strategická perspektiva demokratického mírového hnutí tento překonaný rámec dějinného pohybu rozbíjí: její dějinný smysl tkví v požadavku zbavit se nedemokratického dědictví poválečného sociálně politického uspořádání, překonat rozdělení Evropy na dva protikladné

systemy, uměle rozdělenou Evropu sjednotit! Třetí možnost tedy existuje. A navíc se stává možností jedinou, možností, která nemá alternativu...

Neboť celková bilance mírového soužití dvou protikladných soustav je stále negativnější. Zcela jednoznačně negativní jsou výsledky pohelsinského vývoje. O jednáních v Bělehradě a v Madridu škoda ztrácet slov. Poslední léta dokazují, že mírové soužití se fakticky mění v nemírové. Takzvané mírové soutěžení dosáhlo největších "úspěchů" na poli nejproblematičtějším: na poli vyzbrojování. Vznikla takzvaná strategická vojenská rovnováha, a ta se stala opět jablkem dalších svárů. Z jistého prostoduchého hlediska se věci mohou jevit tak: napřed bylo třeba dosáhnout rovnováhy v oblasti vojenské a všechno ostatní bylo proto třeba odsunout na vedlejší kolej, nyní, když bylo cíle dosaženo, stává se hlavní omezit soutěžení na polu zbrojení ve prospěch soutěžení na poli hospodářském, kulturním, sociálním apod. Ale cesta do pekel je dlážděna dobrými úmysly. Zatím platí, že celá poválečná historie našeho kontinentu je skutečně v jistém smyslu historií jeho militarizace a že konce nemůžeme dohlédnout, pokud se budeme pohybovat v rámci "malého" obratu ke sblížení.

Velký obrat k demokratickému míru, jímž se konstituuje demokratické mírové hnutí, je proto dějinnou nutností. Kterákoli občanská mírová aktivita v kterékoli části Evropy ztratí svou totožnost, přestane být nezávislým hnutím, nebude-li se rozvíjet v duchu tohoto velkého demokratického obratu.

Mezi jeho perspektivou a podporou kroků, které uvolňují napětí není žádný rozpor. Každý krok na poli odzbrojení má v této perspektivě význam. A stejně i každý krok na poli občanských práv. Jde jen o to, aby vlády skutečně produktivně jednaly, aby jednání nepředstíraly, aby celková bilance jednání byla stále pozitivnější, aby se jednání stále zrychlovalo, aby se prostor pro demokratickou mírovou aktivitu stále rozšiřoval.

To vyžaduje, aby se jednalo co nejveřejněji. Zuby nehty je třeba bránit se tomu, aby se jednalo za zády veřejnosti, aby se otázky odzbrojení vymykaly její kontrole a zůstávaly pod kontrolou vojenských technokratů a technokratických diplomatů, aby se předstíraným jednáním chlácholila veřejnost. Požadavek jednat co nejveřejněji by se měl prosazovat daleko důrazněji. Představuje nejpraktičtější pojítka všech "dílčích" ini-

ciativ a programů. Obsahuje základní směrovku k velkému demokratickému obratu. Výraz vynutit si obrat neznamená nic jiného než právě boj "veřejnosti" za "veřejnost"; boj, který se rozvíjí do šířky i do hloubky.

Uvnitř vlastního mírového hnutí je tento boj především zápasem se všemi tendencemi odsouvat na vedlejší kolej boj za občanská práva ve prospěch údajně nejuniverzálnějšího, nejvyššího, všemu nadřazeného práva na život. Nehci toto právo ani v nejmenším zlehčovat. Ale stará a přespříliš samozřejmá věta, že po nukleární válce nebudou žádná práva, se opakuje příliš snadno a příliš často. Rozmělňuje se až za hranici, kdy se stává pacifistickou frází, jejíž smysl lze skutečně zredukovat na právo přežít za každou cenu: třeba i na kolenou. Nedomnívám se, že Vás musím přesvědčovat o tom, že právo na život je právo na důstojný život. Ale faktem je, že existuje nálada svého druhu, která se chová nedůvěřivě k tomu, co platilo ve všech velkých demokratických revolučních vzepětích: Raději zemřít vstojе, než žít na kolenou! Dolores Ibarruri by zdaleka nebyla jediná, kterou bychom mohli v této souvislosti citovat.

Ladislav Hejčánek rozvádí toto téma v celé jeho velikosti /Co vlastně chceme, když chceme mír/. Dokazuje, že nepravý, falešný, ubohý mír vede k válce. Staví na tom, že velké morální maximy naší civilizace platí dnes dvojnásob. A právě proto, že je ohrožena sama existence lidstva. Musíme tyto maximy držet, nechceme-li se nechat domanipulovat až k bodu, od něhož už skutečně nebude návratu.

Navázat na pozitivní výsledky politiky, détente znamená politicky artikulovat právě tyto maximy. A znamená to zároveň nutnost čelit snahám předkládat mírovému hnutí bezperspektivní "perspektivu" zachování poválečného územně politického statu quo jako základní podmínku míru. Z "malého" obratu k uvolňování nebude obrat velký, nevstiskne-li tématům, která přitahují spontánní pozornost, rozměr přesahující obzory "všedního dne". Jen tak vyvineme s novou perspektivou i novou politickou kontinuitu - zformujeme celoevropské solidární těleso, které se

nenechá zaplést do žádných pragmatických sítí. Neboť konfliktní situace budou narůstat; a s nimi i snaha, že žádná nová perspektiva není nutná a proto musí být nicotní i lidé, kteří ji prosazují. Stará politika se dělala odjakživa právě tak a nikdy jinak.

V popředí proto stojí otázka, co vlastně prakticky znamená Váš požadavek, že musíme jednat tak, jako by už sjednocená, mírová a neutrální Evropa existovala, a že musíme ignorovat zákazy a omezení, jež nám ukládají státy...

Chápu Vás tak, že musíme dohlédnout až na dno krize evropského lidství - na dno krize tradičních forem evropské civilizace, jež se rozšířila na celou Zemi. A to nikoli proto, abyhom se vyžívali v morbidních negativních vizích, ale proto, aby centrální význam Evropy pro osudy lidstva dostal zcela nové, pozitivní předznamenání. Kdysi Evropy vládla světu, dnes jsou staré formy nadvlády v troskách a nové jsou zakotveny v umělém rozpolcení Evropy. Osvědčit novým způsobem ústřední význam Evropy znamená pochopit obrat k jednotě Evropy /včetně Sovětského svazu/ v kontextu světového společenství.

Svět není slepenec národů, států, kontinentů a bloků. Je vnitřně strukturovaným celkem. Nový demokratický obrat v Evropě by radikálně prohloubil demokratický vývoj celého průmyslově vyspělého Severu - tedy i Spojených států a Japonska. Novodemokratický obrat Severu by uvolnil nepopsatelně mohutné zdroje pro řešení globálních problémů lidstva, postavil by na nový základ vztahy mezi Severem a Jihem: vytvořil by předpoklady pro vznik a rozvoj mezinárodního ekonomického řádu, o němž mluví nezučastněné země jako o novém a demokratickém, otevřel by cestu k přestavbě Organizace spojených národů /počínaje revizí Charty, již požaduje většina členských zemí a kterou odmítají hlavní velmoci/, položil by základ pro nová a účelnější fóra regionální a univerzální integrace.

Toto hrubé schéma řetězové reakce změn vyvěrá z logiky vnitřních vazeb světového společenství. Změny v Evropě stojí na počátku, stojí uprostřed procesu planetárních změn jako jejich katalyzátor, ale ani Evropa není konglomerátem států a bloků. Je svérázným celkem, jehož jedna část prodělala radikální obrat dopředu i dozadu zároveň, a nyní se rozpory tohoto obratu vystupňovaly tak, že kladou na pořad dne přechod k no-

vému typu rozvoje. V mělkém jazyce reformního komunismu se mluví o nutnosti přechodu od extenzivního rozvoje ekonomiky k rozvoji intenzivnímu.

Ale skutečným znamením doby je polská krize. Není to krize, která už skončila, není to krize polská, není to jen další článek v řadě krizí středoevropských států. Je to dramatický počátek krize :územně politického" uspořádání Evropy, jež mělo právě v Helsinkách dostat pečeť definitivnosti. Milan Šimečka to vyjádřil ve svém příspěvku pro pražskou mírovou konferenci /s úsměvným dodatkem, že je to příspěvek, který "s největší pravděpodobností" nebude přednesen/: "Zjevná systémová krize, která sužuje reálný socialismus ve výhodní Evropě, je i krizí míru."

V Šimečkově větě je obsažen závažný předpoklad: perspektiva řešení této krize je i perspektivou míru. Polská "Solidarita" ji pojmenovala svým programatickým cílem - požadavkem s a m o s p r á v n é r e p u b l i k y . V něm je koncentrovaně vyjádřena politická podoba nového typu rozvoje. Ten totiž nemůže záležet jen v požadovaném zásadním ekonomickém obratu. Vyžaduje nové společenské klima a má nezbytně i svou ideologickou a politickou dimenzi /cituji myšlenku jednoho oficiálního českého publicisty!/.

Pojem samosprávné republiky nebo samosprávné demokracie /demokratické samosprávy/, jak je zvykem říkat u nás i jinde, nepředstavuje sám o sobě žádný objev. Je to zkratka pro starý princip reklamující pro občany právo neuznávat nad sebou jinou vládu než vládu vlastního sjednocení /pro změnu parafrázuji Karla Marxe a Jurije Andropova/. Poválečné dějiny jsme charakterizovali jako dějiny militarizace. Ale zároveň jsou dějinami zápasu s militarizací. V něm se evropský lid probíjí k vládě vlastního sjednocení. Kritický bod, k němuž naše civilizace dospěla, je i novou fází tohoto zápasu.

Předběžnou podmínkou jeho úspěchu je elementární politická jednota mírového hnutí. Jejím svorníkem nejsou abstraktní zásady, ale velké sporné otázky současnosti - otázky, v nichž se tříbí duchové; a rodí základní politická jednota a shoda. Velký, všelidový a především dělnický protest v Polsku jako dosud nikdy předtím otrásl tvrzením, že reálný socialismus je

výrazem vlastního sjednocení lidu a že odpovídá perspektivě komunistické samosprávy, jak tvrdí Jurij Andropov ve své stati o Marňovi. Kdyby tomu bylo skutečně tak, nejenže by tento protest neexistoval, ale i vývoj po pokusu potlačit jej by se ubíral zcela jinými cestami.

Ve sporu o polskou otázku se proto mírové hnutí ve všech svých různorodých složkách a proudech může propracovat k jakési výchozí základně pro elementární politický konsensus. Přechodem je zřejmé, že heslo samosprávné republiky není a nemůže být výzvou k restauraci předválečných poměrů. Už československá krize před patnácti lety dekonstrovala, že předválečné poměry byly překonány dvakrát. Za prvé, vlastním válečným vývojem i vývojem poválečným, a za druhé, vnitřním vývojem poválečného rozporného obratu. Nic naplat /a to teď míří především do novokonzervativního tábora/ : CESTY ZPĚT JSOU HISTORICKY ODŘÍZNUTY! Východisko není v návratu k "osvědčeným vzorům" - ani k tomu, co trvá na Západě a samo je v pohybu. Kráčíme neprobádanými cestami a to vyžaduje toleranci. Žádná strana si nemůže sedat ke kulatému stolu s nárokem, že se jí ostatní podrobí: že má pohotově k dispozici stoprocentní diagnózu chorob, která trápí lidstvo a dokonce i odpovídající recepty na jejich vyléčení.

Právě v této souvislosti bychom mohli adresovat snad nejdůležitější návrh účastníkům pražského mírového setkání: aby se povznegli nad politickou filosofií, která spojuje potřebu elementárního konsensu s formulí o nedotknutelnosti poválečného územně politického statu quo. Je to úskočná formule, která dokáže i z nejhrubší netolerance udělat první "mírovou" ctnost, protože spojuje věci, které spojit nelze. Sugeruje, že požadavek každé zásadnější politické změny v naší části Evropy ohrožuje územní uspořádání Evropy, a je tedy výzvou k válce. Nevím o žádném skutečném stoupejci mírového hnutí, který by tleskal spolkovému ministrovi vnitra F.Zimmermannovi za jeho lednová vyjádření, ale je známo, že mu netleskala i významná část protivníků tohoto hnutí. Bylo by na čase skoncovat s praxí, která napřed umrtvuje živý nerv dialogu o míru a demokracii a potom zve ke kulatému stolu k dialogu o odzbrojení a míru.

Tato praxe se ospravedlňuje zákony a ústavními principy, i mezinárodně právními zásadami. Zvláště principem nevměšování do vnitřních záležitostí jiných států. Ale děje se to tak, že Vám musím dát za pravdu, když píšete, že musíme ignorovat zákazy a omezení, jež nám ukládají státy. Z právních norem a pojmů dělají zcela nezpůsobilá pravidla civilizovaného života. Na podzim minulého roku jsem toto téma rozebíral v dopise Jean Jacques Mariemu. Týkal se našich politických vězňů a souvislosti zde zůstávají aktuální. Polští političtí vězňi vtiskují této aktualnosti nový rozměr. Klade zvlášť nepříjemnou otázku představitelům liberálně reformního myšlení /nejen v komunistických stranách, ale i v táboře sociálně demokratickém a buržoasním/, kteří se zasazují o mír a odzbrojení a přitom se oddávají zcela zvláštnímu právnímu nihilismu ve snaze vytvořit společný diplomatický a politický jazyk. Samozřejmě, že se to děje ve jménu dobré vůle uchránit nás toho nejhoršího, ale je to skluzavka, po níž se ženeme do černé díry.

Novodemokratický obrat se může opřít jen o nedvojznačný jazyk respektující tradiční hodnoty evropské politické kultury. Jsme sice svědky velkého zmatení jazyků, pokud jde o principy demokracie, ale ústavy všech evropských zemí, rovněž těch, jež se nazývají socialistické, zakotvují princip, že zdrojem moci je lid. To není jen právní pojem a formule. Politická vůle lidu je prázdný pojem jen pro manipulátory. Pro demokraty je dějinným ohniskem, v němž se tvoří nové a nové možnosti přechodu k novému typu civilizačního rozvoje.

Hovořím-li už o takovém rozvoji, zdá se mně vhodné odlišit jej od takzvaného euroneutralismu. Ve Vaší vizi sjednocené a mírové Evropy vidím jakýsi jeho náznak /hovoříte rovněž o neutrální Evropě/. Ale orientace na neutralitu západní /a střední?/ Evropy ve vztahu k oběma soupeřícím supervelmocem oba obry od sebe neodtrhne. Demokratické přetvoření Evropy je možné jen v rámci plánu, který mění strategický půdorys celého světa, a tedy i postavení obou supervelmocí v něm /a mění ovšem i jednu každou z nich/. Nehoruji pro plán, jenž by byl odvozen z utopické vize světové vlády spravující svobodné a jednotné lidstvo /čímž vůbec nechci říci, že zavrhuji prapůvodní křesťanskou ideu univerzalizmu, ideu, kterou novověku zprostředkovalo osvícenectví a jejímž dědicem se stalo so-

cialistické hnutí/. Postupná integrace Evropy stále hlubším a všeobšáhlejším procesem demokratického a samosprávného vývoje "dovnitř i navenek" má šanci jen v tom případě, získá-li vlivné spojení jak v táboře obou supervelmocí, tak ve třetím světě, Čínu nevyjímaje. A to předpokládá držet se "při zemi": vycházet z reálných poměrů panujících ve světě a z reálného postavení našeho zemědělu v něm.

Jsem přesvědčen, že pro takový "konečný" cíl jsou dány dějinné předpoklady. Námitka, že je to pochod příliš dlouhý a s nejasnými výsledky, neplatí. Tento pochod jsme už totiž nastoupili. Jsme cestáři, kteří štěrkují jeho trasu. Musíme však lépe vidět její cíl.

Obracím nyní Vaší pozornost k cílům méně vzdáleným. Napsal jste, že myšlenka komunismu je rozpornější než se zdá: obsahuje "totalitní" a demokratické prvky ve vzájemném napětí. Uvozky u slova "totalitní" jsou Vaše /je-li překlad správný/. Mnohý náš čtenář by je asi raději dosadil u slova "demokratický"; pokud ovšem Vaši tezi z těch či oněch motivů zcela neodmítne. Odmítnout ji lze ze dvou protichůdných stran. Pro novokonzervativce nemůže mít lidskou tvář žádný komunismus; ani eurokomunismus. Generál Jaruzelski dodal jen další argument pro toto hledisko: "lidská tvář" komunismu je maska, za kterou se šklebí ztělesnění zla - Satan. A pak tu ovšem jsou reformní komunisté. Těm schází kritická sebereflexe /a kritická reflexe vůbec - proto také jsou "jen" reformními komunisty/. Nechápu celou pozornost specifického ideově politického útvaru, jenž sami reprezentují a jenž ovládá politickou scénu v naší části Evropy v postalinské éře.

Právě tento bod chci rozvést. V předvečer pražského zasedání to má zvláštní význam. Reformní komunismus je totiž založen na hlubokém kompromisu s konzervativně byrokratickou praxí onoho /"stalinského"/ typu, jejíž nositele charakterizuje organický odpor k demokratické kontrole, a tudíž i nepřátelství k samosprávně demokratickému myšlení. Zpátečnická praxe prodělává stále zřejmější krizi. V krizi je i kompromisní vztah určitého typu k ní. Těžiště kompromisu se mění. Vyhraňuje se opět tendence a směry méně kompromisní - liberálnější a reformnější. Boj mezi různými frakcemi se zostřuje.

Rozvádím toto téma proto, abych objasnil klima panující v našem politickém životě. Zvláště po osmašedesátém roce je nedůvěra budovat jakékoli dialogové či partnerské vztahy k reformním komunistům neobyčejně zakořeněna a v důsledku každodenního ponižování občana jako občana /dovoláváte se v té věci Václava Havla/ skutečně silně nabita emocemi. Represivní praxe ve vztahu k pohelským občanským iniciativám ji ještě prohloubila a válečný stav v Poľaku míru dovršil. Mieczyslaw F. Rakowski mluvil ještě na jaře 1981 o aroganci moci a na konci minulého roku mluvil o tom, že politický pracovník - tedy "Solidarita" - nemá ještě zlomený vaz! Ale komu vlastně chce lámat páteř, uznává-li, že zdroj krize je ve společenském protestu, jenž měl a má nejsilnější oporu ve velkopřemyslovém dělnictvu? Jistě znáte anekdotu, v níž se polským komunistům hledajícím radu u Lenina doporučuje: Ozbrojte dělníky!

M.F. Rakowski je sám napadán pro kompromisní /nikoli ovšem ve vztahu k byrokratické praxi, ale ve vztahu k jejím kritikům/, ale spolu s mnoha jinými komunisty stále ještě za sebou vleče železnou kouli antidemokratických tradic. Náš Vasil Biľak nemá pověst reformního komunisty /zmiňujete se o něm/, ale na právě skončené berlínské konferenci k uctění památky Karla Marxe prohlásil jménem své strany, že za Marxova života bylo nejdůležitější sjednocovat dělnickou třídu, kdežto dnes, v době, kdy je ohrožena sama existence lidstva, "nabývá úsilí o jednotu nové kvality", a proto: Lidé dobré vůle, spojte se k záchraně civilizace!

Nebudu zde diskutovat o tom, jestli je dnes méně důležité sjednocovat dělnickou třídu... Omezím se na poznámku, že citované heslo je dobré. Zní dokonce líp než celý název Světového shromáždění za mír a život, proti jaderné válce /za jaký život a jen proti jaderné válce?/. A budu se ptát: jsou vládnoucí komunisté oslovitelní lidmi dobré vůle ve vlastní zemi? Doplnuji: lidmi dobré vůle, kteří nesouhlasí s jejich politikou, ale mají politickou vůli vést s nimi dialog... Koncem března řekl v polském Sejmu jeden z poslanců /Romuald Bukowski/, že se sice proklamuje dialog, ale vede se dál monolog; že nepopíratelnou a všeobecně uznávanou pluralitu spo-

lečnosti je nutno fakticky uznat tím, že se vytvoří základna pro spolupráci všech - že se v rámci socialistické demokracie musí najít formule v podobě ideje kulatého stolu, k němuž mají přístup všechna formální i neformální seskupení společnosti.

Bukowski je jen jeden z mnoha poslanců a není člen strany. A promluvil v "krizovém" Polsku. Přesto, anebo právě proto chci na něj navázat svým credem: do zavřených dveří je třeba bušit právě proto, že jsou zavřené, tvrdé desky je třeba trpělivě provrtávat právě proto, že to jde pomalu, strategie dialogu se všemi potencionálními účastníky celoevropské diskuse je jediná cesta, jak izolovat nepoučitelné protivníky jakéhokoli dialogu - zaryté představitele arogantní moci. Nesouhlasím s heslem, které se objevuje i u nás, že je nutno přejít od neplodné orientace na dialog s vládou k orientaci na její izolaci, a že je nutné uchýlit se do podzemí, skoncovat s "legalismem".

Vpředvečer pražského mírového shromáždění musím myslet na to, že právě před sedmi lety, v době, kdy se ohlašovaly první příznaky nové polské krize, končilo v Berlíně jednání evropských komunistických stran: dovolávalo se přímo pedanticky všech helsinských zásad, požadovalo respektování lidských práv a svobod, včetně svobody myšlení, svědomí, náboženství, a přesvědčení, široce se rozepisovalo o boji za mír na Západě, ale ani slovem se nezmiňovalo o vnitřních problémech naší části Evropy. Nebylo to přáním všech účastníků, ale představitelé kompromisu s byrokratickou praxí prosadili svou. A ptám se: musí mít vrch i na pražském shromáždění? A odpovídám: proč by se demokraté na tomto shromáždění neměli pokusit prolomit bariéru, kterou před sedmi lety neprolomili demokratičtější smýšlející komunisté? O ty, kdož nesdílejí názor, že se zúčastní komunistické hry, ale chtějí se v dobré víře, že slouží míru vyhnout "konfliktním" tématům, je třeba bojovat. Celá velká pohelsinská zkušenost představuje jeden mocný argument proti liberálně pacifistickým postojům a pro demokratické mírové hnutí. Pacifistům se předhazuje, že jsou /pro komunisty/ "užiteční idioti". Může to tak být. Ale mohou být /a jistěže většinou jsou/ i revolučními demokraty, kteří radikalizují liberálně reformní komunisty prostoupené strachem z radikálních dělníků.

S komunisty je možno diskutovat na základě mimořádně významného dokumentu: na podkladě textu pražské deklarace čten-
ských zemí Varšavské smlouvy. Vrcholí návrhem uzavřít smlouvu
o nepoužití vojenské síly a o zachování mírových vztahů. Z
edtaživého pozorovatelského hlediska by se dalo říci: smutný
epilog Helsinsk, který se tváří jako nový počátek. Čtěme jej
však praktičtěji. Návrh na uzavření paktu o neutočení svého
druhu je možno chápat jako úvod odstupňovaného projektu, jehož
cílem je rozpustění vojenskopolitických bloků. Návrh se odůvod-
ňuje tím, že vyhrocená situace nedovoluje na rozpustění blo-
ků čekat...

Buďte. Najde tedy o to, odkládat rozpustění bloků do ne-
dohledna, nýbrž je přiblížit. Ve světle pohelsinského vývoje
může mít tento záměr smysl a úspěch jen za předpokladu, že se
přistoupí k pravému politickému dialogu v naší části Evropy;
a že se této potřebě vtiskne co nejkonkrétnější a co nejzá-
vaznější podoba. Právě v tomto ohledu platí nejvíc, že vyhrocená
situace nedovoluje čekat!

J a k k tomuto úkolu přistoupit, to je v kompetenci
příslušných vlád. Ale princip sám má smluvní oporu v Závěreč-
ném helsinském aktu. Pro jeho respektování mluví zdravý rozum.
Prvním krokem k rozpustění vojenskopolitických bloků má být
likvidace jejich vojenských organizací. Pražská deklarace ten-
to starý známý návrh opakuje. Likvidovat vojenské organizace
/ve smilitarizované Evropě/! To je sen... Ale zce střízlivě
vzato to přece znamená, že ve střední Evropě nebudou žádné
cizí vojska - ani sovětská. Ale pak nemůže vypadat tak, jak
vypadá dnes. Symbol osmašedesátého roku se tyčí tak vysoko,
že jej nelze přehlédnout ani po polských událostech. To chá-
pe každé politické dítě. Demokratičtější střední Evropa vyža-
duje co nejdříve skoncovat s pronásledováním nezdávných po-
helsinských iniciativ. Ale zřeknout se represe znamená uva-
žovat o nové politice ve vztahu k potlačované skupině. Jinak
by vzniklo nové politické vakuum a s ním i další nezvládnut-
elná krize, která vrhá vývoj zpět. A navíc se problém netý-
ká a nemůže týkat jen střední Evropy...

Pražská deklarace hlásá, že socialismus zajišťuje "i"
trvalý rozvoj demokracie. A chce se tím říci, že o demokracii

v naší části Evropy je trvale postaráno. Mezi perspektivou rozpuštění bloků a rozvojem politické demokracie však existuje zvláštní souvztažnost, která nemůže být "uchopena" daným přístupem k otázce demokracie. Evropa bez vojenskopolitických bloků je vlastně /přinejmenším/ polosjednocená Evropa. Rozpustit bloky skutečně znamená radikální obrat ke sjednocené Evropě, i když to nemusí znamenat obrat celý. Lze si ovšem představit, že tři kroky /smlouva o neútočení, likvidace vojenských organizací a rozpuštění celých bloků včetně jejich organizací politických/ vyžadují celou řadu dalších mezistupňů a prvků mezinárodně politické povahy, jež by do sebe zapadaly, ale celý tento projekt je závislý na tom, jak se bude rozvíjet "celoevropský dialog" uvnitř naší části Evropy. Hlavní v žádném případě není odzbrojovací plán, byť by i byl sebepropagovanější a sebedůmyslnější. Bez jistých politických demokratizačních předpokladů zůstane mrtvou věcí. Détente nebude přerůstat v rozpuštění vojenskopolitických bloků, nebudeli se rozvíjet politický dialog, jenž bude "přerůstat" v nový politický blok.

Zmínil jsem se o dopise Jean Jacques Mariemu. Poslal jsem jej rovněž naším státním orgánům /přesněji, panu kapitánovi, jenž se mnou vedl to, co nazývám "policejním dialogem"/. Zároveň jsem obšírně vyložil své stanovisko v otázce skutečného politického dialogu a přitom jsem zdůranil účelnost a nutnost zformovat demokraticko-socialistický politický blok, jenž by soustřeďoval všechny dialogové politické síly společnosti; jenž by byl jakýmsi stálým kulatým stolem v tom smyslu, jak o něm mluvil začátkem jara v polském Sejmu poslanec Bukowski.

Reálnost tohoto projektu záleží v tom, že respektuje legitimní zájem všech oficiálních politických seskupení v naší části Evropy zachovat kontinuitu s pozitivními výsledky poválečného vývoje a stejně legitimní zájem společnosti /vyjadřovaný z různých stran a různým způsobem/ překonat to, co se právem chápe jako brzda demokratického vývoje. Politický konflikt v Polsku vystupuje jako konflikt mezi orientacemi na demokratickou a socialistickou obnovu. Tento konflikt nelze sprovodit ze světa frází, že socialismus zajišťuje "i" rozvoj demokracie. Problém tkví mnohem hlouběji. O lečems by nás po-

učily dopisy J.V. Stalina adresované koncem války W.Churchillovi a F. Rooseveltovi.

Tak se ke konci dostáváme k velkému tématu "Jalty". Víte velice dobře, jak je kontraverzní. A já je zde nemíním zkoumat. Omezím se na známý výrok prezidenta Mitteranda z doby bezprostředně po polském prosinci: "Všechno, co by nám dovolilo překonat Jaltu, by bylo dobré, ovšem za předpokladu, že nebudeme zaměňovat přání za realitu."

V Praze půjde i nepůjde o "Jaltu". Podle toho, jak se to vezme. Zůstaneme-li u realit, pak se nabízí úvaha, že pražská vláda sice odmítá dialog s Chartou 77, ale neodmítá dialog s jistými složkami mírového hnutí, které dialog s Chartou vedou nebo vést mohou. Realitou je jakýsi neúplný dialog. Naším společným přáním je změnit jej v dialog úplný neboli v prvek plnokrevného celoevropského dialogu.

Na pražském shromáždění bude dost lidí, kteří budou o tom moci přemýšlet z hlediska těch, kdo jsou "nahore" /jame-li my dole/. Nemusí to být jen komunisté, ale věci prospěje, budou-li to i oni. A právě jim je třeba položit otázku: Je heslo "Lidé dobré vůle, spojte se k záchraně civilizace!" výrazem skutečného poznání, že staré úsilí o jednotu nabývá nové kvality? Je to poznání, které se vyrovnává s horou nových zkušeností? Nebo je to liberální fráze, taktický manévr, vějička určená pacifistům? Je-li to poznání jen poněkud nové, jaké důsledky to má pro pochopení nově a demokraticky, nebo aspoň demokratičtěji, přistoupit k řešení známých konfliktů s obhajobou lidských práv v Československu i k řadě dalších méně zjevných otázek jednoty československého lidu /ba i komunistů samých, neboť mnozí jsou v opozici/.

Těm, kdo budou prostě uhýbat k tvrzení, že otázka "izolovaných jedinců či skupinek" není politický problém, lze připomenout polskou lekci /nestačí-li stará československá/. Ale především je jim třeba říci: navrhnout Smlouvu o nepoužití zbraní a zachování mírových vztahů a zároveň odmítat rozvíjení mírových vztahů a dialogu s vlastními lidmi, a dokonce je posílat do vězení pro jiné názory, znamená navrhnout k podpisu bezcenný papír. Existuje Helsinský závěrečný akt. Je na čase vážně přemýšlet o příčinách neustálého vyhrocování situace. Nebudou-li správně pojmenovány a odstraňovány, nezmůže navrhovaná Smlouva vůbec nic.

Milý Edward Thompson, byl bych nerad, kdyby měl vzniknout dojem, že hlavní odpovědnost za to, co se děje u nás, chci přenést na někoho jiného. Usiluji právě o to, aby se taková otázka vůbec nemohla klást; aby měla naše činnost do té míry společné předpoklady, že se z nich praktické závěry samy nabízejí.

Vycházím z toho, že stará politika détente je v krizi a nebyla nahrazena jasnou novou demokratickou mírovou politikou. Před pěti lety zvažovala Carola Sternová /ve čtvrtletníku, jež vydává spolu s H. Bölle a G. Grasse/ možnosti boje za lidská práva ve vztahu k boji za mír. Svou stat' věnovala příznačně Willy Brandtovi. Čestně zápasila s dilematem, jak zachránit starou politiku uvolňování a neselhat v boji za občanská práva a svobody. Zamýšlela se nad tím, proč ztratila na vnitřní síle kampaň prezidenta Cartera za lidská práva. Shledala, že boj za lidská práva je dlouhodobým cílem, kaežto krátkodobě vystupují do popředí otázky humanitární: pomoc obětem porušování lidských práv, úsilí ulehčit osud těm, kdož trpí. Protože boj za lidská práva v celé jejich šíři se dotýká samé podstaty mocenských politických systémů v naší části Evropy, a konflikty, které tak vznikají, působí proti uvolňování napětí...

Ve stejné době se u nás diskutovalo o perspektivách Charty 77. Božena Komárková tenkrát napsala, že boj tak těžký jako je náš se nedá vést ze středních poloh oportunitity a účelovosti, že potřebuje zázemí, z něhož vedl svůj boj Jan Patočka, když po sobě zanechal jaké své poslední slovo výzvu, že existují hodnoty, pro které stojí za to trpět. Božena Komárková čelila snahám jít cestou menšího odporu. Ale je v ní ještě něco navíc; hluboké pochopení povahy krize naší civilizace. Její výzva nelekat se obětí v boji o pravé hodnoty navazuje na organické hodnoty "evropského lidství".

Jistě tušíte, k čemu směřuji: Solidarita s námi nemůže být jen solidaritou s lidmi, kteří jsou obětí boje s určitými poměry. Nesmí být jen humanitárně motivovanou solidaritou. Samozřejmě i taková solidarita má význam a zasluhuje hlubokou úctu. Ale to nestačí. Carola Sternová napsala v závěru své studie, že strategie boje za lidská práva se bude muset změnit, změní-li se dějinná situace a její perspektivy. Nuže, to se

stalo. Dějinná situace se změnila definitivně. Jedním z nových fenoménů je i vznik vlivného nezávislého mírového hnutí. Vyvstala před námi v celé své významnosti výzva vypracovat společnou a ucelenou strategii demokratické přeměny Evropy.

Jsem vděčný za velký krok, který jste v tomto směru se svými přáteli udělal.

Váš

Jaroslav Š a b a t a
Křížkovského 43
603 00 Brno

Duben 1983

Kontrola a nový člověk

Konference, kongresy, demonstrace, prohlášení, odmítání těch prohlášení, návrhy, jejich zamítání, papírování bez míry - vše za mír. Také proti odzbrojení. Nevím, zda a jak to spolu souvisí. Nejsem politikem války ani generálem míru. Jsem jenom pouhý občan a obyvatel této planety, které čtyřicet let hrozí mír a válka. Připadá mi to už jako tanec smrti - a při tom jako pouhému lidskému stvoření je mi jedno, zda zahynu tou či onou raketou. A přece jen věřím, zoufale věřím, že lidé dojdou k pevnému závěru, že největší nesmysl, který na sebe lidé vymyslili, je válka. Věřím, už zoufale věřím, že všichni jako jeden muž řeknou: nechceme válku, nepůjdeme do války. Věřím, že nebude panovat stará zásada, si vis bellum, para pacem - chceš-li válku, připravuj mír. Věřím, že kola průmyslu, která zbrojením oddalují problém nezaměstnanosti, se obrátí jiným směrem. Tomu všemu věřím víc než v šílenství.

Ale nechci, aby tato víra byla naivní, nečinná. Protože však všechna jednání o odzbrojení a mír nemají účinek, myslím, že se jedná na špatné rovině. Jsem pro úsilovná jednání, demonstrace, kongresy a konference na všech úrovních - za k o n - t r o l u . Kdo se kontroly bojí, hraje špinavou hru. Kdo ji nechce, tomu věřit nemohu. Jestli se vám to nezdá, najděte jiný prostředek, ale účinný.

A druhý, ještě důležitější prostředek - vlastně víc: cíl ! Výchova n o v é h o č l o v ě k a , nového myšlení, nového cítění. Kde je hrubost a sobectví, kde není smysl pro čest a oběť, kde vládne teror osobní, skupinový, státní, mezinárodní - tam není žádná naděje na mír. Tam sedí žába přímo na prameni vod a otravuje. Takoví lidé mír nevybudují. Odtud začíná psychoza násilí, teroru a války. Absolutně neslouží míru, kdo napadá druhého pro jeho názory, kdo likviduje náboženskou víru, kdo pronásleduje jiné administrativními, policejními a soudními prostředky. Připravují velký válečný potenciál, kdo živí nenávist, pomluvu a lež, kdo se neštítí žádného prostředku. Tento typ lidí je přímo i nepřímo vychováván. Kultura, etika,

náboženství jsou silnější zbraní než nukleární zbraně hromadného ničení. Na to se miliardy nevydávají, odborní poradci neplatí.

Jsem tedy pro kontrolu zla a rozvíjení nového typu člověka, nového myšlení, nové kultury srdce.

Praha, květen 1983

Josef Zvěřina

Reverend Billy Graham

U S A

Praha 16.11.1982

Drahý bratře,

Čtu v Rudém právu z 5.11.tr., že si navždy budete pamatovat dny, které jste v Československu strávil. Těším se, že toto Vaše prohlášení je příslibem trvalého zájmu o dění v ČSSR a další spolupráce s křesťany v naší zemi.

Nepatřím k těm, kteří Vaše veřejná vystoupení i celkový dopad Vaší návštěvy v Československu hodnotí bezesbýtku negativně; právě proto si dovoluji zaslat Vám několik připomínek.

Z prohlášení, že Vaše dojmy předčily očekávání, vyvozují, že jste v leččems musel korigovat své představy. Nedivím se; díky překážkám v komunikaci i z důvodů hůře postižitelných se šíří po světě /i u nás/ všelijaké předsudky, např. ten, že situaci křesťanů v ČSSR lze vystihnout černobílým schématem "utlačovatelský komunistický režim proti utlačovaným církvím". Vždycky jsem se snažil v dosahu své působnosti rozptýlovat toto manichejské vidění věcí, které jednoduše zbavuje křesťany viny tím, že ji hází na druhé. Na nemocech naší společnosti mají křesťané /opovažují se považovat za křesťana/ svůj podíl. Příklad:

Minulý týden se mě pracovníci čs. bezpečnosti dotazovali, kdo mi dal vstupenku na bohoslužebné shromáždění v chrámu u Salvátora, kde jste kázal /mimochoďem: účastnit tohoto shromáždění jsem se nakonec nemohl, pracovní povinnosti v kotelně, kde po odejmutí státního souhlasu k výkonu duchovenské činnosti již deset let působím jako topič, mi to nedovolily/. Odmítl jsem na otázku odpovědět a sdělil důvod: Ve svých konstitutivních dokumentech má českobratrská církev evangelická i Čtyři pražské artikuly z r. 1419, z nichž první požaduje, aby "slovo Boží po království Českém svobodně a bez překážky od křesťanských kněží bylo zvěstováno a kázáno". Pokud vím, bylo to v historii českobratrské církve evangelické poprvé, co se v evangelickém chrámu konaly bohoslužby jen pro zvané, na zvláštní vstupenky. Tato skutečnost mě hluboce pobuřuje, neboť protiřečí základnímu určení evangelia, jež chce být kázáno všemu stvoření. Odpovědi na otázku, kdo mi dal na bohoslužby vstupenku, bych se podílel na znetvoření evangelia. Pracovníci bezpečnosti dále nenaléhali, sdělili mi pouze, že toto opatření podnikla církev sama.

Musel jsem jim dát za pravdu. Kdyby se církev v této věci vzepřela, nikdo ji ke shromáždění na vstupenky nemohl donutit. Ať to bylo za jakýchkoli okolností a za jakýmkoli účelem, přivolila církev k něčemu, k čemu přivolit neměla právo. V tomto ohledu chápu a sdílím rozpaky mnohých nad Vaším podílem na této závažné a nebezpečný precedens vytvářející skutečnosti. Zkrátka ne za vše neblahé v této zemi i po všem světě jsou zodpovědní komunisté.

Mnohokrát za své návštěvy jste se dotkl mírové problematiky i svého aktivního zapojení v mírovém hnutí. Tato otázka je pro československé křesťany jedním z velmi citlivých bodů, jednak díky specifické historické zkušenosti Čechů a Slováků, jednak díky tomu, že k čemukoli použitelná mírová rétorika se pro řadu církevních funkcionářů u nás i jinde stala zaklínadlem, jehož vhodným uplatněním lze vyčarovat i jinak nedostupná povolení k příjemnému cestování napříč kontinenty. Nepatřím k těm, kterým tento fakt znechutil docela jakékoli mluvení o míru. Naopak byl bych rád, kdybychom ve věci míru mohli navázat účinnou spoluprací.

Snad jako úvod k dialogu přijmete malé zamyšlení nad slovním spojením "boj za mír", které se objevilo i v referátech sdělovacích prostředků o Vašich výročí.

Každý boj, není-li jen výbuchem vášně, má svůj záměr: buď zachování toho, co je, nebo dosažení toho, co není. Vždycky však jde o záměr lidský. Tak i onen mír, který je záměrem boje, je nutně mírem lidským. Tento mír - jako žádná lidská skutečnost - není pro křesťana absolutní hodnotou; křesťan ví, že vše lidské je dvojznačné. Relativní hodnotu míru ozřejmuje i zkušenost, že někdy úcta k životu, láska k bližnímu či přímo alternativa "Kristus nebo Džingischán" velí zřící se zachování stávajícího míru. Příklad :

Slova Boženy Komárkové, napsaná záhy po jejím návratu z nacistických kriminálů, nás učí, co je to odpuštění: "Měli bychom pokleknout vedle těch, kteří nás sužovali. Měli bychom společně s nimi vyznávat nelásku svého srdce. Je naším úkolem před Bohem státí se znovu jejich bratry". Tato křesťanka v témže článku neméně pevně vyznává: "My jsme si přáli této války, poněvadž jsme už před ní poznali něco ještě strašnějšího. Přáli jsme si jí od té chvíle, kdy jsme věděli, že je nevyhnutelná. Z Norimberka byla vržena světu první výzva, když byla lidskost potupe-

na protižidovskými zákony... Chtěli jsme se bít za lidskou čest. Také naše věc byla věcí všeho lidstva, poněvadž byla věcí lid- skosti. Svět nás vyzval položit zbraně, aby byl zachráněn mír. Učinili jsme tak s pocitem hanby za celý svět - čekali jsme válku".

Avšak i mír, který neznamená zachování nespravedlností, křivd, ne-li krutostí a zvěrstev, mír neposkvrněný lidskou špatností, totiž mír toužený, jaký ještě nenastal, cíl tužeb národů i vel- kých bojovníků za mír, je ošidný. I ty vrcholně ušlechtilé, vznešené a krásné tužby jsou tužbami lidského srdce. A my víme, že "nejlativější jest srdce nade všecko a nejprevrácenější. Kdo vyrozumí jemu?" /Jer.17,9/. Tužby lidského srdce se rády stávají "tím nejdůležitější", vznešené ideály se snadno a nepo- zorovaně zvrhávají v idoly. A víme i z čerstvých zkušeností 20. století, že je velmi těžké rozpoznat chvíli, kdy se vznešená lidská věc mění ve svůj vrub a kdy obětavé úsilí o její dosažení se převrací v obětavé úsilí o modloslužbu.

Mír, o který lze bojovat, je lidská skutečnost; o jeho zacho- vání je vskutku někdy třeba bojovat; jindy je třeba bojovat pro- ti míru /a oboje znamená často i nutnost porušovat kategorické Boží "nezabiješ!", přičemž odmítnout porušit přikázání může zna- menat porušit totéž přikázání několikanásobně/ a nemít přitom záruku, že záměr boje nezmění či už nezměnil své předznamenání. Však už samo slovní spojení "boj za mír" upomíná na onu podivnou stránku hříšné lidské existence, vystiženou apoštolem Pavlem: "Nebo nečiním toho dobrého, což ochci, ale činím to zlé, čehož nechci" /Řím.7,19/; třeba upřímně chceme mír a usilujeme o něj. Ale jak o něj bojujeme, už svým bojem o mír jej rušíme a mír, kterýž chceme, se mění v boj, kterýž nechceme.

Kromě dvojznačného lidského míru, pro který i proti kterému máme bojovat, poněmž máme toužit i před ním varovat, je tu mír Boží. Mír jednoznačný a nepochybný. Mír, který vybojovat nemůže- me - neboť už je vybojován. Vždyť Bůh pokoje "smířil sebou všecko, v pokoj uvedě skrze krev" kříže jeho" /Kol.1,20/. O tento mír nebojujeme, nýbrž prosíme, tento mír se nám zvěstuje a dává. Není záměrem našich bojů, předmětem našich snah. Je darem, kte- rý lze přijmout, zaplnit jím srdce, proměňovat jím život, pro- dlužovat jej do hlav i rukou, do mezilidských vztahů, do spole- čenského života, bohda i do mezinárodní politiky a zápasů o lid- ský mír. Evangelium neblahoslaví bojovníky za mír, nýbrž činitele

pokoje /Mt. 5,9/.

Dovolte, abych své úvahy a snad i mírový program řady československých křesťanů i mimokřesťanů shrnul do citátu z českého myslitele Emanuela Rádl, který porozuměl evangeliu pokoje a nadto ještě daleko před II. světovou válkou osvědčil ducha pro-rockého: "Dívám se ne bez sympatií na pacifisty: proč jsou jejich spolky - až příliš četné - tak málo respektovány skutečným během událostí? Jednou z velikých jejich vad jest, že bojují jen abstraktně proti válce mezi státy a tváří se, jako by dovedli tuto katastrofu zakřiknouti nějakou brožurou nebo nějakým sjezdem dobromyslných pracovníků. Války se však ponenáhlu rodí z falešné ideologie; občanstvo je už dávno mobilizováno pro válku uvnitř státu, kdy se ještě za hranicemi prohlašují nejmirumilovnější hesla. Mirumilovnost může se osvědčit úspěšně na prvním místě jen mezi občanstvem státu; buďme proti vnitřním válkám, proti dělání vnitřních nepřátel a lehce dovedeme býti proti válce mezi státy".

Těším se, že Va nebo někdo z Vašich spolupracovníků naváže te styky s těmi bratřími v ČSSR, kterým otázka míru leží na srdci.

S bratrským pozdravem

Miloš Rejchrt, duchovní

českobratrské církve evangelické

Vršní 60, 182 00 Praha 8

Na vědomí: Synodní rada českobratrské církve evangelické, Praha
Ústředí Bratrské jednoty baptistů, Praha
Křest. mírová konference, Praha
prof. Božena Komárková, Brno
mluvčí Charty 77, Praha

"M O T Á K" z vězení

My, političtí vězni z věznice Plzeň - Bory se obracíme na Světové shromáždění za mír a život proti jaderné válce, neboť otázky míru na naší planetě považujeme za vlastní. Mír je ústřední myšlenkou současnosti. Ohroženo je nejenom lidstvo jako takové, ale každý jednotlivec. Vláda, která nezajistí všem občanům své země klid a mír nikdy nemůže své úsilí myslet upřímně.

V naší vlasti se často hovoří o nutnosti zachování míru na celém světě. Na druhé straně je však státní mocí vězněno bez ostychu mnoho lidí pro projevy svého občanského, politického nebo náboženského přesvědčení, pro šíření významných kulturních děl i pro aktivitu v občansky iniciativních hnutích, která usilují o dodržování základních lidských práv.

Právě nyní - ve vězení - nejvíce pociťujeme na vlastní kůži důsledky nedodržování základních lidských práv. Nelze o míru pro celý svět mluvit, a přitom jednotlivým bezbranným lidem brát svobodu. Postiženy jsou i naše rodiny a příbuzní. Jediný důvod, pro který jsme vězněni, je naše snaha o to, aby byla respektována lidská práva v naší zemi.

Protože mír chápeme jako souhrn základních práv člověka, obracíme se na Vás, abyste měli stále na mysli vzájemnou podmíněnost osudů všech politických vězňů na celém světě a světového míru.

Bez míru mezi lidmi nikdy nebude mír mezi národy.

V Plzni, 22.května 1983

Zbyněk Čeřovský

Zan Litomiský

František Lízna

Lubomír Bažant

Petr Pospíchal

Marek Šimon

Josef Průša

Jiří Devátý

O b s a h

	str.
Světovému shromáždění	
"Za mír a život proti jaderné válce"	I
Dokumenty Charty 77 k míru	1
Prof.Dr.Jiří Hájek,DrSc: Charta 77 a současné mírové hnutí	11
Ladislav Hejdánek: CO vlastně chceme, když chceme mír ?	16
J.S. Trojan : Příspěvek k diskusi o míru	26
Milan Šimečka: Válka je vůl	52
Miloš Rejchrt: Kázání	67
Jiří Dienstbier: 2.konferenci za evropské jaderné odzbrojení Berlín, květen 1983	73
Radim Palouš: Abychom si lépe rozuměli	78
Jaroslav Šabata: Dopis:- Vážený Edwarde Thompsone	85
Josef Zvěřina: Kontrola a nový člověk	108
Miloš Rejchrt: Dopis: Reverend Billy Graham,USA	110
Moták z vězení	114

O autorech

Prof. Dr. Jiří HÁJEK, DrSc., nar. 6.6.1913

Studoval na právnické fakultě, r.1937 obhájí doktorát. Za účast v odvoji strávil téměř celou válku v koncentracích. Před válkou sociální demokrat, po válce patří křilevici, je poslancem Národního shromáždění. Po splnutí strany s komunisty se stává členem ÚV KSČ. V padesátých letech přednáší na Karlově universitě politiku a ekonomii a publikuje řadu učebnic a studií. V r.1952-54 je předsedou výboru pro zahraniční záležitosti Nár.shromáždění, 1955-58 velvyslancem ve Velké Británii, 1958-62 náměstkem ministra zahraničí. 1962-65 je velvyslancem a vedoucím čs.mise při OSN. V letech 1965-68 ministrem školství a v roce 1968 ministrem zahraničí a znovu členem ÚV strany. Po srpnu 1968 je zbaven funkce a vyloučen z KSČ, krátce je vědeckým pracovníkem v Akademii věd. V roce 1972 odchází do nuceného důchodu, 1976 je zbaven členství v Akademii. V roce 1977 je jedním z první trojice mluvčích Charty 77 a po smrti prof.Patočky a zatčení Václava Havla přes půl roku mluvčím jediným. V té době publikoval studii "Lidská práva, koexistence a socialismus". V roce 1979 po zatčení mluvčích Jiřího Dienstbiera a Václava Bendy se stává mluvčím Charty 77 podruhé. Publikuje též řadu článků a studií v zahraničních časopisech.

Dr. Ladislav HEJDÁNEK, nar. 10.5.1927

V roce 1952 absolvoval filosofickou fakultu University Karlovy. Jako nemarxista /křesťan/ nemohl pracovat v oboru. Pracuje jako kopáč, betonář, po absolvování základní vojenské služby jako externí korektor. V letech 1956-68 pracuje v dokumentaci vědeckého ústavu, v letech 1968-70 ve Filosofickém ústavu ČSAV /jako nemarxista v oddělení dialektického materialismu/. Po vyloučení pracoval jako noční hlídač, topič, nyní jako skladový evident. V r.1972 je odsouzen na devět měsíců, v roce 1973 amnestován. Na podzim roku 1977 se stává poprvé mluvčím Charty 77. V r.1979, po zatčení mluvčích Václava Ben-

dy a Jiřího Dienstbiera, mluvčím /spolu s J.Hájkem/ podruhé.. Před rokem 1968 publikoval v časopisech Vesmír, Plamen, Slovenské pohľady, Tvář, Literární noviny, Křesťanská revue, Communio viatorum a dalších. Byl spolueditorem Knižnic Váhy a Malá moderní encyklopedie. Od r.1970 vede neoficiální filosofický seminář. V letech 1977-80 píše "Dopisy přáteli" /první ročník vyšel italsky, jednotlivé dopisy anglicky, německy, holandsky/.

Dr.ing.Jakub Trojan, nar.13.5.1927

V roce 1946 začal studovat ekonomii, po studentských demonstracích byl vyloučen, vystudoval teologickou fakultu /1949-55/. Během studia /1950-53/ byl povolán na vojnu do speciálních jednotek pro politicky nespolehlivé. Poté farářem a vikářem v Kdlyní a Liběši. Doktorát teologie získává r.1970, studium ekonomie dokončil r.1971. Pracoval dlouhá léta v mírovém odboru při Svazu československého evangelického duchovenstva. V r.1974 byl zbaven státního souhlasu a začal pracovat jako ekonom. V roce 1977 podepsal Chartu 77, od r. 1979 je členem Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných /VONS/. Publikoval v Křesťanské revui, Kostnických jiskrách, Communio viatorum aj. V r.1980 v Kaiser-Verlag "Entfremdung und Nachfolge". Samizdatově vyšly studie: Ferdinand a druzí, Teologická sonatina o moci, Obrana politiky /též anglicky v International Journal of Politics/, Úvahy a rozhovory, "nezastupitelnost církve a Teologicko-politický traktát.

Milan ŠIMEČKA, nar.6.3.1930

Po studiích na filosofické fakultě v Brně, odešel na Slovensko; byl odborným asistentem na Komenského universitě v Bratislavě, později na Vysoké škole múzických umění, kde se habilitoval. V druhé polovině šedesátých let přednášel půl roku v Institutu pro evropské dějiny v Mohuči v NSR. V roce 1970 musel odejít z fakulty, pracuje jako dělník. Publikoval v časopisech: Kulturný život, Literární noviny, Reportér, Literární listy. Napsal knihy: Krize utopismu /1968/, Obnovení pořádku /1979.- Köln am.R./ . Počátkem května 1979 byl vzat do vazby v souvislosti

s případem "francouzského kamionu", a zhruba po roce byl bez soudu přepuštěn. V roce 1982 vydal samizdatově "Dopisy o povaze skutečnosti".

Miloš REICHTM nar. 19.10.1946

Studoval na Komenského evangelické bohoslovecké fakultě, absolvoval r.1970. V letech 1970-72 byl vikářem v České Lípě. Po ztrátě státního souhlasu v r.1972 pracuje jako topič. Od r. 1977 je signatářem Charty 77 a v r.1980 byl jejím mluvčím. Napsal řadu článků a kázání v církevních časopisech, je autorem několika církevních písní. Publikuje rovněž samizdatově, hojně překládá z francouzštiny - filosofické eseje i literární díla.

Jiří DIENSTBIER, nar.20.4.1937

V letech 1955-60 vystudoval filosofickou fakultu University Karlovy. Od roku 1959 do r.1967 pracoval v Československém rozhlasu jako redaktor, politický komentátor a zahraniční korespondent na Dálném Východě a v USA. V 70.letech byl zbaven možnosti veřejně vystupovat, pracoval jako dokumentátor. V roce 1977 podepsal Chartu 77, r.1978 se stal členem Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných /VONS/, v roce 1979 mluvčím Charty 77. V r.1979 byl spolu s dalšími odsouzen na 3 roky odnětí svobody. Po návratu z vězení v r.1982 byl dlouho bez zaměstnání nyní pracuje jako noční hlídač. V šedesátých letech psal do Literárních novin, Reportéra a dalších časopisů. V roce 1967 vydal knihu o Indonézii. Napsal tři divadelní hry.

Dr. Radim PALOÚŠ, nar. 6.11.1924

Doktorát filosofie na Karlově universitě obhájil v r.1948. Je žákem Jana Patočky. V roce 1957 absolvoval chemii na Vysoké škole pedagogické. Dizertační práce z filosofie výchovy "Škola moderního věku" byla sice vysázena, ale r.1969 byla rozmetána. Po podpisu Charty 77 byl v lednu 1977 propuštěn z Karlovy uni-

versity. V roce 1982 byl mluvčím Charty 77. Publikoval doma i v zahraničí přes sto prací v oborech analytické chemie, didaktiky chemie, vyučování technologie, především však ve filosofii výchovy. Samizdatově vydal v Petlici "Škola stáří" /německy v Henn Verlag 1979/. V edici Nové cesty myšlení "Kmotřenci" /1980/ a "K Bolzanovu významu" /1981/.

Jaroslav ŠABATA, nar. 2.11.1927

Vystudoval filosofickou fakultu University Jana Evangelisty Purkyně v Brně - obory filosofii a psychologii. Od roku 1953 působil jako asistent, později vedoucí katedry psychologie. Přednášel marxistickou filosofii, politickou a sociální psychologii. Současně byl politicky činný v duchu komunistické politiky, která vyústila v "Pražské jaro". 1968. V tomto roce zastával funkci krajského tajemníka jihomoravského krajského výboru KS. Byl zvolen členem ÚV na sjezdu ve Vysočanech a na zasedání 30. srpna zaujal nekompromisní stanovisko proti okupaci a moskevským protokolům. Poté byl z ústředního výboru vyloučen a v únoru 1969 byl vyloučen z KSČ. V prosinci 1969 odešel z fakulty a pracoval jako dělník až do listopadu 1971, kdy byl zatčen a odsouzen k šestiapůlletému vězení. V prosinci 1976 byl podmíněně propuštěn, v lednu 1977 podepsal Chartu 77. V dobnu 1978 se stal jejím mluvčím a v říjnu téhož roku byl znovu zatčen. Po propuštění v roce 1980 zastával opět funkci mluvčího Charty 77. Má zakázaný pobyt v Praze. Publikuje politické statě v samizdatu.

Dr. Josef ZVĚŘINA, nar. 3.5.1913

V letech 1932-38 studoval na Lateránské universitě v Římě filosofii a teologii. Působil jako kaplan v Sokolově, Pyšelích, Plzni, později jako administrátor u sv. Mikuláše na Malé Straně v Praze. V letech 1942-43 byl internován v kněžském koncentračním táboře v Zásnukách u Kolína. Po válce působil jako asistent na teologické fakultě University Karlovy v Praze. V r. 1946 byl

arcibiskupem Beranem vyslán na universitu do Paříže, aby se specializoval na dějiny umění a archeologii. V roce 1950 byl povolán do vojenské služby v oddílech pro politicky nespolehlivé. V roce 1952 byl odsouzen ke 22 letům vězení. V roce 1964 byl propuštěn. Pracoval mimo jiné jako topič, později jako skladník v Národní galerii. Jen krátce /1969-70/ mohl učit na bohoslovectvé fakultě v Litoměřicích. Byl šéfredaktorem časopisu Via, který začal vycházet v roce 1968, ale začátkem sedmdesátých let byl zrušen. V letech 1970-75 působil v duchovní správě v Praskolesích, poté byl přinucen odejít do důchodu. Je signatářem Charty 77. Před válkou publikoval v časopisech Obnova a Časopis katolického duchovenstva. Po válce v obnoveném Časopise katolického duchovenstva a v Katolíku. Po nucené mnohaleté pauze pak v časopise Via a v Katolických novinách. Vědecké práce v oboru teorie, umění: "Les peintures morales de la crypte de Tavant"/1947 "Znakovost obrazové složky filmu" /1968/, "Na okraj Benseho textů" /1968/ a "Výtvarné dílo jako zna" /1971/. Teologická práce "Odvaha být církví" vydalo v NSR OPUS BONUM v r.1981/.

Adresáti (podle abecedy):

F. Janouch, I. Medek, Z. Mlynář, A. Müller, J. Pelikán,
P. Tigrid

Vážený příteli,

dostáváte do rukou kopii sborníku Charta 77 o míru
v té podobě, jak byl samizdatově vydán v Praze jako
příloha k dok. Ch 77 č. 20/83 z 15. 6. 83 (srv. str.
IV sborníku). Zasílám Vám ji s prosbou, abyste se
se sborníkem seznámil a mohl se pak vyjádřit k otázce
českého knižního vydání sborníku a pomoci při sjedná-
vání vydání cizojazyčných.

Iniciativu v této věci vyvíjím z podnětu V. Havla,
který mne v dopise z června 1983 požádal, abych se po-
staral o vše, co souvisí s knižním vydáním; činím tak
do té doby, než se dohodneme na dalším.

Jako vždy v takových případech, i tentokrát bude zá-
viset publikační úspěchu sborníku - dohodneme-li se,
že takový úspěch je žádoucí - na spolupráci nás všech
a na pomoci dalších přátel a příznivců v jednotlivých
zemích, včetně mezinárodního výboru pro podporu Ch 77
v Československu. Soudím, že by bylo praktické, kdyby
se agenda s tím související soustředila na jednom místě,
které by bylo také nositelem eventuálního copyrightu a
staralo se i o finanční stránku věci.

Předběžně jsem jednal s F. Janouchem, zda by takovým
koordinačním místem mohla být Nadace Charty, a dostal
jsem kladnou odpověď.

Sám takové koordinační úkoly převzít nemohu. Jsem ochot-
en připravit text k tisku. Všechny texty bude nezbytné
projít, provést některé upravy (např. doplnit datování
v dokumentární části sborníku), odkazy nebo vysvětlivky,
možná doplnit výnatek z dok. Ch 77 ze 16.11. 81, a také
uvážit, zda nedoplnit sborník o předmluvu napsanou zde
v exilu, zda některé příspěvky zkrátit apod. V tom i ve
všem ostatním prosím o Vaše podněty a návrhy.

1.7. 83

V. Pn.

Slovo k boji za mír.

Mír byl vždy a nepochybně jedním z nejzávažnějších a nejstarších požadavků lidské společnosti. Je nejméně tak starý, jak staré jsou války a je tu tedy od nepaměti. V době válečné se usilovalo o uzavření míru a když se neválčilo, zaměřovalo se úsilí na zachování, rozšíření, upevnění, zajištění míru.

Stony papíru byly popsány mírovými smlouvami, dohodami, dekrety - dekret o míru stál u kolébky Sovětského svazu. Přesto války nejen nepřestaly, ale jejich frekvence se zvýšila, období prostá válek se zkrátila. A i mír byl často jen zdánlivý. Neválčilo se třeba na území agresora, ale jeho agresivní činy vedly k pokoření a zotročení mírumilovných národů. Nebylo třeba vůči vlastnímu obyvatelstvu použito tanků, děl, raket, ale jaký to je mír, který vede k ztrátám na lidech, jež se vyrovnají ztrátám válečným, když pomínu nevyčíslitelné ztráty duchovní, způsobené masovým mrzačením společenského charakteru.

Tak tomu bylo vždy, leč to, co se děje kolem míru v době současné, lze přímo označit za mírové běsnění. Mír se stal kultem. Řter, tiěk, televizní obrazovky jsou denně zaplňovány mírovými projevy a prohlášeními vědců, státníků právě vládních, emeritních i exkomunikovaných. Za mír se pochoduje, za mír závodí cyklisté a jiní závodníci, hrají na divadla, konají se podpisové akce, peněžní sbírky, mírová shromáždění. Akce stíná akci. Zdálo by se, že mír je závislý na množství těchto akcí, jakoby bylo možno mír, jako téměř všechno v této zkorumpované době vykoupit, podplatit nebo nalákat na různé sliby nebo projevy oddanosti a pokory. Avšak mír není, v tomto smyslu, podplatitelný a sotva se dá pohnout materiálními prostředky a sliby nebo hrozbami.

Ve znamení a pod prapory míru se také štvou jedni proti druhým. Všichni chtějí mír a zároveň všichni mír ohrožují. To se vymyká racionálnímu myšlení, kdy něco je nebo není a při tom si snad ani neuvědomujeme, že jsme se ocitli v oblasti iracionální, kdy něco zároveň je i není. Je to jako v "Jitru kouzelníků".

Převážná většina všech mírových akcí se zaměřuje na zastavení zbrojení, na snížení dosavadního stavu výzbroje nebo aspoň stavu nukleární výzbroje a zastavení výroby zbraní hromadného ničení a jejich eventuelního zničení. Nemám nic proti těmto požadavkům. Mám jen hlubokou pochybnost o jejich účinnosti. Především je třeba se zamyslet nad opakovanými prohlášeními odpovědných činitelů obou rozhodujících a v tomto mírovém zápolení proti sobě stojících světových velmocí, že obě strany mají dostatek zbraní hromadného ničení, aby mohly zničit svět ne jednou, ale několikrát. Zničit svět dvakrát, třikrát, čtyřikrát či pětkrát znamená právě tak, jako dvakrát nekonečno je zase jen nekonečno, pořád jen zničit svět. Buď jsou tato prohlášení nepravdivá nebo jsou pravdivá a potom snížení nebo zvýšení počtu nebezpečných zbraní, které by vedlo k tomu, že by každá soupeřící strana měla možnost zničit svět ne čtyřikrát, ale pětkrát nebo "jenom" třikrát by nemělo žádný praktický význam. Handrkování o takové změny ve výzbroji by byly nepochopitelné a sloužily by nanejvýše k vytírání očí.

Nejsem také přesvědčený, že obě strany mají k dispozici prostředky, kterými mohou přesně zjistit stav nukleární a jiné výzbroje protivníkovy /jakož i jejího přesného rozmístění/. Kdyby tomu tak bylo, proč máme k dispozici jen globální údaje o převaze těch nebo oněch protivníkových zbraní a proč například nemáme taková přesná hlášení: Ke dni tomu a tomu bylo oběma stranám dobře známými přístroji v družici zjištěno, že protivník má takový a takový nukleární válečný potenciál a takový a takový jiný válečný potenciál. To je, podle mého soudu, důvod, proč není možno dohovorit se na účinné kontrole odzbrojování při zachování rovnováhy sil.

Nesmíme dále zapomínat, že války se dosud konaly bez ohledu na stav výzbroje. Válčilo se luky, praky, kosami, vidlemi, cepy, palcáty, kopími, šavlemi, puškami, kulomety, děly, tanky, bombardovacími letouny, raketami. Každá další válka byla strašnější. Pokaždé se tvrdilo, že se už nic takového nesmí opakovat. V jediné bitvě u Borodina padlo na každé straně přibližně 50.000 vojáků. Děsivé kvílení raněných a umírajících

se ozývalo po celém bojišti ještě druhý den po boji. Mnoho se o tom mlu-
vilo a psalo. A co to bylo ve srovnání se ztrátami ^{na životech a} ~~hrůzami~~ I. světové
války a ty se zas utopily v potocích krve, byly pohřbeny v rumištích
velkých měst a zanikly v nepředstavitelných hmotných ztrátách II. svě-
tové války. Zase se hovořilo a psalo, že už nikdy nic podobného se nesmí
opakovat. A za pár let vznikla nová válka - válka korejská - jejíž dů-
sivost se sice na našem kontinentě málo vnímala, byla však svými lid-
skými i hmotnými ztrátami relativně strašnější než II. světová válka
/v celé Severní Korei nezůstal prakticky ani jeden neporušený dům a v
prvním období války prý zahynulo na 5,000.000 lidí/. Žádná z těchto a
jiných "posledních" válek však nevedla ke skoncování s válkami. Dále
probíhaly a dodnes probíhají.

Výzbroj není sice zanedbatelná, nemá však zásadní vliv na vznik
války. Hitlerovy tanky, které vnikly do Alsaska - Lotrinska, neměly prý
benzin na zpáteční cestu a nacistická vojska měla na začátku války slab-
ší výzbroj než vojska spojenecká. Převahu získala až po získání váleč-
ného materiálu zhroucených armád. - Stav výzbroje, znovu opakuji, není
tedy určujícím činitelem války či míru. *

Domnívám se, že rozhodujícím činitelem je důvěra. Jaká však může
být důvěra mezi státy, když není důvěra uvnitř jednotlivých států. Lid
nevěří a nemůže věřit vládám, které potlačují základní lidská práva.
Jestliže občan nemůže beztrestně říkat své názory, jestliže nemůže svo-
bodně volit své zástupce z řad těch, kterým věří, jestliže nemá právo
shromáždovací, právo na stávkou, jestliže za jeho nekonformnost trpí je-
ho rodina, příbuzní i známí, pak nemůže mezi ním a jeho vládou vznik-
nout pouto důvěry. Když v takových zemích vládní činitelé tvrdí, že lid
stojí jednotně za svojí vládou a proti je jen hrstka nekonformních, kte-
ré oni označují za politické ztroskotance, zkrachované existence apod.,
je taková jednota vratká, pochybná a iluzorní, protože se zakládá na
strachu nikoliv na důvěře. A jako důvěra nemůže být jednostranná, je i
strach ~~xxxy~~ z někoho vždy oboustranný. Proto bývá tolik povyku kolem té
nesmírně velké zaborniny - a II. světová válka to jasně
ukázala - že mírový průmysl lze velmi rychle přeměnit na
válečný průmysl.

"hrstky" a proto tolik opatření proti ní.

Mezistátní vztahy věrně odrážejí vztahy uvnitř států. I zde spíše než důvěra vládne strach.

Soudím proto, že prvořadým a řekl bych přímo základním článkem boje za mír je boj za lidská práva. Obnovení lidských práv povede k důvěře mezi občany a jejich vládou a i k vytvoření ovzduší důvěry v jednáních mezistátních, které je nezbytným předpokladem úspěšného zakončení mírových jednání.

Znovu připomínám, že nejsem proti snížení stavu výzbroje všeho druhu. Obávám se však, na základě toho co je známo o okolnostech za jakých vznikly války předcházející, že povede spíše ke vzniku válek než k jejímu zabránění.